

IO. AMOS COMENII,
ECCL. FF. BOH. EPISCOPI.

DE

R E R V M
HVMANARVM
EMENDATIONE
CONSULTATIO
CATHOLICA,
AD GENVS HUMANVM
Ante alios vero
AD ERUDITOS, RELIGIOSOS, POTENTES,
EVROPAE.

HALAE, Typis & impensis Orphanotrophii. 1702.

Ierem. XLIX. v. 7.

Numquid non ultra est sapientia in Themam!
Periit CONSILIVM a filiis? inutilis facta
est sapientia eorum?

Prouerb. XV. v. 23.

Dissipantur cogitationes, vbi non est CONSILIVM:
vbi vero plures sunt CONSLIARII, confirmantur.

Job. XXXIV. v. 2. 4.

Audite sapientes verba mea, & eruditia oscultate me. IVDICIVM eligamus nobis, &
inter nos videamus quid sit melius.

LECTORI AMICO.

Et huius scripti auctor est IO. AMOS COMENIVS. Hic vir qualis quantusq; fuerit, paucis tibi, L. B. praefendere consultum esset; sed, cum vitam eius vir eruditus propediem edet descriptam, poteris inde petere, quae scitu & necessaria & salutaria sunt. Hoc tamen te nolo ignorare, quod Morauus fuerit, & varia per vitam munera, cum ecclesiastica tum scholaistica, gesserit, ad quae natus etiam videbatur. Etenim istis animi dotibus praeditus fuit, quibus instructi esse debent eiusmodi muneribus praeificandi, dexteritate scilicet ad docendum, & pietate, coniuncta cum pari prudentia. Dexteritatis documenta praesto sunt clarissima. Habemus *Opera* eius *Didactica*, quae Amstelodami 1657 in fol. excusa sunt. Si per institutum nobis liceret, ire per scripta singula, quae hoc volumine continentur, & cuiusvis exscribere argumentum, quam pie, clare, perspicue & distincte omnia praeceperit, pateret. Hoc enim sibi proposit, * *vt inuestigaret & innueniret modum, quo docentes minus docerent, discentes rero plus discerent; scholae minus haberent strepitus, naufragia, vani laboris; plus autem otii, deliciarum, solidique profectus: res publica Christiana minus tenebrarum, confusionis, diffidiorum; plus lucis, ordinis & tranquillitatis.* Ad quae *vt & reliqui*, qui de studiorum ratione commentaturi sunt, respiciant semper, optandum est. Ad alteram virtutem, quae pietas est, quod atinet, eo minus dubitare de ea possumus, quo magis illi deditus fuit, & inculcauit aliorum animis. Ipsa pietatis pracepta & subsidia, quae P. I. opp. did. c. 24. suppetunt, si considero, nullis amplius rationibus indigere videtur nostra sententia. Fac vero, haec, quae attulimus, testimonia deesse, quid iudicabis, si in medium protuleroeiusdem *Opus*, quod vocat *Pansophicum?* convocauit ibi omnis ordinis & loci viros, quotquot in Europa habitant, & consilia illis subministrat, quomodo delectus studiorum consiliator institui, & in primis pietas sanctique mores fructibus ad imitationem peruenire possint. Intelligebat enim vir prudens, & rerum diuiniarum humanarumque usi peritus, quam prolapsae res essent,

(a) 2

Christi-

* *Op. did. P. I. f. 6.*

Christianorum, quam longe non Romana tantum Ecclesia ab apostolorum institutis & disciplina descivisset; sed etiam, quam procul illi abessent a verae Ecclesiae imagine, qui & doctrinae & morum emendationem suscepisse videbantur. Itaque omnia eius consilia & labores eo ibant, vt rebus Christianorum subueniret laborantibus. Nunquam autem antea opus, cuius mentionem fecimus, diuulgatum fuit. Ignotum quidem eruditis non erat, extare Comenii consultationes de vniuersali rerum humanarum emendatione, & magnopere eas vel videre vel legere desiderabant; sed quam paucis contigit? Nos ipsi, quibus eadem est voluntas, vt publicae saluti prosimus, diu in operis desiderio fuimus. Tandem singulari Dei prouidentia factum est, vt ea omnia in manus nostras peruenirent, quae ad opus pansophicum pertinent. Consultissimus enim vir, & Come-nio amicissimus, IVSTVS DOCEMVS, pro singulari sua erga nos beneuelentia, cum ante duos annos apud nos esset, nobis reliquit, vt in vulgus edi ea curaremus. *Itaque & multis gratum, & plerisque fructuosum existimauimus, nunc ea, quae permulti aude experientarunt, publicare. Ideo autem hanc PANEGERSIAM historiae fratrum Bohemorum adjunximus, quia vtriusque libelli argumenta non multum inter se dissidere videntur. Quodsi videbimus, PANEGERSIAM tuo desiderio satisfecisse, reliqua in posterum vtitentidem edantur, diligenter curabimus. Vale,
& his interea bene vtere.

EVROPAE LVMINA, VIRI DOCTI, PII, EMINENTES, *Saluete!*

Ex fuit Athenis, in Areopago, ἀρευ προοι-

μίσκαι πάθης. Vos mihi magnae Athene,
Vos magnus Areopagus estis,
Viri magni! legem tamen istam non
audio. Primum, quia res momenti
maioris vobis offertur, ac vlla vn-
quam Areopago fuit; non praemonu-
isse id, culpae fuerit. Deinde quia ple-
rosque occupationibus sic distractos

video, vt nisi singulari aliqua ratione excitati, audituri non si-
tis: non audituris vero talia dici, non conuenit. Tandem
aduersus praejudicia mihi, & causae, non scuto solum,
sed muro aheneo, iamnunc cum primum prodeo, opus esse
sentio: hoc igitur me, pace vestra, praemuniam.

2. Quid aggrediamur videtis! *de emendatione rerum hu-
manarum consultare catholice*: hoc est, modis ac vnquam ab
exordio rerum factum, vniuersalioribus & solemnioribus.
Nihil igitur nouum, quantum ad rem; toto genere nouum,
quantum ad modum rei. Nempe nunquam adhuc mentes
humanas, ab ipso vsque rerum prolapsu, tantus inuasit stu-
por, quin mala sua & sentirent, & deplorarent, & aliquam in
melius mutationem anhelarent, imo & pro viribus moliren-
tur

(a) 3

*Operis coepi
vetutas, simul
& nouitas.*

tur, hominum cordatores, quois aeuo, gente, statu. Nunquam tamen hucusque in emendationem corruptelarum omnium conspiratum est ab omnibus: quod iam suadetur, fierique totius mundi bono posse, ostenditur.

Emendatio-
nem rerum
cordatores
hominum mo-
liuntur sem-
per: sed parti-
culariter fere,
ideoque pro-
ficiu exiguu.

3. Quantum ad prius: *omnium sapientum cogitata, dicta, facta, quae ab ultima antiquitate scriptis ad nos transmissis tan- to numero existant, quotidieque plura emergunt, testimonio sunt.* Quorum omnium conatus si a consilio spectentur, laudabiles: si a mediis usurpati, varii; si ab euentu, omnes hucusque votis parum respondentes, iudicari possunt. Marent enim confusiones mundanae, vti semper; nec loco motae sunt, quantum ad generis humani communitatem, tametsi particulariter multa in multis, DEI beneficio, insigniter emendentur indies, sed & relabantur denuo in chaos.

Vniuersalibus
ego viis, non-
dum tentatis,
tentandum
hoc idem.

4. Tentare igitur, num in commune etiam tam variae, absurdae, exitialesque enormitates efficacius aliquo modo emendari, & tandem tandemque aliquando a genere humano vniuersaliter tolli possint, quid prohibet? Et quid prohibet, nos etiam post alios, aliosque rursum post nos, tentare idem? Res profecto haec tanti est, vt millies ausis excidere, quam eam non millies tentare, p[ro]aestet. Praefertim si quid viae nouae, nondum tentatae, ostendat DEVS: qualem esse patebit. Prorsus enim vniuersalis est, ultimos desideriorum humanorum (plus dicam, DEI etiam ipsius) hac in *refines* designans: & media ad hos fines nos deducere idonea, certa, fallere nescia, vestigans, euestigataque iam ope DEI ostendens: tandemque mediis illis vtendi modos tam facile exhibens, vt nihil restet nisi VELLE, & inuocato diuino auxilio a seculis desiderato operi ADMOVERE MANVM.

Sequentis o-
peris partes
septem.

I.
Excitatorium
Eniuerſalit.

5. Viam hanc vt opere sequenti explanate in conspectu omnium ponamus, septem haec ordine agimus.

6. Primo, quid per res humanas intelligendum veniat, determinamus: commercium nempe hominum cum rebus, quibus

AD EVROPAEOS.

bus potenter dominari, & cum seipsis, quibus rationabiliter conuersari; & cum DEO, cui aeternum subesse, illiusque voluntati suam conformando aeternae cum ipso cohabitatio ni fese praeparare, iussi sunt ad imaginem creatoris homines: verbo, ERVDIT.O, POLITIA, RELIGIO. Tum ostensio qualia haec tria, si in idea sua secundum DEI intentio nem considerentur, esse oporteat, nihil horum ita esse, omnia in cofusionem prolapsa, euincitur: idque ad excitandum miseriae nostrae sensum, emendationisq; (si vlo modo possibilis sit) desiderium. Haec prima pars inscribitur PANEGRSIA, h. e. EXCITATORIVM VNIVERSALE.

7. Tum vestigamus possibilatis vias, reperiri que confusorum humanarum tenebris efficaciter emouendis unam solam, sed paten tem & potentem, LVCEM MENTIVM per omnia se diffundentem, ostendimus. Haec pars vocabitur PANAVGIA,
h. e. lucis uniuersalis via.

8. Exinde vestigamus, quomodo ad lucem banc res omnes cancellis includi possint, vt fiat in conspectu mentis catena rerum omnium perpetua, nusquam interrupta, uno intuitu OMNIA, quae usquam sunt, ea serie qua sunt, & eo modo quo sunt, conspectui exhibens. Erisque id PANTAXIA, rerum uniuersalis coordinatio: quae ante hac PANSOPHIAS nomine designata fuit.

9. Quarta parte quaerimus modum, cancellis eiusdem inclusi includendi hominum MENTES: vt nemo non, politurae adhibitus, illam rerum compagem, & omnia quae sub coelo possunt, capere possit. PAMPÆDIAM vocabimus, culturam uniuersalem mentium.

10. Quinto loco candem lucem dilatandi quaerimus modos, vt potenter penetrare queat per omnes gentes & populos, & linguis totius mundi. Quod cum fieri nequeat nisi vehiculo linguae, vocabimus hanc cōsultationis partem PANGLOTIAM, h. e. linguarum uniuersalem culturam.

11. Sexto ostendimus, quomodo beneficio omnium praecedentium emendari iam possit ERVDITIONIS, RELIGIONIS, POLITIARVMq; status, an inducendum mundo, iubente DEO, se-

II.

Panavgia.

III.

Pantaxia seu
Pansophia.

IV.

Pampædia.

V.

Panglotia.

VI.

Panorthosia.

PRAEFATIO

seculum illuminatum religiosum, pacatum. Id nomine *PANORTHOSIAS*, h.e. reformationis uniuersalis, designamus.

VII.
Exhortatorium
Uniuersale.

12. Tandem post demonstratum ad oculum omnium illorum possibiliterem, imo & per detectas iam vias DEI facilitatem, exhortationes fient ad omnes vos, o eruditi, religiosi, potestatesque seculares, & ad omnes denique in uniuersum Christianos pro his tam optatis & optandis rebus serio aggrediundis.

Qua fiducia
haec tanta ag-
gredi audeat,
qui haec mo-
vet.

13. Hoc praesentis operis nostri argumentum est. Quod dum sic explicare incipio, merito in mentem venit, quod Macrobius scribit: *Virgilium de se, & coepio opere suo, dicete solutum sub initia: tanta inchoata res est, ut pene virtus mentis tan- tum opus ingressus mihi videar.* Si quid simile hic est (est au- tem longe etiam magis) misereatur nostri DEVVS, & quod supra vires nostras est, virtute sua ipsem expletat! Est cer- te negotium supra vires: sed magnitudo praemii, si con- filium succedat, omnem difficultatis, nedum impossibili- tatis, imaginationem ex animo eluat. *Amor laborem non sen- tit.* Si amamus DEVVM, si proximos, si animas ipsimet nostras, hoc agamus quod vehementer profit. Si potes cre- dere (dixit Christus hominis fidem pertentans) *omnia possi- bilia sunt credenti.* Ille autem cum lachrymis: *credo Domi- ne: adiuna meam incredulitatem* (Marc. IX. v. 22.) O Domine non ignoras tu infirmam quoque fidem nostram, & imbel- les vires nostras, ad haec tanta! Nec tamen ignoramus nos, quid possit in imbecillitate nostra virtus tua. Succurre igitur languidae fidei nostrae! succurre infirmis viribus! vt opus hoc misericordiae sit tuae, non nostrum: fiatque per imbecilla organa tua, quicquid hic, vt fieret, praedecreuit manus tua!

Ec quas ob-
cauiss a Chri-
stianis primū
audiri petat.

14. Quae autem his de rebus cogitare, optare, inue- nireque nobis dederit DEVVS, antequam enarrare incipi- am, ad vos primum orbis Christiani luminaria, *viri sapi- entes, denoti, sublimes, cuiuscunque religionis, aut gentis, conuersus, sublata voce clamo:* & vt *VOCES NOSTRAS AVDIRE OMNIBVS VOBIS LIBEAT, per DEVVM, & quic-*

quicquid usquam aut charum aut sacrum est, oro & obtestor, his de causis.

15. *Primum*, quia hic negotium communis salutis agitur: non aliter id melius, quam communibus suffragiis agi posse, haud temere mihi persuasi, persuasumq; pariter vobis omnib; esse percupio. Omnes certe & singulos vestrum, non minus aut me, aut mortalium quenquam, omnia ista quae proposituri sumus, ad ultimas usque minutias, concernunt. *Cur ergo haec absque vobis; aut clam vobis, acta velimus? publica in publico siant.* *Quod omnes ex aequo tangit, omnes agant, aut certe sciant.* Illud enim, NIHIL DE NOBIS SINE VOBIS, non vnius alicuius gentis praerogativa, publicaeque libertatis suae basis est: est toti generi humano diuinitus concessum priuilegium. *Quod dum passim violamus, aliquique de aliis sine illis consultamus, decernimus, exequimur: fit ut suspicionum, quaerelarum, rixarum, violentiarum, reluctanceum, cladium denique mutuarum, nullus sit finis.* Ut ergo alia ab aliis consilia & actiones occultare; & priuatim quisque sibi operari, desinamus, incipiamus potius in commune consulere omnes, en exemplo praeimus!

16. *Secundo*, ad consiliorum communionem solenniter inuitare cogit omnes vos, o reipublicae Christianae processores, principalis intentionis nostrae finis: qui est, CHRISTVM, lucem gentium, annunciare iam gentium reliquis. Mandavit enim Christus apostolis suis, eorumque successoribus, ire in mundum vniuersum, euangeliumque praedicare omni creaturae &c. praesentiam suam promittens ad consummationem usque seculi (Matt. XXVIII.) *Quod suo tempore apostolos fecisse, euangeliumque de gente in gentem propagasse, testimonio est orbis Christianus: deferuisse autem zelum illum in nobis eorum successoribus, testis est reliquus adhuc infidelium mundus.* De qua negligentia suo iam tempore questus est beatus Chrysostomus (exponens illa verba Christi, Matth. XIII. *Simile est regnum coelorum fermento*) his

^{1. Quia haec Christianos primum respiciunt.}

^{2. Quid ad Christianae fiduci propogationem tendunt.}

(b)

verbis : si duodecim homines totam pene farinam orbis fermentarunt, diligenter animo versa, quæsò, quanta sit nostra malitias atque ignorantia: qui cum innumeris simus, his gentium reliquias conuertere non possumus, qui vel mille mundis satisfacere debemus? &c. Recte id, sapienter, pie. Profecto enim si nos charitatis diuinæ inflammaret ardor, non satis esse putaremus nos euangelii luce collustratos esse, imo ipios esse (vt apostolus loquitur) lucem in Domino. Commisereret nos etiam tenebrarum, quae operiunt terram: vtque luce eadem circumfulgeatur quicquid superest gentium, optare, orare, quantumque in nobis est allaborare, non intermitteremus. Sed id negligentius actum eatenus; lucique aduersus tenebras victoriam legitimis viis aut non quaelitam, aut inscite quæsitam, res ipsa testatur. Inde factum: vt nos Christiani tantillum terrae angulum (& nec eum quidem totum ac tranquille) possideamus; toto reliquo orbe Christum, mundi lucem aut ignorante, aut blasphemante. Sed & alia quae ad humanitatis culturam spectant, mores, politia, artes, apud nos fere tantum vigent: alibi feritas, barbaries, tenebræ, nec propagandi porenter siue fidem, siue litteras & artes, siue politiam, quidquam fere nobis mediiorum est amplius: usurparis hactenus nullam amplius vim exserentibus. Annon igitur tam altum dormientes Christianos, interitus que sui & proximorum nimium securos, extraordinari aliquo clamore excitandit tempus esse putabimus? Crates Thebanus, cum neglectæ vulgo liberorum educationis admonere vellet parentes, turrim sibi dari optabat, vnde inclamare omnes, & axaudiri ab omnibus, posset: sed eam non reperit. Nos genus humanum neglectæ salutis admonituri, TVRRIM eiusmodi ante nos videre videamus: nondum quidem paratam, sed parari (cooperante industriae nostræ DEO) facilem. Quidni ergo erigere eam, & conscendere, totumque alloqui mundum, festinamus? Quae tamen res cum multorum requirat oculos & manus, eam ad omnes vos itunctim, qui Christiani estis, deferimus. Trost Ruti-

lusue

siue fuit quis, nullo hic nobis discrimine habetur. Non gentium, aut sectarum, factionumque inter nos (siue philosophicarum, siue religiosarum, siue politicarum) respectus nobis nullus est: (quippe vnonem qui suaderet, factionum studia ignoret necesse est.) Non alio inquam nomine omnibus haec vobis omnibus offeruntur, nisi quia, Christiani estis: de regno Christi non distrahendo, sed uniendo, non coarctando, sed ampliando, non obscurando, sed illustrando; curas sollicitudinesque agitare sacramento obligati. Tum & quia docti & sapientes estis; non solum rationes, quibus rudes barbaros artibus diuinis (ad lucis nobiscum participationem) circumveniamus, dijudicare gnari: sed & inuentiones inuentionibus cumulare, & consilia consiliis roborare, idonei.

17. Causa tertia est; quod cum b. s. ipsis lucernas, quibus communem fidei nostrae lucem (post scientiarum flammulas) sedentibus in tenebris offerre paramus, offerre necesse fuerit nomine Europaei nostri orbis communi: (plus enim pondere habere poterit, ad studia communis salutis, in uitatio publica, tanquam omnium ad omnes, quam si eam tentet vnum, aut pauci, suo aut suae gentis, religionis, sectae, nomine:) nos primum inter nosmetipso de retota conuenire necessum fuerit. Nos nimirum Europaei vna quasi communi vehimur naui: contemplamurque Asianos, Africanos, caeterosq; vt suis nauiculis in eodem communi mundi & mundanarum calamitatrum (ignorantiae, superstitionum, seruitutisque miserrimae) Oceano fluctuantes. Iam itaque si nobis noster Christus, nostra nunc nobiscum naui vectus, abunde benedixit, & de diuitiis abyssi mysteriorum suorum rete nostrum impleuit: ecquid melius cogitare possumus, quam vt innuamus sociis, qui sunt in aliis nauibus, vt veniant & iuuent nos? si venerint, felicius deduxerimus nauem nostram, benedictione diuina oppletam, ad portum: fiet tandem, vt relictis mundanis illis, quibus nos ad se trahit (scientiis, artibus &c.) Illum sequamur puriore affectu, quam eatenac non satis cognitum secuti sumus plerique.

3. Quia Christiani orbis nomine, reliquis offerenda sunt.

¶ Quia Christianis primū & ante alios, ad sedanos bellorum furores necessaria.

18. *Quarto*, talia haec tentandi, vobisque ante alios offerendi, occasionem dedit Deus horrendo illo irae suae diluvio, quod nunc super habitatores terrae, nos in primis Europaeos, effudit: concitatis omnium aduersus inuicem gladiis, ut pugnat gens contra gentem, & ciuitas contra ciuitatem, quia dominus conturbat omnes. (2. Par. XV. 6.) In qua vniuersali confusione opus profecto iam est aliquo Elias: qui conuertat cor patrum ad filios & cor filiorum ad patres, ne forte veniens dominus percuat terram anathemate. (Malach. IV. 5. 6.) Quis autem Elias ille? & quomodo auersos a Deo conuerteret, imminente vero maledictionem a terra auertet? Testatur apud Ezechielem DEVS, tempore irae suae contra populum suum quae siuissime se virum aliquem, qui interponeret sepem; & staret oppositus contra Deum pro terra, ne dissiparet eam, & non inuenisset se. Effusurum itaque se indignationem suam, & in igne irae suae consumtum eos. (Ezech. XXII. 30. 31.) Liquet inde, licere cuicui ineruere; & de auertenda ira Dei, modis quicunq; excogitari possunt omnibus, esse sollicitum. Quibus autem potius, quam exorando DEV M, vt parcat? homines vero admonendo, vt se inuicem, & DEV M contra se iunctim, irritare desinant? eoque modo vt cor paternum conuertatur ad filios hominum: & cor filiale hominum conuertatur ad patrem coelestem. Ipsorum quoque hominum corda vt redeant ad inuicem, tantos post furores, consulendi tempus est. Quomodo autem melius, quam Orphei aliqua suauissimae harmoniae cithara? Cicero pacata orbi tempora, seu praefagiens, seu gratulans, dixit: *Cedant arma togae, concedat laurea linguae.* Nos igitur furioso marti, qui orbem Christianum depopulatus est, vt cesset & pereat optantes, populique omnes vt siant haereditas Christi, grex unus, placidissime accubans & pascens. (Ies. XI. 6.) populus conflans gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces; vt non leuet gens contra gentem gladium, nec exerceantur ultra ad praelium, (Cap. II. 4.) quid nisi citharam talem, qua a feritate ad mansuetudinem reducantur omnium hominum animi, nobis optemus? quid nisi, si inven-

venta est, in medium prodeamus, suauiterque intonare incipiamus? ostendit autem nobis, suauissime per orbem iam iam insonituram panharmoniae citharam, suauissimus pater. Si extendere manum, citharam prehendere, digitis nostris adaptare, pulsare, dulcique modulo furentium aures & animos demulcere negligimus, ingrati sumus, & ut contemtores DEI ac hominum puniemur. Post ostensas ergo nobis a DEO certas lucis & veritatis vias, dicendum fuit cum leprosis illis quibus ad obsessam Samariam primum hostilis tuga, diuinumque liberationis beneficium, innotuerat: dies iste dies boni nuntii est, & nos taceremus? si exspectauerimus usque mane, sceleris arguemur. Eamus & nuntiemus haec in aula regis. Ineruntque ad portam & nuntiarunt haec ianitoribus. (2. Reg. VII. 9. 10.) Vos ergo o erudiri, generis humani ad sapientiam ianitores! vos o theologi, regni coelorum ianitores, primum inuocandi nobis estis, ut haec nuntietis in aulis regum: misertum nostri DEUM, viamque ostendere nobis, quomodo felicitatis nostrae hostes, hactenus nos obsidentes (barbariem, impieratem, omnisque generis confusiones nostras) feliciter persequi valeamus!

19. Quinta cauſa, quae opus generi humano deditum vobis ante alios offerre coegit, sunt ipsius praesentis seculi, mirabile quidpiam parturientis, & se in melius disponentis, apud vos prae aliis undique erumpentes conatus. Vix enim unquam ab orbe condito tale fuit seculum, quale hoc nostrum est: in quo scilicet euidentius impletum sit illud: plurimi pertransibunt, & multiplicabitur scientia, (Dan. XII. 4.) Feliciter enim perrantur multi coelum & terram; eruuntque & deregunt in dies plura mysteria. Quod si circa particularia pulchre passim procedit: quidni aliquid prorsus uniuersale tentandi tempus sit? atque si exiguae illae lucis panharmonicae numerus apud nos in Europa excusse, & sub titulo Januae lingarum foras sparsae scintillulae, tanta celeritate per Asiam yisque volitare, in ipsisque etiam infidelibus maiorum desiderium excitare coeperunt; ut simili stylis plura iam poscant:

Qui similes
conatus, quos
christianismi
parturunt vi-
scera, promo-
vendi.

quidni hoc sic interpretari liceat, quomodo Paulus somnium suum de viro Macedone, ut veniret & succurreret, interpretatus est? nempe a Domino se vocari ad euangelizandum illis (Actor. XVI 9. 10.) Cum vero apud eos, o Christiani, non tantum sint *Moyses* illi, populi DEI ducēs; nec *Aarones* tantum, cultus DEI veri antistites; sed & *Beselēles* & *Ochoboliabi*, quos DEVS impletus spiritu suo, sapientia & intelligentia, & scientia in omni opere, ad excogitandum quicquid fabre fieri potest (Exod. XXX. 1. 2.) merito *Panharmonicum* hoc uniuersale opus ante alios vobis spectandum, contīnuandum, vrgendunque in gloriam DEI offertur.

6. Et prouocanda catholicae reformationis, inter christianos iam concepta spes.

20. Sexto, superesse mundo catastrophē suam (comoediā enim nobiscum ludit sapientia DEI in orbe terrarum) intelligunt omnes: *Theologique omnium partium agnoscere iam incipiunt, appropinquare dies vocis septimi angelicæ cuius tuba cum cœperit sonare, consumabitur mysterium DEI, quod prænunciavit per seruos suis prophetas* (Apoc. X. 7.) Mysterium quale sit, patet e capite sequenti, v. 15. vbi dicitur: *postquam septimus angelus clamxit auditæ esse in coelo voces magnas dicentes; facta sunt regna mundi Domini nostri & Christi eius, qui regnabit in seculorum. Hoc est mysterium illud DEI, prænunciatum per omnes prophetas: regnum Christi explicatum tandem iri ad omnes gentes soto sub coelo.* Quemadmodum ipse Christus prædixit (Matth. XXVI. 6.) & ante ipsum omnes prophetae veteris testamenti: maxime *Iesaias*, *Ezechiel*, *Daniel*, *Oseas*, *Sophonias*, *Zacharias*; quorum omnium propheticī libri in triumphum Ecclesiae, regnumque sanctorum sub coelo, desinunt. Suntque iam, qui in *cantico cantorum*, aliisque historicis etiam scripturae libris, reperiunt idem. Atque propheticū hoc lumen enitere incipit magis magisque: in quo omnes illi qui iudicia DEI scrutantur videunt, reseruatam esse ultimis seculis illustrem orbis reformationem per omnes gentes. (Videatur etiam e Romano-Catholicis *Thomas Campanella*, quae de regno DEI, & monarchia Messiae, scripta.) Ergo dum alii dulcem meliorum spem oraculis diuinis founte; & in-

tempora; modosque complementorum ex harmonia prædictionum & euentuum (secundum gratiam sibi quisque datum, luminisque illius prophetic gradum) venantur; tandemque quicquid videre dat DEVIS iudicio ecclesiae publico exponunt: *Spiritus enim prophetaum fibi eti sunt prophetis, & Cor. XIV. 32.*) Visum est nobis quoque illa, quae eiusdem vniuersalis restitutionis vias rationibus humanis scrutando (cuius rei occasiones eadem suauissima DEI prouidentia nobis quoque obiecit) iuuenisse datum est, publico Ecclesiae DEI submittere iudicio.

21. *Carta septima & postrema*, cùr hæc de emendatione rerum consilia vobis, o Christiani, ante alios offerenda fuerunt, & quidem cum hac tam solemini, ut OMNES ista vide, legere, censere dignemini, obtestatione, sunt infelicitissima illa; quae vos p̄ ac aliis orbis gentibus misere diuexant (etiam tum, & maxime, cum res vestras emendare laboratis) DISSIDIA. O Christiani, popule dilecte DEO, rixæ vestrae de rebus philosophicis, theologicis, politicis, velut infinitae ac interminabiles, vos bona vestra non intelligere ostendunt. Opinio-nuum, eheu, in quas scindimur, non est numerus! nec conscientium h̄lde odiorum & confisionum modus aut finis. Saeuimus alii in alios in conspectu infidelium truculentissime: vix tamen quoquam, cur ita fiat, animaduertente. Stupor tantum occupat omnes, & vertigo, si modo nondum insensati facti sumus: remedii effeacis in omnibus hucusq; pertentatis nihil apparet. Nec videtur quicquam superesse consiliū; quam ut relictis omnibus consuetis viis (quas inextricabilibus labyrinthis persimiles, & sine exitu esse, omnia ostendunt) a nouis fundamentis concordiam resuscitare tentemus. Ad imitationem scilicet DEI ipsius, qui suas nobiscum sopituras lites una litura deleuit omnis culpas, condonauitque in Christo omnia: nihil exigens aliud a nobis, nisi ut nouare nobis novale velimus, superque spinas ferere postbac caueamus (Ier. IV. 4.) noua creatura facti (Gal. VI. 15.) O vires eximii, multorum inter vos circa multa emendanda eximii conatus publice noti sunt:

7. Quia sistenda primario, ubi primario vigint, de rebus quibusque primariis, disdia.

quidni hoc sic interpretari liceat, quomodo Paulus somnium suum de viro Macedone, ut veniret & succurreret, interpretatus est? nempe a Domino se vocari ad euangelizandum illis (Actor. XVI 9. 10.) Cum vero apud vos, o Christiani, non tantum sint Moyses illi, populi DEI ducēs; nec dārōnes tantum, cultus DEI veri antistites; sed & Beſteclēles & Ocblīabi, quos DEVS impletit spiritu suo, sapientia & intelligentia, & scientia in omni opere, ad excogitandum, quicquid fabrefieri potest (Exod. XXX. 1. 2.) merito Panharmonicum hoc uniuersale opus ante alios vobis spectandum, contīnuandum, vrgendumque in gloriam DEI offertur.

6. Et prouocanda catholicae reformatiōis, inter christianos iam concepta spes.

20. Sexto, superesse mundo cataphorē suum (comoediā enim nobiscum ludit sapientia DEI in orbe terrarum) intelligunt omnes: Theologique omnium partium agnoscere iam incipiunt, appropinquare dies vocis septimi angelis cuius tuba cum cœperit sonare, consummabitur mysterium DEI, quid prænunciavit per seruos suis prophetas (Apoc. X. 7.) Mysterium quale sit, patet e capite sequenti, v. 15. vbi dicitur: postquam septimus angelus clamxit auditæ esse in coelo voces magnas dicentes; facta sunt regna mundi Domini nostri & Christi eius, qui regnabit in secula seculorum. Hoc est mysterium illud DEI, prænunciatum per omnes prophetas: régnum Christi explicarum tandem iri ad omnes gentes toto sub coelo. Quemadmodum ipse Christus prædixit (Matth. XXVI. 6.) & ante ipsum omnes prophetae veteris testamenti: maxime Iesaias, Ezechiel, Daniel, Osias, Sophonias, zacharias; quorum omnium propheticī libri in triumphum Ecclesiae, regnumque sanctorum sub coelo, desinunt. Suntque iam, qui in cantico canticorum, aliisque historicis etiam scripturae libris, reperiunt idem. Atque propheticum hoc lumen enitere incipit magis magisque: in quo omnes illi qui iudicia DEI scrutantur videunt, reseruatam esse ultimis seculis illustrem orbis reformationem per omnes gentes. (Videatur etiam e Romano-Catholicis Thomas Campanella, quae de regno DEI, & monarchia Messiae, scripsit.) Ergo dum alii dulcem meliorum spem oraculis diuinis fount; & in-

tempora; modosque complementorum ex harmonia prædictionum & euentuum (secundum gratiam sibi quisque datum, luminisque illius prophetic gradum) venantur; tandemque quicquid videre dat DEVS iudicio ecclesiae publico exponunt: *spiritus enim prophetarum fibi etli sunt prophetis, & Cor. XIV. 32.*) Visum est nobis quoque illa, quae eiusdem vniuersalis restitutionis vias rationibus humanis scrutando (cuius rei occasiones eadem suauissima DEI prouidentia nobis quoque obiecit) iuuenisse datum est, publico Ecclesiae DEI submittere iudicio.

21. *Cäffa sepiam & postremam*, cùr häec de emendatione rerum consilia vobis, o Christiani, ante alios offerenda fuerunt, & quidem cum hac tamen solemini, ut OMNES ista videare, legere, censere dignemini, obtestatione, sunt infelicitissima illa; quae vos præ aliis orbis gentibus misere diuexant (etiam tum, & maxime, cum res vestras emendaris laboratis) DISSIDIAT. O Christiani, popule dilecte DEO; rixae vestrae de rebus philosophicis, theologicis, politicis, velut infinitae ac interminabiles, vos bona vestra non intelligere ostendunt. Opinio-nuum, eheu, in quas scindimur, non est numerus! nec enaticentium iride odiorum & confisionum modus aut finis. Saeuimus alii in alios in conspectu infidelium truculentissime: vix tamen quoquam, cur ita fiat, animaduertente. Stupor tantum occupat omnes, & vertigo, si modo nondum insensati facti sumus: remedii effeacis in omnibus hucusq; pertentatis nihil apparet. Nec videtur quicquam superesse consistit; quam ut relictis omnibus consuetis viis (quas inextricabilibus labÿrinthis persimiles, & sine exitu esse, omnia ostendunt) a nouis fundamentis concordiam resuscitare tentemus. Ad imitationem scilicet DEI ipsius, qui suas nobiscum supiterus lites una litura deleuit omnis culpas, condonatitque in Christo omnia: nihil exigens aliud a nobis, nisi ut nouare nobis novale velimus, superque spinas ferere post bac caueamus (Ier. IV. 4.) noua creatura facti (Gal. VI. 15.) O viri eximii, multorum inter vos circa multa emendanda eximii conatus publice noti sunt:

7. Quia sistenda primario, ubi primario vigent, de rebus quibusque primariis, fiducia.

sunt: sed & hoc notum plerosque, sine euidenti, aut certe diurno, esse successu! causas intelligere si vultis, legite obsecro haec: deprehensuri, partium studiis retardari commune bonum. Nempe reformatis nonnulli scholas, alii ecclesias, alii politias: sed dum non simul reformatis caeteri, & caetera quae cohaerent (ante omnia vero seipsum quisque:) aut nihil magnopere procedit, aut fiunt rupturae nouae, non nullibi prioribus maiores & periculosiores; relabunturque omnia semper in antiquum chaos. Placeat igitur audire consilium nouum, obsecro! placeatque experiri, num melius res procesitura sit, si sumantur omnia simul? & num facilius litiges terminari patientur, non de incertis litigando, sed certa & immota sequendo? subest aliquid spei: quia scindi iam quoque fatigamur, & vrgendo alii alios, adigendoque ad absurdala, lacestimus: nec tamen alii alios vel expugnare, vel conuincere possumus. Restat prorsus cogitare; forsitan non est voluntas DEI, nec viarecta, dissidia solli disfidendo; sed unionem firmari vniendo, quaeunque possunt, & debent, id est OMNIA. Omnia enim nostra dissident: & omnia tamen unionis radicem in Adamo vtroque, bina illa generis humani stirpe, habent. Vt enim primi illius naturalis propagatio sumus omnes gentes, ita ad nouum factus est sermo DEI, Parum est, ut mibi sis seruus ad suscitandas tribus Iacob: ecce dedi Te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae. (Ief. XLIX. 6.) Item: Sicut per unius delictum in omnes homines (reatus transit) ad condemnationem: ita per unius iustitiam in omnes homines, in iustificationem vitac. (Rom. V. 18.) Quicunque ergo nobiscum de Adamo participant peccatum & mortem, vt de Christo participare pariter nobiscum queant iustitiam & vitam, optandum, quantumque in nobis prouidendum est. At vero Christum esse illum per quem patri complacuit reconciliari omnia, quae in terra, & quae in coelis sunt, (Col. I. 20.) quomodo infidelibus persuadebimus nos christiani, tot modis inter nosmet ipsos irreconciliati?

22. DEO igitur vindice dignus nodus est, plusquam gordius, quem hoc opere vobis, o christiani orbis proceres, aut soluendum arte, aut difsecandum mutuae charitatis gladio, offerimus. Inservices discordias vestras, ter sanctae beataeque concordiae commutandi: factioque per misericordiam DEI uniuersali inter vos consensu, LVCEM ET VERITATEM, PACEM ET QUIETEM, eoque veram quandam FELICITATEM, toti reliquo orbi, viis modisque patentibus, & in DEO potentibus, communicandi.

23. Viae istae cuiusmodi sint, patebit sequenti opere: in quo pro uniuersali rerum humanarum emendatione vota, confilia, monita exponimus nostra. Idque taliter, ut ab illis nihil periculi ulli homini, aut genti, aut religioni, aut sectae, metuendum sit; siue res procedat, siue non. Si procedit, mundum lucrati sumus; sin, nos tamen pro gloria DEI, & communia hominum salute, desideria nostra in conspectum DEI, & lucis huius, posuimus. Quod ad minimum occasione esse poterit, multa (haec tamen forsitan intacta) melius trutinandi: vnde zelus christianus sancta sua augmenta, multorumque salus promotionem immotam, reperire poterunt.

24. Quod si vires votis non sufficient, quid tum? DEVS ex voluntate facta aestimat; nec aliter prudentes rerum arbitri. Prima sequentes, inquit Cicero, honestum est in secundis tertius, confidere. (Nam in praestantibus rebus magna sunt etiam illa, quae optimis proxima.) Si ne id quidem ad excusandum sufficit: damnare licet & contemnere vires nostras, vel etiam hoc enatum inde opus; non tamen certe propositum, quod maius est & sanctius, quam vt iudicio cuiusquam hominis subiacere possit. Omnimur saluti consultum velle, charitas cogit, DEVS iubet, sanguinis communio flagitat; neminemque propriae salutis esse debere sitientiorem quam proximi, exemplo docuit dominus ipse, qui nos sic dilexit, vt semetipsum nobis impenderet totum. Omne igitur bonum sicur a solo DEO in nos demanat: ita a nobis in DEVM & proximos refundendum est: ne villa in re sanctissimis eius in nobis operibus residamus. Male cessit Iona parere DEO, magnaq; vrbe

PRAEFATIO

Niniuen poenitentiae admonere, recusanti; non male Iesaiæ,
ad conuertendum populum operam suam DEO offerenti.

Humano tamē
iudicio, & cen-
suri, omnia
hac, (bonae
causæ fiducia)
re videar, redeo ad vos areopagitas meos, meque cum omnibus cogi-
tatis & consultis mei iudicio omnium vestrum, viri excellentissimi,
sisto. Si quid erravi, docete me, & ego tacebo: si quid ignoravi, in-
submittuntur.

25. Ne tamen iudicium (humanum etiam) subterfuge-
re videar, redeo ad vos areopagitas meos, meque cum omnibus cogi-
tatis & consultis mei iudicio omnium vestrum, viri excellentissimi,
causæ fiducia sisto. Si quid erravi, docete me, & ego tacebo: si quid ignoravi, in-
submittuntur. (Iob.VI.24.) Iudicandum me, cum tota hac causa
submitto iudicio vestro confidenter: sed ita, ut cognoscatis pri-
us, deinde iudicetis. Non vnuis aliquis sententiam praecipitans,
sed censura communis, & deliberato. Non enim vnum ali-
quem e vobis, nec paucos aliquot, nec multos etiam, tribu-
nal mihi constituto, sed omnes simul: nec plurimum exspe-
cto calculos, sed omnium. Nempe fiducia bona huius causæ,
quam coram DEO & vobis acturis sumus, tanta nobis est: ut nos hic
rigidissimo iuri submittere nihil reformidemus; daturi operam, ut
nihil hac fiducia nostra, vobisque tanto theatro nostro, indignum ad-
mittamus. Nihil scilicet afferendo (in maioribus) cuius non
ipsam rerum naturam, ipsumque rerum praefidem DEVIM,
& denique vosmet ipsos, iudices nostros, habere queamus
testes; proprios scilicet sensus vestros, quibus cum palpan-
da dabuntur omnibus omnia, assensum nobis negare pote-
rit nemo, nisi qui velit sibi ipsi.

Iudicium hic
areopago san-
ctus requiri-
tur.

26. Omnes ergo vos iunctim, viri sapientes, magnus mibi are-
opagus eritis, maiorque Atbeniensis illo: ubi iudices erant certo nume-
ro, conuenire soliti tempore certo, ad cognoscendum causas capitales,
in templo Martis. At ego vos in numero numero admitto; iudi-
catores non de alicuius capite, sed de orbis salute; non ad a-
ram scititii numinis, sed in conspectu DEI veri & viui, Iesu
Christi; non bellorum & caedium, sed pacis & vitae; praefidis:
qui vos suis instructos donis, ut praefidere loco rebus
humanis iussit. Iudicium itaque, cui me submitto, illius erit:
si vos tanquam illius causam egeritis, vigilanter, sobrie, pie.
Facite quaeso, ut ne segniores reperiamini in hoc negotio
vobis commisso, atque areopagita illi in suo. Areopagitarum
consilii perpetuus erat, (inquit Scaliger lib. 2. de emend. temp.)
Nempe ut veritati & innocentiae perpetuum ne deesset aly-
lum.

lum. Vester ergo ad hanc cognoscendam causam consiliis, & consensu, vnaminis quoque sit & perpetuus ; donec ope vestra, quid veri & boni sublit, patefac omnibus. *Areopagitarum laudatur in iudicando securitas* ; & quod de capitalibus causis pronunciarent tanta integritate, ut noctu atque intenebris, non interdin neque luce, causas cognoscerent : quo non dicentes, sed ea quae dicerentur, spectarent. *Quae causa fuit, ut iudicium illorum exquisitissimum haberetur.* Facite idem : vtq; iudicium vestrum incorruptum sit, nullam respectare personam, sed res ipsas attentius e verbis, tanquam per tenebras ad vos venientibus, excipite. Quo & fine nos haec velut *avovípuwç* exponimus ; vt personam, statum, gentem, sectam, respectari opus nihil sit ; sed res ipsa nuda, tanto conspectius mentis subeat oculos omnium vestrum : vosque ad communem salutem hic per omnia collimari, nibilq; cuiquam omnium mortalium praet iudicari, aut videatis aut palperis.

27. *Haec volui ut affectus vestros, viri cordati, & excitarem Proemii Iu- & sisterem. Excitarem, ad causam audius cognoscendum. sis finis.*

Sisterem, ad sententiam non ferendum nisi post cognitionem omnium, ex toto integre peractam. Percurso opere toto, iudicare licebit de toto : quin & pronuntiare, prout cuique, auctum lumen (augebitur enim, pollicor) & inferuefactus ad zelum spiritus (quod & ipsum futurum spero) dictauerit. Graeci & Romani, sapientiores caeteris gentes, soliti sunt oratoribus suis, causas forenes agitantibus, tantum indulgere, ut quantumuis prolixè perorantem interpellare nemo auderet ; nec respondere, antequam orator dixisset, DIXI. Cur nobis, DEI & humani generis agentibus causam, non aequa patientem accommodare libeat aurem ? quod si cui non libet, nos protestamur sapientibus nos loqui, non stultis. *Sunt enim esse, & confusione dignum, qui prius respondet quam audi-* t, sapientissimus pronuntiat Salomo (Prou.XVIII.13.) Ergo qui lapis, alterius sapientis audi consilium : *prius quam audi-* as, ne respondeas verbum, & in medio sermonum ne adicias loqui. Sir. XI. 8.

28. Haec autem ego non temere : sed quia nos Europæos infinitis philosophicis, politicis, religiosisque opinionibus Postulatum de seponendis praediudicis.

distractos, & parte quaque veritatem a se stare, alios deseruisse, persuasa, tantis consueuisse praeiudiciis abripi scio, vt si quis aliud quid (vel nudum erga se & sua examen, erga alios vero moderamen) suadeat, illico se tanquam aut *Libertinum*, aut *Scepticum*, aut *Insidiatorem*, suspectum reddat. Quod ne mihi, ab omnibus prauis intentionibus puro, eueniat, praemoneo. Nihil quicquam, cuicquam, priuato quocunque respectu, toto hoc opere nostro dictum iri: sermonem fore de tota humanae societatis, illapsarumque tenebrarum, confusionum, errorum, massa. Si quis ergo lucis, ordinis, veritatis, aliquid se habere putat, aut vere habet (haberi enim alicubi certum est: quia tenebras luci, confusiones ordinis, erroresque veritati, vbiique praeueluisse, nec permisit hactenus, nec permettit in aeternum, aeterna DEI bonitas) is tacite in finu gaudens, DEVMTque laudans, alios rationabili nostro processu eodem promouerine inuidet: aut ad minimum talem hunc processum suspicione ne onerer, donec omnia prius, a fundamentis ad fastigia, cognouerit. *Iustum postulatum negari, nisi iniuste, non potest.*

Et non turbando proposito cum bona sua, & veritatem, ignorantibus mansuetate agendi.

29. Et quia gentium doctor, *Paulus*, se illis qui sub lege erant, quasi sub lege; illis vero qui sine lege, quasi sine lege; infirmisque infirmum, & omnibus omnia, factum esse fatetur, ideo ut lucrificaret omnes (*1. Cor. IX. 19. &c.* imitari cur pudeat? & imitari tentantem suspicionibus onerare; cur libeat? sapienter certe imitatus est *Augustinus*, tantus & ipse veritatis doctor: qui cum Fausto Manichaeo congressurus multis obtestationibus id egit, vt neutra pars de veritate iam possessa praesumeret, vtraque illam quasi adhuc dubiam quae-rendi, inuentaeque & agnitae humiliter cedendi, animo ac-cederet. Quo obtento, amicum hoc pro veritate concer-tamen ingreffi sunt placide: Augustino post ita Faustum argumentis (lenissime quidem, potenter tamen) vrgente, vt Faustus illachrimaret, veritatisque vietas manus daret. Cur hoc non imitamur? cur Iudaeis, Mahumedianis, gentili-bus, haereticis quibuscumque (seu vere talibus seu opinione, id quod ignis examinis veri ostendet) simili mansuetudine ac prudentia non obuiamus? cur aliquem hoc suadentem, aut tentantem, hostiliter incessimus?

30. Si

30. Si cui ideo haec, quod ab vno quopiam, & ex obscurro, veniat, fastidire allubescit, nae ille se moris DEI, pleraque sua per humiliora organa exsequentis, ignarum ostendit. Legantur vero sacrae historiae, videbitur ad dandas maximis etiam rebus occasiones simplicissima quandoque adhiberi media: & ad monendum aliquid, aut docendum, sapientissimos etiam, simplicissimos quoque. Iethro Medianita fuit, & tamen Mosi, quotidianis alloquis DEO ipsis familiari, consilium utile dare potuit. Potuit & puella captiua Naamanido domino suo, viro principi, pulchrum suggerere consilium. Poteuerunt Mendici ad Samariam, iisque leprosi, quiddam valde bonum regiae domui nuntiare. Potuit Paulus, spermologus licet habitus, sapientibus Atheniensibus eximium quiddam narrare. Potuit Rhode puella Petri e vinculis liberationem apostolis, tametsi eam insanire dicerent, nuntiare. Et cur a lia memorem? vanissimum est, & in DEI, opera sua per quaecunque vult media per agentis, iudicrium tendit, personas respectare, non res.

Et non respetando, quis loquatur, sed quid.

31. Sed prodit se hic, inquiet aliquis, propositi vanitas, aurei secuuli somnum. Respondebo. Esse qui sub mundi finem Ecclesiae statum meliorem, eoque seculum pacatum, illuminatum, religiosum sperent: & esse qui non nisi tristia, semperque prioribus peiora, (donec veniat qui mundo & calamitatibus imposito fine, beatum suis inchoet aeternitatem) metuant, scio: hanc tamen dissensiunculam tantas mereri lites, ut consiliorum de rerum emendatione coniunctionem impedire, nedum tollere, debeant, pernego. Nam siue hoc siue illud verum est, nobis tamen de emendatione cogitandum est. Si superest emendatum seculum, rationes eius scrutari non prohibemur, administrari sic bonitatis DEI futuri. Si vero aduentus domini praeforibus est, viam parare domino tenemur: non tantum nos fideles Christiani nos inuicem hortando & inflammando, sed & mundum infidelium inclamando, illaque resipiscientiae vias ostendendo. Sicut praedicationibus suis peritius iamiam Antediluvianis fecit Noë, Sodomitis Loth, AEGyptiis Moses & Aaron, Ierosolymitanis prophetae & apostoli. Si non audiant illi, nos tamen liberauerimus animas

Et non abiungendi consilia praetextu chiasmis.

nostras, quemadmodum antiqui illi sancti *In summa, quoquo nos vertimus de emendatione cogitandum esse conuincimur. Vae illi qui obſſere audet DEO!*

Sequentis operis ratio.

32. Meminisse iuuabit: *nos, quia consultationem scribimus, nonniſi consultare per totum opus: hoc est, quid nobis videatur proponere; & cur sic statuendo non errare videamur, demonstrare: libertate vbiique cuiuis hominum, & gentium, & ſectarum, integre relictā, aſſentieri, vel non aſſentieri. Si enim eodem modo videbitur, nec in contrarium quod rationabiliter afferri poſſit habebit, aſſentietur vtique, habebiturq; communis conclusio pro veritate indubia. Si cui aliter videbitur, nec deerunt firmiores in contrarium rationes; resque ipsa ad summum poterit demonstrari euidentius, cedamus nos: & communis conclusio iterum pro euicta veritate erit. Si quid autem nec a nobis, nec ab aliis demonstrari ſic poterit, vt contradici amplius non poſſit; ſeponemus inter illa, de quibus deliberaendum adhuc eſt, & ſuper quibus (tolerantia tantisper mutua) DEVIS, vt quod reſtat reuelet atq; detegat, orandus erit. Et quia toto opere consultamus: libertate, alloquiſ potius quam ſoliloquii; monitiſ quam praeceptis; biflorico ſuauī, quam pihilofobicō rigido ſtilo, uti. Alloquar igitur omnes, vt vnuſquisque audiat ſibi. Vos eruditos alloquar, tanquam generis humani paedagogos, confilii gſcios, & in remediis quaerendis ſocios. Vos Theologos, tanquam tranſitorum priuarios contemptores, caeterisq; mortalibus ad immortallitatem duces. Vos reges, principes, magiſtratus, tanquam generis humani nutritios, ordinisq; boniſollicitiſſimos aut reparatores, aut cuſtodes.*

**Prudentiae
hic obſeruan-
das leges.
1. Nulli homini
errores huma-
nitatis expo-
brandi.**

33. Et quia consultaſio haec ſuſcipitur, tanquam cum omnibus orbis gentibus, (de offerenda enim illa omnibns gentibus linguis ſuīs, ſub operis finem id videbitur:) per varias de rebus, diuinis praeſertim, opinioneſ dilapsis, & ab inuicem abalienatiis: proponimus cauteſire, nulla cuiquam vitia exprobrando, errores nullos taxando, neminem directe aut oblique diſtringendo. Scimus enim neminem errare volentem (quo enim ſine id vellet?) ſcimus morbos lenius curari diaeta bona, quam remedii violentis: ſcimus cum tenebris, post illa- rum

rum lumen, lucta peculiari nihil esse opus: cedunt enim vltro. Et malumus imitari exemplum *Semi* ac *Iapheti*, pudenda patris (nos patrum & fratrum) obregentis; quam *Chani*, turpia cupide spectantis, aliis ostentantis, irridentis. Illic enim benedictio consequitur, hic maledictionis subest metus. Certe nec *Paulus* ab exagitanda Atheniensium idolatria & πολυδία, sed a collaudata religiosa diligentia, sermonem suum auspicias est. Nec *Petrus* iudeis, quod Christum malitiose crucifixisset (tametsi ita fuit) opprobrait: excusabat potius quod ignorantes fecissent (Act. III. 17.) sicut & *Paulus* (c. XIII. 27.) *Christus ipse* cum legatos suis ad gentes mitteret, docere insit, non conuictari, (Matth. XVIII.) Docere autem ducere est, are nota ad ignotam. Et ducere sonat actionem blandam, non violentiam, amabilem, non odiosam. Nec enim quem ducere cupio impello, aut contrudo, aut prosterno, aut rapio sed manu prehensum leniter coenitor: aut per viam apertam praeeundo, ad me sequendum allesto.

34. Et vero quia experientia docuit, *incassum* alios alii <sup>2. Nec violenter
ipſi errotes op-
pugnandi.</sup> contra licere, *incassum* opinionum errores exprobrando rixari; cauti agere incipiamus necesse est. Omnes dum optamus & quaerimus reconciliari, oppugnandi alicuius profecto tempus non est. Praestabit veritates colligi, & adunari, aberrationes vero aut leniter ad veritatis centrum reduci, aut saltem interim dissimulari, donec illas quoque ad commune veritatis centrum reducendi patecat via. Sic prorsus existimamus: errores per ignorantiam ortos (nec enim aliter oriuntur,) tacita apertae veritatis luce dispellendos; & sc̄tas, per contentiones natas, auctas, fixas, charitatis blando calore dissoluendas & refingendas esse: quia aliter non possunt. Tenebrae enim tenebras non pelunt; nec opinio cedit opinio, nec sc̄ta sc̄ta, nec odium odio: condensant se potius aduersum inuicem, & figunt: quia eorundem quantum eadem, iidem semper sunt effectus, contrariaū contrarii.

35. Nos igitur homines non ad pugnas, sed ad contemplationem <sup>3. Veritatem re-
rum lente ab
ini radibus
ubique incep-
tando, com-
monstranda.
fin-</sup> & collationem (vt colligere diuinius esse quam dispergere persuasi, disunitos vndiq; vniare incipientis animos) invitaturi, mercito exemplo praeceperimus: operęq; hoc nostro (siue totum species, siue

singulas eius partes) operam damus, ut incipiamus inde, ubi nos diffensio nulla diuellit, aut inuicem suspectos reddit: progrediamur semper gradatim & lente, vitaris quae offendere possunt: vt vel *Iudeus*, *Turca*, *Paganus* (nedum nos *Christianii*, opinionibus quibuscumque ab inuicem disterminati) nostra haec inoffense ordiri, inque illis progredi, possit: donec eo delatus quisque, vbis lucis radiis circumfulgeri, veritatisq; cancellis circumcludi sentiens, nec facile regredi, pudoris metu nec non progredi, maioris lucis spe, possit: tandemque in communem cum caeteris veritatem & harmoniam se redactam videns, exsultare in domino incipiat. Hoc inquam in gloriam DEI, lucis & veritatis aeterni praesidis, assequi proponimus. Vtrum assequamur etiam, vos iudicate, & vt assequi tandem, tandem, tandem aliquo modo queamus, iuvate!

SYNOPSIS OPERIS CONSULTATORII.

Consultatio catholica habet.	<i>Introitum</i> : in quo, quid proponamus exponitur: dicitur PANEGERSIA. h.e. Excitorium, Lib.I.
	<i>Fundamentum</i> : Lucem vniuersalem: PANAVGIA, Lib.II.
	<i>Corpus ipsum</i> : proponens e-mendatio-nis vniuersalis.
	<i>Tentamina particula-ria</i> : redi-gendi scil. in ordinem,
	<i>RES omnes</i> , eatenus confusissimas: PAN-SOPHIA, Lib.III.
	<i>MENTES omnes</i> , eatenus implicatissimas: PAMPAEDIA, Lib.IV.
	<i>LINGVAS omnes</i> , eatenus intricatissimas PAN-GLOTTIA, Lib.V.
	<i>aetū completum</i> , PANORTHOSIA, VI.
	<i>Clausula</i> , continentem ad restam desideratas, & quarum tam clare detectas videmus vias, varie iteratos stimulos. Dicitur PANNVTHESIA, Exhortatorium vniuersale. Lib.VII.

DE

DE
EMENDATIONE
RERVM HUMANARVM.
CONSULTATIONIS CATHOLICAE
PANEGETSIA,
EXCITATORIVM
VNIVERSALE.

In quo

Quid RES HUMANAE sint, & quam
corruptae, quamque de EMENDATIONE semper in
coelo & terra consultatum sit, consultandumq; nouo modo
restet, explicato; ad suscipiendum pro re tam com-
muni communia consilia OMNIVM HO-
MINVM fit INVITATIO.

TABELLA SYNOPTICA.

<i>Sui ipsius</i>	- - - - -	Cap. II.
	{ proponendo, quid & quantum sit quod fuscipitur.	III.
<i>Aliorum hominum.</i>		
<i>Id autem</i>	<i>Exponendo plenius</i>	
		1. Quid res humanæ sint. IV.
		2. Quam corruptae. V.
		3. Quanta corruptriarum tur- pitudo & noxa. VI.
		4. De Emendatione semper fuisse consultatum in coe- lo & in terra. VII.
		5. Nec cessandum esse. VIII.
		6. Tentandumque nunc de- nuo, sed viis nondum tentatis, prorsus catholi- cis. IX.
		7. Idque ad leges consultatio- nis legitimae. X.
	inuitando omnes ad consultandum.	XI.
<i>Dei miseratoris,</i>	<i>ardentibus suspiriis.</i>	XII.

CAPVT I.

Quid sit quod agendum suscipimus : & cur hic excitato sensu opus : & quomodo hic excitari conueniat.

NSTITUTVM nostrum est, impetrata a Deo Suscepit ne-
gratia, offendere humano generi OMNE SV-
VM BONVM: & quomodo huius limites trans-
gressi, enagati simus per inania modis infinita-
ti, commonstrarere; redeundique tandem ad an-
tiquam simplicitatem, tranquillitatem, felici-
tatem, indicare vias veras, planas, amoenas.

2. Negotium itaque aggredimur, quo Quae res cum
maiis sub coelo non datur: concernens tanta sit,
omnes homines, & omnium hominum, & ob fines ac usus omnimodos, ad
hanc & ad futuram vitam.

2. Quantam rem aggredi cum non liceat, nisi excitato sensu, Suscipi non
& impetrato humani generis consensu, exoratoque diuinæ gratiae debet nisi exci-
assensu; eia incipiamus ante omnia excitare, primum nosmet ipsos;
deinde nobiscum omnes, quos possimus, alios; tandem DEV'M ipsum, ad
misericordiam & opem.

4. Nos ipsos, qui haec aliis offerimus, excitari oportet: quia Excitandi cur
excitare non poterimus alios; si dormitemus ipsi; & ne tantis simus, ipsi nos
de rebus somnia concipiamus, narremusque aliis. primum?

5. Alios inde excitare quaeremus: vt nos excitare iuuent, Cur alii?
misericordiam DEI, inuigilare que nobiscum communis saluti. At
quos? & quomodo?

Excitari fo-
mno cur sole-
leant homines,
causae tres. i.e.

6. *Excitari solent homines, quos aut intempestius premit somnus, cum negotia vrgenda sunt; aut si periculum ingrat ab hoste, vel incendio orto, vel tempestate: aut si sopor nimius fit valetudini noxi- us, vel etiam letalis, vitaeque peremptorius, vti fit in lethargo, aliisque soporis affectibus. Atqui huiusmodi caussae hic conueniunt omnes, nosque humanum genus a sopore suo, quibus vsque possumus modis, expergefacere cogunt.*

Quarum si-
millimae in-
praelent ne-
potio obue-
niunt.

7. Nobilissima namque creatura DEI, HOMO, ob fines nobilissimos in mundum missa, potiore parte sui oblita, nihil minus quam id cur huc missa est, facit. Plerique caecutiunt prorsus, hebescuntque & brutescunt. *Ingredientur mundum, & nesciunt VN-DE: viuunt in mundo & nesciunt QVARE. Exeunt mundo & nesciunt QVO. Nec, dum bic sunt, seris se occupant: vitam putant rem ludicram. Cogitant vana, agunt vana, gaudent vanis, inflantur speibus vanis, veluti somniis: perpetuoque ab vna vanitate ruunt in aliam, donec euanescant ipsi quoque. Interim hostes, Satan & mors, circumveunt: deuorare querentes, deuorantesque, alios post alios. Interim nos undique circumdant horrendae irae Dei tempestas: appropinquat denique incendium, quo conflagrabit mundus, crapula mundana sepulti: perituri in aeternum, nisi eripiantur adhuc. Excitandi igitur ut eripiantur, qui possunt, omnes.*

Excitatio qui-
bus modis fiat.

8. *At quomodo?* Expergefieri solent homines lenius dormientes vocatione aut contrelatione; profundius, clamitatione, vellicatio- ne, concussione; profundissime (vt lethargici) frictionibus asperis, punctionibus, visionibus. Imitabimur haec omnia. Primumque al- loquemur & pressabimus nos ipsos & alios, hac prima operis parte, hoc ideo excitatoriō sermone. Atrox concutere incipiemus omnes sensus demonstrati- onibus apertis, per omnia deductis, libris sequentibus quinque. Tandem & vremus caritatis igne, sub operis finem.

CAPUT II.

CAPUT II.

Excitatio prima , sui ipsius ; DEO in intentionum puritatis testem , tanto- rumque ausorum opitulatorem , inuo- cato.

Evigila mea mens , expurgiscere cor , soporem excutite sensus omnes mei ! tum ne quid oscitantius in rebus fiat , tum ne forte nocturnae cogitationes obrepant pro diurnis , & somnia sese ingerant pro rebus .

2. *Quid enim agis , tu vermicule ? quorsum te proripi ? de orbis salute curas suscipere tuumne es ? quo moriture ruia , maior aque viribus audes ? Cur te nibil profuturo maceras dolore ? aut temeritatis notandus criminis risum prouocas & cibinnos ?*

3. *TE NVMEN aeternum , a quo nihil omnium quae usquam fiunt esse potest absconditum , inuoco testem , angustatum fuisse multis retro annis varia trepidatione cor meum , & adhuc , quid his rebus , quas mihi occultis instinctibus , manifestisque vnde suggestionibus , maiori semper lucis accessione , instillari sensi , & sentio , faciam : premamne ista intra me auemittam ? eloquar an fileam ? praeuelet tamen interior illa tua vis , quae nolentem etiam rapit , trahit , trudit .*

4. *Ah non somnia esse , sed realissimam rem , quod mortales admonitum venio , tu ipse Deus Deorum testimonium dabis ! o- peratur potenter ea , quae nos votis concipere , viisque praefig- natis ut possibilia prehendere posse , dedisti .*

5. *Scis tu o Domine , creator omnium , miserator autem eorum qui agnita sua extra TE miseria , refugium quaerunt apud TE misericordiae fontem , quam infinitis quotidie cum suspiriis , imo clamoribus coelos fatigantibus , ad TE confugiam , plenus terrorum , quibus me compleuerunt furores saeuientis aduersus semetipsum mundi ! plenus tamen simul solatiorum tuorum , quibus tu iam quoque impleuisti animam meam , seruuli tui .*

6. *Et plenus caliginis , in quam me coniecit inspectio abyssi confusionum humanarum : plenusque iam etiam lucis , qua me circumfulisti desuper , ostensa regione lucis amoena , aeternante*

Ecitari a fo-
mno cur sole-
ant homines,
causae tres. 1.2.

6. *Excitari solent homines, quos aut intempeſtius premit ſomnus, cum negotia vrgenda ſunt; aut ſi periculum ingrat ab hoſte, vel incendio orto, vel tempeſtate: aut ſi ſopor nimius ſi valetudini noxi-
us, vel etiam letalis, vitaeque peremptorius, vti fit in lethargo, aliisque ſoporoforis affeſtibus. Atqui buiuiſmodi cauſae hic conueniunt omnes, nosque humanum genus a ſopore ſuo, quibus uſque poſ-
fumus modis, expergefacere cogunt.*

Quare ſi
milliae in
praelenti ne-
potio obue-
niunt.

7. Nobilissima namque creatura DEI, HOMO, ob fines no-
bilissimos in mundum miffa, potiore parte ſui oblita, nihil minus
quam id cur huc miffa eſt, facit. Plerique caecutiunt prorsus, he-
bescuntque & brutescunt. *Ingreduntur mundum, & neſciunt VN-
DE: viuunt in mundo & neſciunt QVARE. Exeunt mundo & neſciunt
QVO. Nec, dum bic ſunt, ſerius ſe occupant: vitam putant rem ludi-
cram. Cogitant vana, agunt vana, gaudent vanis, inflantur ſpe-
bus vanis, veluti ſomniis: perpetuoque ab vna vanitate ruunt in-
aliam, donec euaneſcant iſpi quoque. Interim hoſtes, Satan &
mors, circumueunt: deuoranteſ querentes, deuorantesque, alios
poſt alios. Interim nos undique circumdant borrendae irae Dei tem-
peſtas: appropinquas denique incendium, quo conſlagrabit mundus,
crapula mundana ſepulti: perituri in aeternum, ni eripiantur ad-
huc. Excitandi igitur ut eripiantur, qui poſſunt, omnes.*

Excitatio qui-
bis modis fiat.

8. *At quomodo? Expergeſieri ſolent homines lenius dormien-
tes vocatione aut contrecitatione; profundius, clamitatione, vellicatio-
ne, concuſſione; profundissime (vt lethargici) frictionibus asperis,
punctionibus, vſlionibus. Imitabimur haec omnia. Primumque al-
loquemur & prensabimus nos iſpos & alios, hac prima operis parte, hoc iſgo
excitatorio ſermone. Mox concutere incipiēmus omnes ſenſus demonſtrati-
onibus apertis, per omnia deduciſſis, libris ſequentiibus quinque. Tandem
& uremus caritatū igne, ſub operis finem.*

CAPUT II.

CAPUT II.

Excitatio prima , sui ipsius ; DEO in intentionum puritatis testem , tanto- rumque ausorum opitulatorem , inuo- cato.

Evigila mea mens , expurgiscere cor , soporem excutire sensus omnes mei ! tum ne quid oscitantius in rebus fiat , tum ne forte nocturnae cogitationes obrepant pro diurnis , & somnia sese ingerant pro rebus .

2. Quid enim agis , tu vermicule ? quorsum te proripi ? de orbis salute curas suscipere tuumne es ? quo moriture ruia , maior aque viribus audes ? Cur te nibil profuturo maceras dolore ? aut temeritatis notandus crimen risum prouocas & cibinos ?

3. TE NVMEN aeternum , a quo nihil omnium quae usquam fiunt esse potest absconditum , inuoco testem , angustatum fuisse multis retro annis varia trepidatione cor meum , & adhuc , quid his rebus , quas mihi occultis instinctibus , manifestisque vnde suggestionibus , maiori semper lucis accessione , instillari sensi , & sentio , faciam : premamne ista intra me auemittam ? eloquar an fileam ? praeuelet tamen interior illa tua vis , quae nolentem etiam rapit , trahit , trudit .

4. Ah non somnia esse , sed realissimam rem , quod mortales admonitum venio , tu ipse Deus Deorum testimonium dabis ! operatus potenter ea , quae nos votis concipere , viisque praesignatis ut possibilia prehendere posse , dedisti .

5. Scis tu o Domine , creator omnium , miserator autem eorum qui agnita sua extra TE miseria , refugium quaerunt apud TE misericordiae fontem , quam infinitis quotidie cum spiritiis , imo clamoribus coelos fatigantibus , ad TE confugiam , plenus terrorum , quibus me compleuerunt furores saeuientis aduersus semetipsum mundi ! plenus tamen simul solitorum tuorum , quibus tu iam quoque impleuisti animam meam , seruuli tui .

6. Et plenus caliginis , in quam me coniecit inspectio abyssi confusionum humanarum : plenusque iam etiam lucis , qua me circumfulisti desuper , ostensa regione lucis amoena , aeternante

in conspectu tuo; tibi laus & benedictio sit in secula seculorum, Amen.

7. Et mihi quidem, in quantum mihi, satis est Domine: quod sub celo anhelem amplius nihil est, nisi ut me transferas ad TE.

8. Sed angor eorum caussa, qui nondum participes facti sunt lucis Tuae. Quibus o quam vellem, vitae etiam meae impendio, prodesse!

9. Tristitia enim mihi est magna, & dolor continuus cordi meo, quod tam enormiter a Te, creatore suo, aberret creatura Tua.

10. Interitus pereuntium a Te horrore & dolore implet viscera mea: qui tanquam ignis, inclusus ossibus meis, depascit me.

Exod. XXXII,

34.

11. Ah quam vellem cum Mose deleri de libro vitae, si modo permutatione hac impetrare queam populo meo, generi humano, misericordiae gratiam!

Rom. IX, 3,

12. Quam optem cum Paulo fieri anathema a Christo pro fratribus meis, ex eoden sanguine prognatis, habitantibus super uniuersam faciem terrae!

13. Scio Domine a neutro illorum acceptasse Te oblatam victimam, qui perfectiore victima, eaque vnica, redimi voluisti totum genus nostrum: nec tamen flammans seruorum tuorum caritatis ardor displicuit tibi.

14. Quippe Moysi populum, iusto rigore interitui destinatum propitiis donasti; Paulum vero spe reddituram super totum Israe, suo tempore saluandum, gratiae, erexit.

15. Nunc ergo nobis seruis tuis, pro introitu plenitudinis gentium, & salutis Israelis, humillime tibi supplicantibus (multi enim iam sumus Pauli tui) quid responsi dabis?

16. Repellesne a facie tua quaerentes faciem tuam? non id permettit misericordia tua!

17. Solatus es Paulum, venturum esse tempus gratiae tuae, plenissimo fulgore omnibus gentibus, totique Israel, exoriturae: solari dignare nos, iam venisse illud a seculis desideratum tempus.

18. Placebat tibi vtriusque illius in proximos, tametsi tortores suos, dilectio: o ne dispiceat nostrum pro salute illorum desiderium, qui nos quoque pro nomine tuo oderunt, persequuntur, occidunt: Nam certo scimus, eos nescire quid faciant. Ideoq; cum filio tuo clamamus, pater ignosce illis, nesciunt enim quid faciant.

Luc. XXIII, 34.

19. Ah Domine quam atrocia fiunt super totum terrarum orbem , & iis quos tu imaginem tuam esse , aeternaeque tecum cohabitati praeparari iussisti.

20. Quod vident oculitui , & auersantur : vident angeli tui , & tristantur : vident hostes tui , diaboli , & exsultant , quod omnia tendant in interitum : & tu haec toleras ?

21. Vident & homines pii , quorum aperuisti oculos , abominationes : sed vident tantum , & gemunt , & anguntur , expertes consilii , quomodo videre & horrere interitum suum faciant eos , qui intereunt : quia in tumultu omnes & omnia quum sint , nemo neminem audit.

22. Sed et si audiat hic & ille , non attendunt tamen , nec expendunt exitium suum , vertigine sua rotati indefinenter.

23. An vero tu , dala filiis hominum terra , te intra coelos coelorum tuorum oclusisti , vt perplexitates nostras ne respicias quidem : cur non voce maiestatis perterres , & ab erroribus reuocas , miserios mortales ?

24. Cur non angelorum aliquem cum fulgore aliquo mittis , Apoc.X.1. & illuminaturum terram ? & liberaturum e tenebrarum potestate , XVIII. tam terra & multiplici caligine obsecros ?

25. Cur non a mortuis mittis aliquem , ad testandum his qui viuunt , ne sic ruant , quomodo ruunt , in mortem ? negatum id semel nouimus : nec profuturum tametsi Sodomam ad nos mittas , aut Aegyptum , vel euersam Babylonem , aut Niniue , aut Ierusalem , vel priorem illum diluuiio deletum mundum &c. Ludibria enim interpretarentur , ne resipiscerent . Luc.XVI.27.

26. Ad Mosen & Prophetas audiendum amandas omnes , qui ibid. v.29. mortalem adhuc viuunt vitam : at hos quis audit ? quis aestimat ? quis nouit etiam ?

27. Misere Domine , & ostende porto etiam patentem aliquam viam inclamandi , & a lethargo suo expergefaciendi , oppresos securitate sua mortales ?

28. Commoue denuo coelum & terram , ac mare & aridam , Hagg. II.7.8. vt veniant gentes , & repleatur domus tua gloria ! antequam veniat dies illa furoris ; quae incendio ignis absumeret coelum & terram !

29. Facies , quia promisisti . At quando ? & quomodo ? con- Sap. IX. 17. filium tuum quis nouerit , nisi tu dederis sapientiam , Et misericordia spiritum tuum d. alii ad corrigendum seminas eorum , qui sunt in terra , ut quae ti- 18. 19. bi placent , edolli , sapientia feruentur .

30. Domine Dominus noster , vide one , te monstrante , turrim praecepsam , e qua vt e Pharo altissima , a profunda super abyssos erratione procellis mille iactatis , lamentabilibusque naufragiis pereuntibus , ostendi possit securissimi portus refugium ? ascendamne ? Faces in tenebris accendamne ? tubae clangorem eleaborne ? vt prospiciant , si possunt , caeci ? vt audiant , si possunt , surdi ?

31. Responde propitius seruis tuis , miserator noster ! nosne infonat etiamnum vox tua olim ad serum tuum prophetam emissam ? quas ifuba exalte vocem tuam ! super montem altum ascende , vocemque tuam potenter attolle !

Ies. LVIII.
& XL. 9.

32. Audio vocem mandati Domine ! verbum enim tuum est : & quidem aeternum , sicuti tu ipse aeternus es : qui ex aeternitate tua cursum seculorum prospectans , similibus similia loqueris semper .

Exod. xxxiv. 9. sed te vno , cuius agitur causa , fretus dicam cum Mose : si nobiscum ibis ibo : & cum apostolo , si cooperaberis , operabor .
1. Cor. xv. 10.
Sap. ix. 14.

33. Parere audebo Domine : non me , aut mortalium vlo , sed te vno , cuius agitur causa , fretus dicam cum Mose : si nobiscum ibis ibo : & cum apostolo , si cooperaberis , operabor .
34. Ego alioquin per meipsum puluis sum , diffablit me mundus : ratiocinationes meae , aequa vt cuiusquam mortalium , timidae sunt , elidet eas sophisticatio : zelum meum & suspiria mea , lacrymasque meas , excipient improborum cachinni .

PC. LXXXIV.
12. 13.

35. Esto igitur tu mihi sol & scutum , Iehoua Deus ! gratiam da & gloriam ! neq; cohibe bonum ab ambulantibus in integritate .

Luc. XII. 49.

36. Domine virtutum , exerce virtutem tuam per imbecilla organa tua ! & quae videre dedisti seruulo tuo da ostendere posse multis , multi autem omnibus ! vt accendatur feliciter ignis ille quem mitttere decreuisti in terram !

PC. XXXIII. II.

37. Non ignis furoris , vt haec tenus , consumens nos iustis iudiciis tuis : sed ignis gratiae , illuminans nos , & reducens ad te ! nos

qui aberrauimus a te ! a scopo tam sancto permetteresne aberrare consilia nostra ! prohibe , propter adorandum nomen tuum ! consilia potius nostra dirige , & consilio tuo , quod solum stabit in aeternum , stabili ! Amen , Amen , Amén .

CAPUT III.

*Ad consultandum de rerum humanarum
emendatione cur inuitemur omnes: &
an omnes conuocari huc possibile: quam
denique facilis & amoena consultatio-
nis haec via futura sit.*

Ad vos me conuerto naturae humanae, & quibus ea premitur calamitatum, confortes. Mundi vndeque in peius hucusque ruentis statum quaelo simul intuemur, simul horreamus, simul ob tot perpetuo redeentes, imo continuas, terribiles rerum strages contabescamus: aut potius de ferenda, si vlo modo potest, ope consultemus!

2. *Insum est quod petitur*, vt incipiente agitari causa quae concernit omnes, interesse libeat omnibus. Nam adeone quenquam sui esse osorem, vt ei de se ipso, rebusque suis, aut loqui, aut loquentes alios audire, voluere non sit? haud verisimile est. Quippe se & sua amare, & pro meliorandis rebus suis nihil non tentare, innatum est omni creaturae.

De se, rebusque suis, communia inire, vel audiare, naturaliter hominibus gratum.

3. *Quisquis igitur haec legere incipis, excitate: vthic de te,* quoque deliberatum iri certus, aduertas aurem, mentem, lingua: tamque prompte aliorum de te cogitata excipias, quam liberter expromas tua; eoque ipso cum caeteris consulere incipias in commune.

Omnis itaque huc veniant, quia id requiri,

4. *Quicunque enim in humanam venimus societatem, societas leges feruare tenemur.* Nemo sibi soli, quisque toti societati vt bene sit, quaerat. *Insaniae sit species, malle sanari membrum, quam corpus totum.*

(1) Communis societas.

5. *Communia bona, quae nobis primum ostendemus, commune sunt gaudium: communia ergo pericula, quae mox spectabilis, communes sunt curiae, communis autem curiae, ad commune consilium stimulus.*

(2) Communia pericula.

6. *Tum demum enim melius esse poterit omnibus, si omnes; ubi & quomodo haereant res nostrae liquide perspecto, iunctum adibebemus, (B)*

(3) Communis demum felicitater impenden- amus, duc operae spes.

amus, inuocato DEO, manus; ad liberandum nos, ope ipsius, ex tot infelicibus tricis nostris.

(4) Communia naturae maiestas.

7. Nemo igitur tam vilis & despectus videatur sibi ipsi, vt his ipsis de communi salute consultationibus interesse indignum se credat; nec tam superbe desperatus, vt consilia vel audire aliena, vel addere sua, dedignetur.

(5) Communis omnium miseris- rator DEVS.

8. Quam communis est DEVS, omnium nostrum miserator: quam communis miseriarum participatio, & enascentes inde scrupuli & angores: tam communis sit communium miseriarum comiseratio, & illas, si vlla parte datur, subleuandi studium.

Maudum in communia consilia conuocari an pos- sibile?

9. Tanta certe sunt quae nos premunt, exitumque aliquem circumspectare cogunt: ut merito in consilia haec mundus conuocari, DEVSq; de celo ut opem ferat omnium hominum iunctis suffiriis ac germitibus deuocari, debent.

(1) Per inter- auentias char- tas.

10. Prius istud ex impossibilibus videatur, nec tamen est. Lices enim conuenire non possumus corporibus (nec opus est) possumus animo, charitatis internuntiis, & sole hoc, quotidie ab aliis ad alios per totum terrarum orbem transcurrente; occasionesque res vtilles agendi omnibus ex aequo subministrante.

(2) Per con- gregationes minores.

11. Eis igitur, mortales, occasionibus nostris utamur! & quod non datur coram, communicando tamen nobis inuicem expediamus; vt linguae nobis vicem praefestent calamii. Atque tum nihil prohibebit, quo minus coram quoque agamus, per minores congregations de his ipsis rebus ad inuicem verba faciendo, DEVM inuocando, manum denique admouendo.

(3) In conciliis orbis.

12. Tandem forte dabit DEVS, vt in concilio aliquo Oecumenico congregantur orbis capita, & de his sic in antecessum praemissis in commune deliberent.

(Nunc initium scriptio con- sultorio.)

13. Nos ecce facimus initium! de rebus his tam populariter dis- sertaturi, vt nullus non populus (aut aliqui certe ex omni populo) haec ipsa clare intelligere, ac de illis rationabiliter iudicare, valeant.

14. Sequemur enim sapienter consultantium leges: QVID, PER QVID, ET QVOMODO, aliquid fieri necesse sit, plane exponendo & iudiciumque de omnibus & singulis hisce, hominum omnibus & singulis, librum relinquendo. Ita vera erit, plenissimaque & vtilissima, consultatio.

Consultoris boni partes,

15. Si namque tu amico, consilium de re quapiam exquirenti tuum, ostendas, primum, quid sibi pro scopo ea in re refigere, & quare isthuc collimare, debeat? tum per quacmedia ad istum suum

suum scopum certo venire possit? & cur media haec aliis, quae forte se offerant, praferenda? quomodo denique datis mediis prudenter debeat vti, vt destinatus finis non obtineri non possit; & cur potius hoc, quam alio, agendum illi fuerit modo? haec inquam trias si recte expedieris, omnes consultoris boni partes expleueris, & de amico meritus fueris optime: cui omnia iam erunt plana, nec restabit, nisi vt voto potitus suo rem aggrediatur ipsam.

16. Hoc idem nos platiſſime in noſtris consultationibus imitabimur, Consultationis cum DEO: proposituri primum, quid optandum putemus, & huic series quare; tum per quam viam, non autem aliam, vota obtineri posse speremus: tandem quomodo datis mediis videatur vtendum, & quare ita?

17: Verum enim vero quia de rebus ignotis, aut parum notis, iudicare nemo potest: aut si id praesumit, temerarius est, seque ipsum, & alios, & res ipsas, periculo involvit: ante omnia dabimus operam, ut res de quibus dissertatur sumus tam plane prius fiant, ut nemo non eas intelligat. Quia de ignotis alicui rebus loqui, est surdo narrare fabulam.

18. Tuigitur, quisquis es, memento tibi in his consultationibus ante omnia hoc unum, ut sensum recte percipias, esse viuendum. Tum vero demum tria haec expendenda (1) verum sic pro communi salute votare-ble figantur. (2) Vrum media vera, per quaem obtineri vota certo pos-ſint, ostendantur? (3) verum denique media illa ſic, vti suadetur, recte adhibitum iri ſepſe fit, an vero tibi videatur aliter?

19. Si omnia haec nobis deliberata eſſe recte, & suaderi ſic re-
cte, agnoscant omnes: affenſum vtique rebus his dabunt omnes. Et tum felices nos tandem aliquando, in rebus tantis tum concordes! Si vero quid melius aliis ostendet DEVS, hic, illic, iftic: cedemus nos, emendabuntque consilia: atque tum iterum felices nos! Accurabit autem quantum per nos licebit, vt scopus nunquam po-natur aliis, quam omnino omnibus defiderabilis: ad quem ſcilicet collimandum eſſe, ipſe communis naturae infinitus vnumquemque doceat. Media vero ad finem tam poſſibilia, ut in manu noſtra illa eſſe, ſcipo teste quisque agnoscat, ex facultatibus ſibi diuinitus concesſis, id ipsum certus. Tandem, mediis illis vtendis modos ostendemus tales: quos eſſe veros & faciles ipsum rationis, ſeu communium noti-tiarum lumen, cuique dictabit. Ita nos omnia demonſtrando, proponemus tantum ſemper, affumemusque, concludemus autem nihil, niſi quod aequem videatur omnibus: aut hac ratione in conſensum venturi aliquando vniuersalem, aut certe vix aliam reſtare patebit viam.

(B) 2

20. Ad-

Cur de rerum
emendatione
consultationi
rerum descri-
ptio praemitt.
tur.

Et que hic at-
tendenda le-
ctoribus.
I.
II.
III.

Quomodo in
his querendus
conſensus.
1. 2.

3.

4.

In uitatio.

20. Adeste igitur omnes ad quos penetrare possunt haec voces nostrae! & ad res tam communis desiderii, tam certi vius, tamque amoena faciliatis (qualem hic promitti auditis, ipsaque mox semetipsum ostentare incipiet) mentis afferte attentionem, alacritatem, fidem, quemadmodum ad res tantas conuenit.

CAPUT IV.

Res humanae quid sint? nempe ERUDITIO, RELIGIO, ET POLITIA.

De questionis
sen. u. quare
primo ageu-
dum?

*Humanarum
rerum nomine
multa veni-
unt.*

Proprie tamen
quid ad fabri-
mitatem natu-
tae spectat.

Finis cuiusque
rei ex ultima
ab aliis omni-
bus differentia
cognoscitur.

A

Nte omnia, quid sit illud, qnod RES HUMANAS vocamus, videndum: vt ne in ipso limine, si alias hoc alias illud intelligat, dissidere, hoc est non intelligere nos, incipiamus.

2. *Multa quippe sunt, & quasi infinita, quibus in mun-
do circumdamur; & quae sibi nos vendicant, aut nos eano-
bis.* Quorum tamen quaedam appendices tantum nostri esse, vt corporis umbram; alia vero impedimenta magis, quam adiumenta, quae abesse salutis nostrae foret (quae tamen incauti nos saepe, tanquam pars nostri essent, respectando, & in deliciis habendo, decipimus) norunt sapientes

3. *Exultimamus itaque, res humanas proprie diceudas esse illas so-
lum, sed omnes, quae ad sublimitatem naturae humanae pertinet.* Caetera enim quae cum brntis habemus communia, eo ipso non propria nostra sunt, quia communia cum illis. Ergo bonalicet, inferiora tamen bona; sublimioribus nostris omnino subordinanda. Nempe illis per quae a brutis differrimus, immo per quae superbruta eleuamur, & ad sublimitatem DEI attollimur.

4. *Iudicium enim de qualibet re ultimum & distinctissimum ab ea tan-
tum parte desumipotest, qua illa ab aliis differt, non qua cum aliis con-
venit.* Exemplo fit horologium ferreum: quod si quis vnuquam sibi visum inspiciat, non inde finem & usum eius examinabit, quod sit ferreum: nam & securis, & culter, & clavis &c. ferrea sunt. Nec simpliciter quod rotulis constet; nam & molendina, & currus, & alia, rotis constant. Sed quod eo modo subordinati sibi inuicem sunt orbiculi, vt moto uno moueantur caetera: mo-
tuque

tuque illo temporis intervalla, maiora & minora, designent. Ex eo demum temporis mensurandi esse instrumentum concludet, quidq; eo pertineat essentialiter facile deprehendet.

5. Similiter igitur, qui ex collatione hominis cum aliis creaturis finem eius, & ad finem media, deprehendere volet: non ea primario, quibus homo metallis & lapidibus, stirpibus & bratis, similis est; (nempe quod generatur, crescit, nutritur, mouetur, sentit;) sed quibus illis omnibus praecellit, considerabit: demumque prerogatiuam eius in conspectu habere poterit.

6. Praerogatiuus igitur nostra p[re]a[re] brutis non in maiori aliqua corporis concinnitate, aut meliore pastu, delicissue, consistit: sed animae praeeminencia. Corporis quippe elegantia, agilitate, robore, viuacitate, ventrisque & sensuum oblectamentis. Animantes nonnullae hominem longe superant: homo autem etiam corpore monstroso, tardo, debili, valetudinario, moribundo, commodis deniq; & delicis corporeis omnib[us] destitutus, homo esse non desinit.

7. Sed animae inest, quod nulli alii visibili creaturae, imago vi- Cuius p[re]a-
rauini DEI: quae intellectu rerum, seu ratione, constat; & arbitrio rerum, brutis excel-
seu voluntate; ex sequitoria denique in rei potestate, seu facultatibus op[er]e-
ratiuis, ad quiduis se se extendentibus. Quicquid enim est, intellectui humano subiicitur: & quicquid bonum est, electioni eius subordinatur: & quicquid possibile est, facultatibus eius subportionatur.

(8) Ita id esse, quis non in seipso experitur? quis non in aliis Argumento
animaduerit? quantum ad rationis vim, omnis certe homo, na- sunt.
tura scire desiderat. Et quidem scire quam plurima; imo si posset, omnia. Et denique scire vere, ne fallatur. Deceptionem siquidem (1) Intellectus, intellec[tus] sui, quantum potest, praecauet; nec errat, nisi inscius veritatis indagator perpe-
& inuitus. Atque si errare se suspicatur, aut ab aliis erroris insi-
mulatur, aegre nbi esse sentit. Tam conscientia sibi est humanus animus, tuus,
ignorantiam & errorem sublimitati naturae suae non conuertire. Intel-
lectus itaque noster, naturae instinctu, rerum notitiam & verita-
tem ambit.

9. Voluntas vero ad quid nobis data est? quid quaerit? bonum. Be- (2) Voluntas
se enim sibi esse optat omnis homo: male habere, dolere, angri, trepidat, boni venatrix
& qua potest refugit. Contra autem quicquid bonum est, & vila perpetua,
Parte blande afficere potest, suum esse optat; subtrahi sibi aliquid
aegerrime permittit. Et quidem optat vera bona, fucatis deludi in-
iuriam interpretatur. Et optat sine fine esse bene: ideoque mortum & in-
(B) 3 seri-

teritum borret, infinitum quiddam anhelans. Ita varia bona, vera bona, sine fine duratura bona, humanae voluntatis proprium sunt obiectum.

(3) Facultates operum exse-
quutrices per-
petuae.

10. Potestas denique in res, eamque exsequendi voluptas, quantum nobis insit, opera humana, magna, mira, perpetua, restantur. Mundum etenim artificiosis inventis nostris impluisse, nos creatoris nostri acmuli vermis: nec adhuc finis est, praesertim in viuidioribus naturis, tantum non nouos orbes semper machinantibus. Prorsus torpere, non conuenire sibi credit humana industria. Ideoque semper aliud ex alio struit: nec finem reperit, hic etiam infinitae cuiusdam deletionis irretita illecebris. Itares praesentes regere, nouas sibi ad placitum singere ac resingere; verbo, rebus potenter dominari, humanae naturae insatiabile studium est.

Tria igitur ho-
minem consti-
tuunt.
Intellectus vo-
luntas,
Resque agendi
Facultates.

E. quibus tri-
bus prouenit
Philosophia, Re-
ligio, & Politia.

Tria haec sunt
torius huma-
nae vitae igitur,

(1) Quia in his
tribus imago
Dei constituit.

11. Putamus ergo consentiendum nobis: hic ante omnia esse omnibus: sublimitatis humanae RADICES esse tria illa, animo humano propria; intellectum, res vestigantem; & voluntatem, rerum bona venantem: impetum denique in opera, facultatibus undique armatum & normatum. Videamus autem, quinam ex hisce radicibus surgant RAI-
M, qui pronenant FRICIVS?

12. Ex auditate veri prouenit PHILOSOPHIA; quae est sapientiae studium; Ex desiderio boni, nascitur RELIGIO; quae est summi boni cultus fruitioque. Ex cupiditate res ad arbitrium potenter dispo-
nendi, ultima conatu prouenit POLITIA; quae est hominum, perpe-
tuo varia machinantiū, in ordinem talem, quo se in operibus suis non impedian, sed adiuuent, reductio.

13. Tria haec (Philosophiam, Religionem, Politiam) esse tria summa hominum ęḡya, reliqua omnia prae bis duntaxat ędęḡya, satis ostendit posse spherō; ut dubitari opus non sit quenquam.

14. Primum enim constat, hominem visibilium creaturarum primariam esse ideo, quia ad imaginem DEI conditus. Similis ergo DEO, virtutumque eius vivum quoddam simulacrum. *Quis au-
tem nescit eminentes in DEO virtutes celebrari tres? Poenitentiam, qua
coadidit & conseruat omnia: & sapientiam, qua scit, videt, pro-
videt, gubernat, omnia: & bonitatem, qua sanctus est in seipso, iu-
sticiamque & misericordiam exercet erga opera sua omnia. Harum
ergo virtutum characteres viuos imagini DEI viui esse impressos, necesse est:
atque si sunt, existere quoque. Nempe ut quemadmodum Deus omnia
videt, scit, intelligit: ita imago Dei homo, in speculo intellectus
sui rerum circumferens imagines, tam ynde veniant, quam quo &
qua*

qua tendant omnia, perspiciat. Et sicut DEVS bonus & sanctus est, purusque ab iniuitate omni: ita imago eius, homo, bonitatis diuinæ existens aemulus, seque ipsum vndique seruans purum, vt virtutes annuntiet eius, quem inter creaturas visibiles representat visibiliter. Denique sicut DEVS potentia sua ad beneplacitum suum regit omnia: ita homo iis, quae sub se habet, dominari sciat potenter: aliter imago DEI dici nullatenus meretur.

15. Eadem tria inuenies, si omnia illa, cum quibus homini commercium est, aut esse potest, consideres. Quae illa omnia? omnia quae infra se, circase, suprase, habet. Infra se habet creaturas visibiles omnes, quippe sublimior factus omnibus. Circa se homines, eiusdem dignitatis socios. Supra se DEVIM, cretorem omnium. Cum inferioribus creaturis quale est homini commercium? dominii & p̄suum: ut omnia sibi seruire cogat. Quid fieri, nisi omnium & singulorum fines ad quos sunt; & rationes per quas sunt; & modos quibus domari, & ad obsequium adigi possunt, intelligat, non potest. Hic ergo sapientia opus, & quae sapientiam venatur Philosophia. Cum coequalibus sibi hominibus quale est homini commercium! societatum; ut cum omnibus hominibus rationabiliter, placide, iuste, conuersari sciat; consilii, auxilii, solatii mutui causa. Hic ergo politia opus. Cum superiore illo, DEO cōtatore, quid homini (ut pote creature) commercii esse potest? subiectio[n]is, reverentiae, fiduciaeque intimae: ut illi perpetuo iunctus, suauiter bonitate eius perfici queat, hic, & in aeternum. Ad quod religione opus.

16. Et annon homini a primo statim ortu haec tria demandata fuisse? (3) Quid ovidemus? creatus enim pater noster, Adam, iussus est creaturas stensum fuit speculari, nomina singulis indere, dominarique: quod philosophandi initium fuit. Mox illi additum de latere adiutorium, Eua, cum mandato multiplicandi sese, donec impletent terram: ubi humana societas fundata est; Tandem datum de abstinentia certo frumento mandatum, vt dependere se sciret a DEO: quod religionis est fundamentum.

17. Et hactenus certum esse putamus, nullam sub coelo reperiri gentem, civitatem, domum: nullam quoque repartam mundi aetatem, ubi non sapientiae, politiae, religionis aliquod viaere fit studium: tenue sa- (4) Et videre est hactenus in ne nonnullibi, & confusum valde, non tamen ideo nullum. omnibus gentibus. Quid hic cogitandum? nisi sentire humanum animum ad illa senasci, in illis excellentiam suam fundari, t[em]pore illis occupari debere?

(1) Et in animo cuiusque hominis.

18. Iam si animos hominum sigillatim detur inspicere (potest certe suum quisque) tres hi diuinitatis characteres, *velle seire, velle dominari, velle beatitate frui aeterna*, indelebiliter naturae humanae impressos esse patebit. *Monstrum hominis sit oportet, aut truncus, non homo: qui nefare malit, quam scire; & seruat libenter, quam imperet: & religionem potius colat nullam, quam aliquam; b.e. fauore numinis & beatitudine perpetua carere velit, quam frui.* Nam tametsi quandoque monstra eiusmodi reperiuntur, poenam tamen suam mox secum trahunt; dum tanquam abortiui & degeneres odio habentur, tum aliis, tum sibi ipsis tandem.

(6) Imo in ipsis quoque qui hic deficiunt.

19. Quin & illi omnes, quos seu nascendi sorte, seu educationis defectu, nihil didicisse, seruos & mancipia factos esse, nullaque virtute vera ornari, contingit, quid inseparabiliter humanae naturae conueniat testimonio sunt, dum eos sui pudet: *ignorare enim, seruire, vitium foedari, apud DEV'S vel homines male audire, omnis humana natura erubescit.* Ideoque infitiam suam, imbecillitatem suam, vitia sua, occultat si potest; si non potest, excusat; culpam a se in alios, aut infelicem suam sortem, transferens. Si ne hoc quidem datur, quibuscumque (etiam falsis) coloribus excusare, quam aperie aliquid a sublimitate naturae humanae alienum agnoscere, mauult.

(7) Multo magis vero in iis qui hic excellunt.

20. *Quia autem prae aliis paulo plus de eruditione, potentia, religione, participant, bone DEV'S, quam sibi eo nomine placent!* quam sibi non tantum dii videntur! tam blande afficit humanam naturam, pollere potentia, pollere sapientia, pollere sanctitatem; (seu vere, seu falso: mauult enim circa haec errare potius humanus animus, quam diuinitatis illos in se abnegare characteres:) vt aequiparari volupetas alia nulla possit.

(8) Praesertim generosioribus naturis.

21. *Quibus vero generosior obtinet spiritus, ut plus caeteris de humana participant natura: tam avide bi potentiae, illi scientiae, aliis sanctitati inkiant, ut modum finemque repere hanc possint.* Quod exemplis infinitorum, pro adipiscenda potentia, eruditione, sanctitate, nullis curis, impensis, laboribus, vigiliis, vitae ipsis, parcentium (mortes enim etiam, pro libertate vel gloria, pro religione, imo & pro scientia, sece emaciando, & vitam illuc impendendo, alacriter subire non trepidant) satis constat.

(9) Et in aemulationibus circa haec tria aeternis.

22. *Accedit, quod super iisdem tribus humanae naturae eminentiis, tantae sint in genere humano aemulationes, quantas in rebus aliis videre non possumus.* Quis enim pro rebus quas cum brutis habemus communes

munes, (vita, forma, cibo, potu, voluptatibus &c.) integras concurrere nationes vidit? at aemulationum de imperio, de scientia, de religione, plenus est mundus. Vtraliis praecesse debeant, vtri melius res intelligent, vtri gratius DEO seruant, ab exordio rerum humanarum concertationes fuerunt inter societas politicas, philosophicas, religiosas: nec aliter hucusque videamus. Ecquid hic obsecro cogitandum nobis relinquitur, quam radices sibi aeternas in nobis posuisse, potentiam magnam, sapientiam summam, bonitatem aeternam? vitio quidem nostro tam periculose politias, philosophias, religionesque collidi, certum est: ipsae tamen perpetuae illae, coercent tam impotentes collisiones, quo nos coelestis impetus trahat ac rapiat, attendere; tamque delicata illa & dilecta nostra bona, Dominium, religionem, sensuque proprios, vere, & per excellentiam nostra esse; concludere nos cogunt.

23. Ita vidimus eximo animae nostrae pullulare tres illae velut arbores magnas: sub quarum umbra totum humanum genus apricatur, philosophiam, religionem, politiam. Videamus iam, quos fructus arbores haec parturiant?

24. Ut diuersae arbores sunt, sic ad diuersos ferendos fructus destinatae: omnes tamen bonos, suaues, salubres, vitae humanae profructus necessarios, si in sua spectentur idea. Nam philosophia, mentis lumen quaerit, sapientiam: cuius beneficio inter omnia, quae vsquam occurrere possunt, oculati incedamus. Politia societatis, humanae concordiam intendit: ut quotquot habitamus in vuum, benigne ac placide habitemus; nullo alii alias afficientes damno, omnibus auxilio & solatio mutuo. Religio denique Numinis fauorem ambit: fatigisque deuincire homines DEO, & DEV M hominibus, aeterno foedere, pro impenetranda interna, conscientiarum pace, participandaque (post decursum vitae huius) acerna cum DEO beatitudine,

25. Ita haec esse, trinoque illo studio trinos illos vsus quereri, non potest esse qui ambigere possit: res enim nimis aperta est. Nec igitur ambigat id, quod rerum humanarum nomine potissimum indigitari dignum sit, considerandumque nobis in tota hac consultatione maxime veniat, eruditionem, religionem, politiam esse: ut ipse quae omni homini, semper & sibi, ita conueniant, ut separari nequeant, nisi ex bombe facere velis non hominem. Et ad quae tria, omnia hominum relquia ita referenda sunt, ut partes minores solent ad maiores: illaque subordinanda sit, ut media solent finibus suis.

(C)

Tres haec arbores humanae vitae quos fertant fructus.
Nempe:

Philosophia
sapientiam;

Politia pacem;

Religio numi-

nis fauorem.

Concluditur
haec ergo tria
vere esse homi-
nibus te nati.

26. Iam

Postularum; si quis aliud quid ostende-re potest, ut ostendat.

26. Iam vero inter nos, quid RES HUMANAE sint constabit; nema-pe: **SAPIENTIA** mentis, **PIETAS** cordis, & **TRANQVILLITAS** vitae: quaeque has quaerunt, tuerunt, propagant, **PHILOSOPHIA**, **RELIGIO**, **POLITIA**. Si cui aliter videtur, resque humanas ali-ter, accuratiusue, definire aut disternere nouit, ostendat in commune bonum.

CAPUT V.

*Res humanas esse corruptas, & quae cor-
ruptelarum occasiones?*

Emendatio-
supponit cor-
ruptionem.

EMENDARI non solet, nisi quod corruptum est. Dum igitur, nos de rerum humanarum emendatione consultandum suademus, eo ipso corruptas esse presupponimus. Quae res forte operosa demonstratione non egeat: quum nihil loco suo esse, vbiq[ue] a recti tramite declinari, (hinc ad dextram inde ad sinistram) publicae sint querelae. Vident enim qui aliquid vident, sapientiae loco regnare vel ignorantiam, vel sapientiam: religionis loco vel atheismum, vel superstitionem: politiae loco vel avaritiam & confusionem, vel tyrannidem & oppressionem. Quia tamen nos omnia vestigare a radice prima decreuimus: eia videamus ante omnia, quid hoc sit, aut dicatur, corruptum esse.

2. *Corruptum dicunt, quod sic a seipso mutatum est, ut ideae sue non amplius conforme, nec sibi suo idoneum sit.* Rerum autem nostrarum fines quinam sunt?

Mundi status,
in idea sua
consideratus,
qualis esse de-
buit?

3. *Et intentione DEI mundus hic, in quem nascendo immittitur, schola DEI plena lucis; & templum DEI plenum devotionis; regnumq[ue] DEI plenum ordinis & iustitiae, esse debuit.* Et quidem schola una; quia unum habemus omnes magistrum, similiaque sub illo exercitia. Tempulum unum; quia unum habemus DEVUM qui omnes nos condidit, extra quem non est alias DEVS. Regnum unum; vnum enim populus sumus omnes, vna procreati stirpe, habentes vna eademque iura & statuta cordibus nostris similiter inscripta, nemine excepto.

Et quales nos
in illo?

4. *Haec si recte obseruarentur ab omnibus, fieret necessario, ut omnes sub sapientissimi magisterio ac disciplina euaderemus docti & sapientes; sub optimi & sanctissimi informatione ac ductu, boni & sancti; sub iustissimi moderatione ac regimine, iusti ac pruden-tes*

tes: eoque pacem haberemus cum rebus, & hominibus, ac DEO.

5. Quia enim mens nostra in omnia fertur, ut cognitione omnium sele oblectet; delectuque facto eorum quae sibi maxime profutura videt, iucunde iis perfruatur: hinc *finis cognitionis rerum est, pax mentis cum rebus.* Et quia homo circumdari se aliis hominibus vider, quorum quisque sua quoque agit, suis intentus commodis; vtque ne turbetur ab illis, vel etiam eos turbet ipse, cayendum existimat: eo ipso in omni conuersatione prudentia certa vtitur, quam politiam vocant. Politiac itaque proprius finis est *pax animorum inter homines.* At vero cum rerum & hominum omnium suam quoque a supremo numine dependentiam esse animaduertit; ne supremus ille villa ratione laesus nobis irascatur, nosque puniat, potius benedicat, religionis studio sibi fauorem eius conciliandum existimat. Religionis igitur finis proprius est, *pax conscientiae cum DEO.*

6. Ad quam normam si intellectus nostri notitias, voluntatis instinctus, Quem si requiri facultatumque vides, tanquam sublimitatis nostrae radices: (de quib. Cap. IV. §. 7. ad 11.) indeque sapientiam, religionem, politiamque illam nostram, tanquam arbores & ramos; (de quib. ibid. §. 12. ad 23.) sum, denique fructus, qui emergere hinc debebant, (de quibus ibid. §. 24.) contulerimus, nemo non corruptionem multifariam agnoscere necesse habebit.

7. Intellectus certe plerorumque hominum pro notitiis tenebras habet: Corrupta igitur voluntas pro instinctu ad bonum, stimulos ad malum: facultates ipsae in hominum plurimis languent & torquent, eosque inutilia terrae pondera esse faciunt. Id si quis non videt, neget se viduisse villos in mundo stultos, impios, otiosos. Quod si dixerit, sine oculis & mente se in mundo versari ostendet, numerumque ineptorum augebit.

8. Nimis etiam notorie permulti mente, ingenio, sensibus, torquent: Operatio intellectus corrupta. ignorantiaeque suae tenebras scientiae loco amant. Asellorum, omnium nescientium, plenus est mundus: quanquam nec desint in contrarium exorbitantes, nimium curiosi, omnia scire (etiam quae nihil opus) audi: vt se noctesque diesque affligant, macerent, exhaustant, conficiant, enecent, hepiolis persimiles, flamas tam audie aduolantibus vt se comburant. Cum ergo res pleraque humano ingenio non subdantur, quid mirum, si cum iisdem pax mentium non insequitur? si indoctorum mentes tenebris obsideantur densissimis, vt quo se vertant, dum serii aliquid cogitandum est,

est, nesciant. Quid mirum si & docti ipsi obstacula inueniant infinita, quae penetrare non datur, nodosque quos soluere humana nescit industria? vnde se angant, inquietent, scrupulisque urgentur, & alios urgeant, infinitis? vi tandem doctissimorum etiam sapientia in dubitationem desinat, *an quidquam sciri posse?* nimirum, non nos res tenemus, sed illae nos constrictos tenent.

2. Voluntatis
actiones cor-
ruptae.

9. *Voluntatis corruptelas, depravatissimasque cupiditates, quis non videt? pudeat me generis humani,* inquit Seneca, & cur pudeat explicat, epist. 77. Nempe quod proprium suum bonum, quo bruta antecellit, DEOque similitudine aquatur, rationem & virtutem, secure negligit; & bona tantum inferiora, cum brutis communia, secessatur; bonoque apparet, transitoria dantaxat voluptate titillanti, tam solida, vera, aeternum duratura bona, postbabet. Et mirum sit, hominibus inter seiplos & cum aliis haud conuenire? perpetuaque bella, caedes, rixas, omnium cum omnibus; cogitationumque, voluntatum, sermonum, manuum, collisiones vbique glictere? tota prorsus terra, omniesque humanae societates, maiores & minores, nihil sunt, nisi concertationum palaeæta quedam. Vnde nec cum DEO pace tranquilla fruatur: accusante vnumquemque ad tribunal DEI propria conficiencia, DEOque iram suam effundente super iniquitates nostras iudiciis suis, quae exerceat.

3. Corruptela
studiorum &
molinum.

10. *Studia hominum solennia, quibus infudat totus mundus, qualia sunt? opum, honorum, voluptatum consecratio.* In his tribus hominum vulgo felicitatis basin figi, ad haec vndique in mundo collimari, quis est qui non videat? at ista omnia quid sunt? opes solicitude certa: honores, sumus euanius: voluptates, dulce venenum, malorum omnium illecebra. Nempe si sic, vti vulgo fit, a rebus melioribus separatim, intentioneque primaria, quaerantur. Nam si quis priora verioraque bona, sapientiam, prudentiam, pietatem, primario quaerat; posteriora haec, honorem, opes, voluptates, tam certo habebit additamento, quam corpus in luce positum umbra solet: fierentque illa, antidoto ista comitata, innoxia, suauiusque etiam afficerent. Quod dum homines non intelligunt, umbras sine receptant, vanitatibusque suis dediti vanescunt ipsis quoque: b.e. arerum legitimo vsu, & rerum fonte DEO, & a seipso tandem, aberrant.

Peruersi homi-
num conatus.

11. *Summa, quaerunt homines se extra se, res supra se, DEI M infra se.* Se extra se, dum non norunt thesauros DEI in se, diuitiasque, scientiam, & voluptates, quaerunt extra se: cum intra se, tamen possideant plura, quam mundus habet yniuersus. Res su-

pra

præse; submittendo & mancipando se rebus quibus dominari debabant. *DEV.M infra se* : quaerentes & fingentes *DEV.M*, non a quo ipsi, sed qui ab ipsis, dependeat; h. e. non cuius voluntatem faciant ipsi, sed quem habeant ad nutum sibi, ministrum affectuum suorum. Qui scilicet, quicquid illi temere fingunt, iubear esse verum; & quicquid temere ambiunt, iubeat esse bonum; & quicquid temere exceptant, iubeat habere successum. Annon haec evidenterissima corruptionis rerum humanarum sunt argumenta? quae corruptio proculdubio exinde orta est, quod res istas laceras, factiones souemus, genuinaque media (eruditionem, religionem, politiam in alios transplantandi) non adhibemus.

12. *Cogita quæso*: *anon tria illa* (*potentia, scientia, religio*), *Aeternae trigesimæ infelix diuortimunt* *quæ coniuncta esse in quolibet homine debebant*, quippe *quæ iunctum DEI imaginem absoluunt, hominemque perficiunt* *infelix diuortium plerumque faciunt?* Potentes nimur raro sapientiam curant, raro religionem. Sapientes vero, ali quam multi, sapere volunt, sine DEO! quam multi viuunt sine rationabili regimine sui, nedum aliorum! religiosi denique multi ita se religiosis suis exercitiis dedunt; ut nec rerum cognitioni hauriendae, neque aliis hominibus ad bonam mentem instituendis, aut in virtutum via dirigendis, vacare velint. *Quae autem haec monstra, velle posse, velle scire, velle bene velle;* & tamen *nescire velle, noscire posse, nescire scire?*

13. *Monstrosum & hoc: quod eminentiam qui in una trium (lorum) serio persequendo operam ponunt, conuenire tamen nullo baculum modo possunt* ideoque *in sectas philosophicas, politicas, religiosas, scindimur. Philosophorum scolas, singularumque diversa & contraria de rebus placita & opiniones, quis enumeraret? quot capita, tot sententiae. Politici ne in fundamento quidem regiminis (monarchicene sociates humanas gubernari praestet, an aristocratice, vel democratice) consentire hucusque potuerunt. Religiarum controversiarum chaos, sine horrore quis intueri potest?* vbi ne de DEO quidem religionis obiecit, satis conuenit. Et cum religiosarum sectarum quatuor per orbem primariae sint, iudaica, christiana, mabomedana, gentilisque seu pagana; quaelibet illarum in minores sectas plures scinditur. Nulla tamen aequi sibi etiam ipsi diffidet, ac illa quae lumine maxime gaudet (gloriatur certe) christiana; ut sit caeteris scandolo, sibi autem ipsi (ne se explicare valeat) vehementissimo abstulco.

Veritatis nemo
sequam satia
certus possessor.

14. In tanto dissensionum & contradictionum tumultu quis veritatem, num illa usquam, aut penes quos tandem, reperiatur, videat? omnes enira eam (in philosophicis aequae ac politicis & religiosis controversiis) iactant: interim tamen nemo sic, ut ab aliis quoque videri & palpari possit, demonstrat. Si enim quisquam demonstraret, controvvertendi finis esset. Nempe quia veritatem quaerimus omnes, inuentam, certo, & demonstratam clare, respueret nemo. Quia id impressa nobis (imagini suea) veritas DEI non finit, vt intellectus quod vere verum, & voluntas quod vere bonum, agnoscit, respuere possit. Cum intellectus deceptus etiam, speciem veri; & voluntas decepta quoque, speciem boni, tam ardenter prosequatur; vt saepe mori malit quam ab illo, quod pro vero aut bono habet, diuelli. Haec est prima: in erroribus & vitiis etiam, obstinationis causa. Quam ergo reuerentiam errantes errori, veritatis larua tellio & peccantes malo, specie bonifucato, habent, quidni eandem potius vero vero, & vero bono haberent, si vere agnoscerent? Cur igitur desunt, qui vera & bona quibus gaudent ipsi (si gaudent) tam potenter, aliis commonstrent, vt non videre, non affici, non conuinci, non trahi ac rapi, non possint? signum scientis est posse docere. Signum ergo nescientis, non posse sic docere, ut perdoceas. Aut ergo veritas in tanto opinionum tumultu nemini adduc patet satia, aut eam nondum quisquam habet luce armatam satia, cui resili nequeat. Quicquid eius sit, defetum hic patimur horrendum.

Sapientia si
qua est, libris
incarceratur.

15. Tandem vero, per quae media eruditionem alii in alios transellantur? Olim sapientia pectoribus gestabatur, nunc chartis includi copta est. Vnde fit: vt libris bibliothecisque incarcera: raro in hominum cogitatis, dictis aut factis, reperiatur. Cuius incommodi vel ipsa librorum multitudo & varietas in causa est. Plures enim sunt, quam vt relegenda vel milesimae eorum parti cuiusquam mortalis vita sufficiat: magis aurem vari: quam vt ullum tam firmum cerebrum, quod non in vertiginem agi nece- se habeat, reperiiri sit. Strues itaque librorum aut spectaculo sunt magis, quam usui, & sic vanitas proditur; aut confusione certe, si quis per omnia voluntare se animum obfirmat, & sic noxa patescit. Inde enim indoete doctorum, aut doete delirantium, agmina. Et sic libro docti sunt, non nos: aut certe si nos quoque docti, confuse docti: aut si explicate docti, coacte tamen docti; non ad rerum naturam, sed ad aliena, quibus nos explenimus, de rebus testimonia & dictamina.

16. Sed & qui veram eruditionem colligere proponunt, raro sibi scopum legitimum (qui est veritatis per omnia vestigatio propter meliorum deleictum, & dehinc aliis veriorum & meliorum commonstrationem, ad subseruiendum sic DEO, lumen patri) proponunt: saepius quiduis aliud transitorium. Discunt multi ut discant, h. e. curiosi ingenii pruritum expleant. Discunt alii ut ditecant, h. e. ex re diuinissima aucupium rei vanissimae constituant, avaritiae. Alii denique ut intumescant, h. e. vanae suae ambitioni inferuant. Patet id, quod nimis auare erudit, alii praे aliis, ingenii aut eruditionis famam captent; ideoque alii alios carpunt, castigant, oppugnant, damnant, sibique inuicem tam impotenter insultant, ut imperitae plebi spectaculo, contemptui, derisui, aut certe scandalo, simus. Ignis ergo quidam fatuus videatur ingeniorum illa lux, qua gloriamur.

Sapientes à
qui sunt, sapi-
entiae studiis
abutuntur.

17. Ad eruditionem pertinet linguarum, tanquam mentium interpretum, scientia. Non enim hominem, sed homines, voluit esse in mundo DEVS. Nec eos habitare dispersos, ferarum ritu, sed collectos in societates: non mutas illas & brutas, sed vocales ac rationales; ut alii alios, de DEO & religione, rebusque aliis bonis, informarent. Ideoque societatis addidit vinculum, linguam. At nobis, primo; maxime societatis nostrae, seu maximi collegii, quod est genus humanae per orbem expansum, unum commune progressus deest vinculum. Linguam enim communem, quo cum quibuslibet orbis incolis colloquamur, habemus nullam: ideoque commercium hominum cum hominibus vniuersale nullum. Iam itaque defectum patimur ingentem: dum nos vix aliquot hominum manipuli, intra unam aliquam Provinciam, aut regnum (magnum aut paruum quid interest?) habitantes, intelligimus: cum reliquis tam numerosis gentibus vix nobis tantum commercii, quantum eius bruta inter se habent, esse potest. Id autem unde? ab initio certe non fuit sic. Dum enim unus esset homo (ab uno autem progeniti sumus omnes) lingua non una esse non potuit. Corruptio itaque accessit, quae nos diuinitate, societatemque humanam valde disturbauit, & haec etenim impedit ac turbat. De singulis linguarum, quam confusae, imperfettae, obscurreae, barbarae sint omnes, (nulla prorsus excepta) dicere hic integrum non est: apparebit suo loco nullam earum sufficere amplitudini rerum; nullam tamen unquam, ne sic quidem mutilam, a quoquam uno solo, quantumuis docto, totam intellectam, vel etiam-

Linguæ, socie-
tatis humanæ
vinculum quam
diruptum.

etiamnum intelligi, aut teneri. Et quis ergo hic ostentationi locus? imperfectio potius, & multiplex corruptela, deploranda.

Opera eruditorum imperfectionis argumentum.

18. Tandem eruditionis partem constituant *Opera docta*, quibus nos rerum naturas intelligere, & adiuua passiis applicare posse, ostendimus: quemadmodum in quibusdam *Mathematicorum*, *Mechanicorum*, & quandoque *Medicorum*, admirandis effectis videre est. Sed omnia illa quae iam scimus, prae illis quae adhuc profunde ignoramus, quantilla sint patere poterit (ipso) operis nostri progressu. Hoc certe constat: opifices Mechanicas artes suas melius excoluisse, ad maioremque deduxisse perfectionem, quam *Philosophos*, *Politicos*, *Theologos*, suas. Illi enim quod promittunt praestant, specimenaque artium suarum semper in manu habent: horum artes non procedere (tenebras nempe a mentibus humanis non pelli, neque impetrates a cordibus, neque confusiones a rebus publicis) in evidenti est: quicquid sibi hi, illi, isti, artibus suis, veritate in vita, placent.

19. Iam si religionis seorsim consideremus negotium, & quomodo a plerisque tractetur attendamus, horrendae patescat corruptionis abyssus: quam paululum detegamus.

1. Atheismus.

20. *DEVM esse, communis notitia est*, tam profunde insculpta cordibus omnium hominum, vt Cicero dicat: qui *DEVN* neget, vix eum sanæ mentis posse existimari: Hebraeorumque sanctus rex & vates, dicere in corde suo, non est *DEV'S*, neminem posse, nisi stultum, scribat. Vnde igitur tanta illa stultorum nostro aequo agmina, ut iam in apertum prorumpere, nec in corde amplius, sed ore & alamo blasphemо, stultas voces, non est *DEV'S*, sonare incipiant? corruptio manifesta, stupenda, derestanda, innatissima atheismus.

2. Epicureismus.

21. Credit tamen potior mundi pars esse *DEVM*, omnia vbiq; continentem: credere enim se id dicunt. Et unde igitur est, quod paucissimi sanctissimos eum reverenter oculos? plerique (praesertim in latebris, vbi se sine teste esse putant) ac si nullus vsquam esset index oculus, ita viuunt. Corruptionis tremenda argumentum evidens, vbique regnans actionum profinitas.

4. Idololatria.

22. *Tertio, DEV'M esse omnium rerum primum*, a quo, per quem, & propter quem, omnia caetera sunt, ideoque unum: (primum enim nisi unum esse nulla ratio permittit) communis etiam notitia est. Et unde igitur tot deaftri? tot idola? tot ficti numini? Corruptionis certae argumentum certum, late serpens, maxime vero in occulto, idolomania.

23. *Eft*

23. Est & haec notitia cuius humano cordi inscripta, DEVIS esse + Cainicenus. mentem, seu spiritum, spiritu & mente colendum. Et vnde igitur, quod pleraque religiones externorum rituum apparatu cultum DEI metiuntur? aeternaeque menti rebus sine mente agitatis (vt olim Cain) placere confidunt? manifestum, pro religione religionis lar-⁺ram col.

24. Tum & hoc, sentimus omnes animas nobis dari immortales: & s. Aeternita- tamen ea ipsa vnde pendet aeternitas, tam negligenter curantur, tis incuria. vt plerisque cum DEO, aeternitatis praefide, nihil sit negotii. Quid hoc nisi corruptissimi status cordis nostri indicium est? coque magis, quod homo alias natura sua totus in futurum fertur: quemadmo- dum ostendit innata illi futura quaecunque praeficiendi cupido, maior quam sciendi praeterita. Haec enim narrantem nemo mira- tur: futura praenunciantes numine afflari credimus, & tantum non adoramus. Tum & illa cuius innata in futurum sibi prouidendi solertia. Ecce igitur in illa, quae maxime futura sunt, po- strema, aeterna, minus ferimus? corruptio certa, dicente apud Mosen DEO: ossifaberent, & nouissima sua prouiderent!

25. Si eos in specie, qui religioni praesunt, aut religionis (quam 6. Deceptio- in seculas diuise diuise sequimur) autores fuerunt, consideramus; corru- num interue- ptio patecit non una. Primum enim docere aliquid nemo potest, nientium secu- nisi rei illius intimegnarus. Religionem igitur, h. e. animae cum DEO commercium, nemo idoneus est docere, nisi cui DEVIS fa- miliariter, per intimam cum illo coniunctionem, & colloquia, aut inspirationem, notus. An vero tales illi omnes, qui tam di- uersas religiones introduxerunt, etiam atque etiam videndum era- rat, ne deciperemur. (Suspicio enim vehemens subest, ab uno DEO tam diuerso, imo contraria, venire non potuisse.) Nos au- tem quid? secure dormimus. Nemo fere, quid hic verius & me- lius sit, dispicit, omnes antecedentium gregem sequimur, vt reuera consuetudo pro religione sit.

26. Deinde, modum propagandi sui qualibet res habet naturae suae 7. Religionis congruentem: quidni & religio? nempe faber docet fabrilem artem fabricando, pictor pingendo, cantor cantando; &c. Et doctrina ipsa propagatur docendo, imperium imperando: quidni igitur & religio religiose agendo? cur ergo passim in rerum diuinarum doctores se ingerunt, quos nibil diuinum commendat? homines seculo immersi, cœlestis nibil sperantes, plus caeterū profani? corruptio certa, nam si medicorum nemo morbos praeceptis curat; Theologia vero ani- marum

(D)

marum medicina est: cur quaeſo Theologi praeceptis tantum (de rebus ſcilicet diuinis concionando, aut pietate in duntaxat aliis praecipiendo) expedire quaerunt omnia? cur non in terris coelestem, caeteris in exemplum, viuunt vitam? corruptione manifeſta.

¶ Religionis, diuinissimae propagandae modus non nisi diuinus eſſe potest, quali veit ut ipſe, in quem religio dirigitur, DEVS. Quid autem ille? inuitat omnes, cogit neminem, tolerat omnes, perdit neminem, iudicium feruans iudicio futuro. Odia itaque noſtra, quibus alii aduersus alios religionis cauſa inardescimus, atrociaque illa pro religione bella, quid niſi apertam corruptionem teſtantur? quid enim religioni cum armis? Habet ſane illa quoq; ſua arma, quibus ſe aduersus hostes ſuos defendit, ſed ſpiritualia; ſicut & ipſa ſpiritualis eſt tota; & DEVS, cum quo hic res eſt, ſpirituum puriſimus, ſpirituumque pater.

Politicæ corruptionis argumenta.
1. Regimen ſui negleclum.
27. Tandem, quia religio res inter humanas maxime diuina eſt, eius propaganda modus non niſi diuinus eſſe potest, quali veit ut ipſe, in quem religio dirigitur, DEVS. Quid autem ille? inuitat omnes, cogit neminem, tolerat omnes, perdit neminem, iudicium feruans iudicio futuro. Odia itaque noſtra, quibus alii aduersus alios religionis cauſa inardescimus, atrociaque illa pro religione bella, quid niſi apertam corruptionem teſtantur? quid enim religioni cum armis? Habet ſane illa quoq; ſua arma, quibus ſe aduersus hostes ſuos defendit, ſed ſpiritualia; ſicut & ipſa ſpiritualis eſt tota; & DEVS, cum quo hic res eſt, ſpirituum puriſimus, ſpirituumque pater.

28. Politicum videamus ſtatum! cuius basis ſui ipius regimenter eſt: quia nihil regit, niſi rectum: nec alios unquam regere poterit, niſi qui ſimul, imo ante alia, ſeipſum. Et vero quia DEVS hominem ad eam euerxit dignitatem, vt omnes inferiores illi ſubilegeret creaturas, tandemque hunc addit tantae dignitatis apicem, vt ipſe quoq; homo, rector & arbitrus omnium, ſu eſſet iuris; nec alterius, ſed proprio regeretur arbitrio: certum eſt, totius boni ordinis circa hominem, etiūque humanae felicitatis cardinem in eo verſari, ſi quis alius regendus deſtinatur, ante omnia ſeipſum sapienter regere velit, poſſit, ſciat & perditionis, ſi ſeipſum regere nolit, non poſſit, neſciat. Ideo que DEVS, vt homo ſeipſum regere velit, poſſit, ſciat, prouide re non intermisit. Nempe, vt velit, indidit illi libertatis amore (Cuius quidem libertatis in aliis quoque creaturis rudimenta vide re eſt. Equis enim excutit ſefforem: boſ deiicit iugum: auicula caueam, & in ea paſtam, deſerit: non alio fine, niſi vt ſui iuris ſit. In homine tamen libertatis deſiderium proſlus impotens eſt. Ut multi mori malint quam feruire, h. e. alieno arbitrio, non ſuo, agi.) Ut autem poſſit ſeipſum regere homo, addidit illi DEVS consiliarios perpetuos, ſemper adſtantes, ſemper rebus intentos, ſemper de agendis & actis commoneſacientes; rationem & conſientiam. Ut denique ſciret, etiam, poſſit ob oculos creaturarum, leges ſuas (naturae inſinuatas) obſeruantur, eoque ſe in ſuo eſſe conſeruantur, inſinuata exempla: quarum rationabilis intuītu rerum vias addiſcere, inque ſeipſo ſapienter ad fines ſuos dirigendo exercere ſe, poſſet. (Sed & nouas leges, monitaque varia verbo ſuo adiecit; de quo alias.)

29. Ats

29. *Ars itaque artium est, hominem, omnium reditorem, regere posse; etiam cum ad seipsum, solum unum, artem hanc refert homo, nedum ad plures eiusdem eminentiae consortes.* Cuius partis si obseruaremus divinas, rebus insculptas, cordi inscriptas, auresque circumsonantes, regulas: in omni humana societate ordo, tranquillitas, pax, conspicua essent: quia praeescant, qui praesunt, libere; ordinis, tranquillitatis, pacisque amore.

30. *Quomodo autem obseruamus, disfida, rixae, bella, per omnes dominos, viros, virbes, regna, loquuntur; nec alii testibus, quam auribus & oculis, querelique & eulalibus, omnia personantibus, opus est.* Ecce enim potestates ordinatae sunt diuinitus, communi & cum subditis reciproco bono: nempe ut magistratus subditis, & subditi magistribus, seruant. Quid est igitur, quod hi istis, & isti his, tam saepe graves, molesti, intolerabiles, mutuoque exitio sunt? Subditi, cum humeris suis potestates suas placide gestare deberent, ut corpus caput suum supra se, saepe deiiciunt & proculcant. Hi rursum deiici non patientes, aut recuperatis per vim habenis, frena fortius adducunt, stimulosque & calcaria, & flagella, & fustes, & gladios, adigunt. Atque sic violentissimis implentur omnia.

31. Videamus horum causas. *Nesciunt homines regere, nesciunt regi.* *Nesciunt regere alios, nesciunt seipso.* *Nesciunt regi ab aliis, nesciunt a seipso.* Primum enim plerique hominum sublimitatis suae immemores animo tam seruili sunt, ut se intra vilissimas quasqueret, ventrem, gulam, caeterasque nugas, abiiciant: ab illisque se regi, duci, trahi, huc illuc raptari, patiantur: indigni, qui homines (cerum scilicet dominio destinata creatura) audiant. Perinde ac stolidus & impius nauta, qui mari tempestatis aestuante clavum abiiciens, se, & quos vehit, certo vitae periculo exponit. Tam quidem stolidos nautas in nauibus ligneis non reperias forte; sed in nau corporis & animae regenda plerique mortalium sic prorsus delirant.

32. Suntrursum, qui non contenti se & sua regere, ad alios regendum (h. e. pro lubitu versandum) impotenter festinant: & ut domini modo licet, alios oppugnare, expugnare, subiugare, proculcare, volupte sibi ducunt. Plerumque enim qui alii praesunt, cur praesint, non attendunt. Putant mundum sua causa esse, hominibusque ut brutis, ad quicquid complacuit, abutuntur: dumque reluctanti-am reperiunt (intransformabilis enim est humana natura, concreata sibi libertate sua in totum exui, coactumque aliquid velle, non potest)

2. Politiae finis
pax, & tranquillitas, sunt:

3. Quarum loco nihil nobis nisi turbae.

Causae turbasti
sibique statutum.
1. Regentium
supinitas.

2. Regentium
ferocia.

poteſt) ſub obsequium ſibi tamen redigendi modos quaerunt. At quoſ modos? violentos, flagra, fuftes, compedes, carceres, funes, gladios &c. Hocne autem ordinis eſt? hac rationabilem creaturem duci oportuit?

33. Corruſio igitur certa, quod paſſim regendū hominibus adhibetur, qui regere non poſſunt; nesciunt, nolunt. Non poſſunt; imbelles, effoeminati, auſtoritate non iuſtructi. Nesciunt; inertes, artium regiminis ignari. Nolunt; ignavi, delicati, circa alia curiosuli, iisque occupati. Atque ſic, quia nihil regit, niſi reſtum; nihilque reſte, niſi ad regulam; nihiſ denique firmiter, niſi ad regulam immotam: pleraque mundi regna male habere neceſſe eſt. Quia qui regunt alios, non regunt ſeipſos: nec regunt ad regulas, detorquent illas quoque ad placitum; & (vt vocant) ad rationem ſtatus. Ita omnia plena ſunt aut *Sardanapalorum*, non regimini, ſed deliciis, vacantiū: aut *Nimrodorum*, fine lege regnantium: aut denique *Macbethiſtarum*, legum vim aſtuuiſ eludentium, & ſic ad leges pietas dominantium.

Corruptelarū evidentiā.

34. Nihil igitur in rebus humanae integrum eſt: quia ſtatim mentis, religionis, politiae, per totum genus humanum corruptum eſt. Viuunt pleſque hominum (alicubi etiam integrae gentes) DEI ignari, ſui oblii, humanitatis nescii, veluti pecora campi, belluina m prorsus vitam. Et non eſſe illa, per quaē maxime HOMINES ſumus, confusa & corrupta, defendat aliquis?

CAPUT VI. *Corruptelarum humanarum turpitudo & noxa.*

Corruptelarū nostrarū turpitudo oſtentatur.

VT ad peruidendum conuisionum illarum chaos vix ſatis oculorum habemus, ita ad deplorandum earundem turpitudinem & noxas vix ſatis lacrymarum. Hinc sapientibus omniſ humana diſplicant: quia omnia vana, ſolidia, impia, violenta, ad interiū tendentia.

2. Dumenim non haec agimus, quorum gratia hic ſumus, ſed alia nihil ad scopum pertinetia: annon vani ſumus? Dum vero contraria ſcopo agimus (ea nimurum per quaē nobis, & humanae ſocietati, non potest non male eſſe) annon ſolidi? Eſt dum bonitatis fontem quibusuis viliffimis rebus poſthabemus, imo aperte

Vaiuerſim.

aperte contemnimus, irritamus, blasphemamus (quod plerique, e-heu, faciunt!) annon impūsumus? denique dum alii alias mille modis affligimus, diuexamus, perdimus, annon violenti sumus?

3. Sed videamus istas vanitates, stoliditates, impietates, violentiasque nostras, quam turpes & noxae sint, propria: per omnes illos & singulos de-prauatas eminentiae nostrae (hoc est, eruditionis, religionis, politiae) status.

4. Statum mentis, plerisque mortalium rebus bonis vacuae, si consideramus: annon quaesō turpe est, tam lucidum rerum speculum, ad finitum eruditum omnisciū DEL factam, omnes nos circumferre: in quo tamen vt plurimum aut nihil resplendeat, aut nihil praeter tricas & quis-quilias: de rebus magnis, pulchris, spiritualibus, aeternis, prorsus nihil? quis haec sine lacrymis recognitet: nec scire, nec attendere, nec quærere, quis sis? unde veneris? quo tandem tendant omnia tua? turpis-sima turpitudo, belluinusque prorsus stupor est.

5. Quid autem quod qui aliquid sciunt, aut sibi scire videntur, de quavis etiam eruditionis particella, aut umbra, adeo sibi placent, vt alios contemnant progreedi tamen ad scientiae maiorem aut veriorem lucem negligunt? lucidam nobis creator dedit mentem: ab cur umbra potius delebamur quam luce?

6. Turpe & hoc quod cum creator quemlibet proprio sensu, aliisque veritatem rerum scrutandi administratu, instruxit; homines tamen plerumque oculos claudere, & coecorum in morem ab aliis absque ratione duci, quam libere per res obambulare, malunt. Tota enim vulgaris eruditio (per cīnes propemodium seētas) seruile quid est: vt quae non contemplatione rerum, qualiter in se sunt: sed traditione de rebus aliena, constat. Millibus e multis non facile reperias, vnum, qui propriae mentis oculis vlus, quomodo DEVS mundum gubernet, aut qua vi res fiant, aut sint, aut conseruentur, aut pereant, aut rursum reparentur, & quorsum omnia ista tendant, attendat. Vnde sit, ut scientia plerorumque, etiam qui sibi Salomonēs videntur, opinio sit, non scientia.

7. Quem tamen defectum si agnoscetemus, & nos intra mo-destiae contineremus terminos, ferri posset. Sed dum opinionibus ut vento inflamur, aliis aduersus alios insolēcimus, interque nos tantas exita-mus tragedias, ut vix usquam cerebriora & acriora certamina, atque inter eruditos, videre sit; id quo loco habendum? Non iniucundum forsan fuerit Andabatarum (clausis oculis dimicantium) spectare pugnas, si ioco fiant; si serio, stultitiae indicium evidentissimum; si ad exi-

(D) 3

tum

tum vsque furoris. At quid nisi Andabat arum greges sumus nos miseri: qui pro scientia tam inscite, pro religione tam irreligiose, pro rerum domino tam seruitate, depugnamus?

5. Seque ipsum quisque idolis pro rebus ludificat.

8. Indignum est humana natura, falsi aliquid fouere: h. e. spettris, non rebus, diuinam intellectus officinam replere. Indignum igitur, nos ita opinionibus dissidere, & plerosque in templo mentis, pro formosis formosae veritatis imaginibus, monstrosa errorum idola circumferre, quod plerique mortalium faciunt. Quia enim veritas vbique vna & simplex est, verum plus uno esse non potest. Quotquot igitur de villa re diuersae fuerint, nedum contrariae sententiae: omnes praeter vnam (si tamen vna etiam!) falsas esse necesse est. O beatoz, quibus vera videre datur! miseris quibus deludi contigit! Ignorare enim verum suum cum rebus, & cum DEO, statum circumduci autem hominum aut daemonum astu confictis fabellis, quid nisi turpisima turpitudo est?

6. Neque si quid vsquam DEVIS, lux aeterna, luminis veri spargit, colligere labo- ramus.

9. Tandem si nos hoc loco (vbi de rerum cognitione agitur...) omnes iunctim consideremus: annon quae so turpe est, nos nos inuidem, bona que & mala nostra, adeo ignorare? Nos quidem Europaci, peregrinationibus & nauigationibus adsuetae, plus de caeteris cognovimus, quam de nobis illi. Nec nos tamen omnia, aut saltem ea, eoque fine, quae & quo fine debuimus. Scimus enim nusquam deesse DEVIM; suaque aliter & aliter per populos, & gentes, & linguis, & aetates, spargere dona: vt si nobis conferre omnia in unum curae esset, possent, quam plena est omnis terra gloria eius, tam plena esse omnia corda luce eius. Nos tamen coniungere scintillas nostras, faculasue nostras, quam securè negleximus haec tenus!

II.
In statu politico.
1. Rixae de regimine perpetuae.

10. Videamus vero iam quam indecorae, & genere nostro indigne, sint illae quas in conuersatione mutua, h. e. politia nostra, admittimus enormitates! Lupi, vrsi, tygrides, dracones, aliaeque faecuae bestiae, concorditer cum aliis sui generis viuunt: impuros canes si excipiias, quibus solis subinde rixae. Nos rationalis creatura, eheu, quam vbique discordes! Illis si quando duce opus, cum sequuntur quem sibi eligunt, vt grues: aut quem sibi nasci vident, vt apes: aliae regimen non affectant. Nos igitur brutis brutorum; qui omnis passim ad regimen proruendo aut rursus regimen omne declinando, rerum ordinem vbiq; turbamus: nosque difficultatibus implicamus infinitis.

2. Invasiones mutuae violentiae.

11. Animalium species, quaeque suum seruant elementum, aures aerem, pisces aquam, serpentes terram, feræ silvas, pecora campos, &c. pro ordine

ordine sibi diuinitus assignato. Atqui humano quoque generi idem omnium DEVS orbem terrarum assignauit, regionesque alias aliis attributas ab inuicem eo modo disterneranuit, vt quaeque gens, familia, domus, persona, sub constituto loco placide suo seruiat creatori. Quae igitur haec rabies est, quod ubique in nos inuicem inuolamus? vi non mones, non fluvii, non lacu, non maria, non hemisphaeria ipsa tutor nos ab inuicem praefare queant? Incurrimus enim alii in alios vel ex altero orbe: vt spoliemus, dissipemus, perdamus, eiusdem naturae consortes.

12. In primis enim turpis est illa, quae infeliciter in consuetudine iam abiit, bellandi voluptas. De qua recte magnus quidam vir: dum vastantia. Saepe admirari soleo, inquit, quae res homines huc vesaniae adigunt, ut tantis studiis, tantis sumptibus, tantis periculis in mutuam perniciem ruant. Quidenim aliud in omni vita, quam belligeramus? Non belligerantur quiclibet bruta, sed ferae duntaxat: nec hae autem inter se dimicant, sed cum diversi generis belluis. Et suis armis pugnant; non ut nos, arte diabolica excogitatis machinis. Nec rursum quibus liber de causis, sed aut pro foetu, aut pro cibo: nostra vero bella plerumque vel ab ambitione, vel ab iracundia, vel a libidine, similiue animi morbo, proficiuntur. Denique non tot milibus congregatis, sicut iam nos, in mutuum instruuntur exitium:

13. Iam turpitudines in religioni negotio tam dense obuenientes, attingamus breuiter! ante omnia quid tetius obsecro cogitari potest illis hominum monstribus, qui ut non sit quem metuant, nullum agnoscunt numen, nullum reverentur! Qui nec immortalitatem suam, nec immortalitatis praesidem agnoscentes, eoque modo spem immortalitatis sibi ipsis praecedentes seipso scientes volentes belluis annumerant: omne suum bonum in pastu ventris, aut euaniæ ambitionis summo, collocantes. Quorum tametsi forsan omni aeuo, gente, secta, aliqui fuerint: tantus tamén eorum nunc in ipsa Christianismi luce prouentus, cum turpi Christiani nominis ignominia coniunctus est. Equidem in pulcherrima veste nasci tineas, in formosissimo corpore deformes verrucas, in media luce fenebriones, quibus caligo pro luce ad amatur, non mirum: turpe tamen est.

14. Sed & turpe quod alii plerique faciunt, non negare numen. Epicureis ore, negare opere: h. e. nec numen, nec ea quae ad numinis nutum, beatumque cum illo consortium, spectant, curare. Nescire enim, aut

III.
In statu religio-
nis.

Atheismus.

Epicureis-
mus.

aut

aut non attendere, quis sit qui te condidit, ad quid condiderit? cur huc miserit? quid de te proponat? quid tibi, vt ei placeas faciendum sit? si non purus *atheismus, epicureus* tamen certus est. Et tamen haec ipsa sunt, quae vulgo omnium minime curantur, imo in quorum ignorantia & contemptu polituli quidam gloriam au-

cupantur,

15. *Quibus autem illa curantur, quomodo curantur? plerumque perfunctorie, vix usquam satius pro dignitate rei.* Cum enim nihil maiori periculo tractetur atque religio, a qua spes & timor vitae & mortis aeternae pendet: nos tamen vix usquam minus curiosi, plerumque sequimur antecedentium gregem, eundo non quo eundum est, sed quo itur. Quotusquisque est qui dicat; *sunt amne sequor viam? annon deceptionis subest aliquid? quid est quod hic adeo disfamus?* Vnus mundus, vnaque in illo humana gens, nonnisi ab uno DEO venire potuit. Qui si vonus, vna itaque eius de se colendo voluntas. Cur ergo hanc non sequimur omnes? vnde ergo tot numina? tot diuersi & contrarii numinis collendi ritus? deceptionem nidaluri vbiubi oportet: imo vbiique, uno excepto. Vbi vero id? an ego beatam illam, vnam, solam, veram religionem teneo? spero sane: sed & sperant ali, se rectam calcare viam. Videndum itaque vbi veritas, vbi error? videre autem id, & dignoscere & diiudicare, non potero, nisi quid teneant hi, isti, illi, cognouero. Cognoscam igitur: paratus si meliora reperero, meliora sequi; si melius nihil; meam tenere viam constantius; DEOq; seruire eomodo, quem cognoscere dat evidenter, feruentius. Ita si verum veri DEI cultum vere quererent omnes, ope DEI vere inuenirent, tristisq; illa dissonantia euaneſceret. Nunc talia nemo querit, sed in quamcumque religionem quemque nascendis, aut alius aliquis casus, detulit, ibi baeret. Ideo tam religione, quam fluvius, marius, montibus, linguis, moribus, alii ab aliis constanter separati manemus. Turpe certe in unius DEI schola, regno, templo, tanta disſidia.

4. Erga eos autem qui foris sunt, furor.

16. Sed & hoc videamus, annon quaeſo religionem, quae DEO similes reddere nos debet, rem quandam mitissimam esse conueniebat? Vnde igitur est, quod alii alios, religione a nobis discrepantes, ferre nequimus? cum ille ipſe, quem religio aut placat aut irritat, eos qui ſe placant silentio fūſcipiat propitius; qui autem ſe irritant, toleret patiens. Nempe, cui non defunt fulmina (ſi ſic gloriam ſuam vindicare bonum putaret) ille non fulminat; nos quibus nulla ſunt, fulminare non ceſſamus,

17. Tur-

17. Turpe in primis, quod vii vlli acrue diffident, acerbioribusque in religione odii certant, atque bi ipsi, qui religionem tot revelationibus deuini firmatam habere se credunt, Christiani. Non quidem ignoramus, quo lux fulgidior est in aliquo corpore, eo densiore fieri adiacentem illi vmbram? zelumque pro re adamata tanto feruidorem, quanto maioris res ipsa aestimatur: ideoque zelum pro DEO, quem optimorum optimum credimus, natura sua nec debere nec posse esse; nisi feruidissimum. Vnde necessario sequitur, vbi cunque plus cognitionis aut est, aut esse praesumitur, ibi etiam exsurgere plus zeli, sive secundum scientiam; sive sine scientia. Non tamen his rationibus excessus ille zeli, h. e. furor quo alii in alios vehimur, excusari vlo modo potest.

18. Ita de corruptelarum nostrarum turpitudine, in statu erationis, politico, religioso, superficietenus aliquid dictum esto. Nam cogiter quisque: si nos qui p[re]e philautia aegre aliquid virtutis agnoscimus (amor enim coecus est) fidelitatis nostras ita ut sunt non expendimus: num etiam aegre surdum & coecum necessitate cum esse, cuius oculari millies sole ipso lucidiores sunt? Num putamus, dum eruditio nostri tot modis dissonans, politici tot modis discrepant; theologi tot modis discordant; aliam in auribus DEI audiri harmoniam, atque qualis auribus nostris esset, quam quis ex balatu ouium, & mugitu boum, & grunnu porcorum, & ruditu asinorum, & similatu viperarum &c. singulorum istorum gregibus in vnum coactis, efficere tentaret? Vae nobis miseris, sic ab aeterna harmonia prolapsis!

19. Non sola autem turpitudo, quae confusionibus nostris inest, sed & multiplex interueniens noxa ac pernicies, merito nobis horrorem incutere debet. Primum enim in miseram prorsus conditionem praecepitamur, quicunque a veritate in errores, a libertate in seruitatem, a DEO lucis & vitae fonte in tenebras & mortem, prolabimur. Externe oculos habere coecos, aures surdas, mutam linguam, pedes claudos &c. calamitosum est: sed millies magis, si cui coeca mens, surdum cor, clauda, fracta,rupta, conquassata omnia. Qualia profecto sunt maiori ex parte omnia nostra, integrum vix quidquam.

20. Accedit, quod plerique nec mala sua agnosceret, nec in melius al quid commutare, vel, optant vel patiuntur. Nolunt ad lucem appetire oculos, bene sibi esse credunt in tenebris. Nolunt ad DEV[eritatem] eleuare corda, bene sibi esse putant sine DEO. Nolunt ordinari

5. Maxime in-
ter Christianos:

Dissonantiae
nostrae quales
in auribus o-
culisque DEI.

Corruptela-
rum nostra-
rum noxa.
1. Quid nos
sensu miseriae
nostrae pri-
vent,

2. Stuporem
inducant,

inter se constituendo applicare animum: bene sibi esse inter violentias & vincula imaginantur, eheu! multi horum, miseriis pressi, luctu & suspiriis vitam vix acgre trahunt: nec tamen meliora anhelant. Plures ne sentiunt quidem mala sua, ideoque inter onera exultant, cruces suas adorant, supplicia sua rident.

3. In sensum peruersum a-
gant.

4. Quidquid
mali vsque ex-
oritur, poten-
ter propagant.

21. Et quod peius, peruvicacia & obſtinatio ne laborant: ut melioribus, dum offruntur, resistant etiam. Peruersitas quaedam, & conatus vincendi etiam in mala cauſa, nimis euidentis est in quibusdam naturis, si non integris nationibus aut fectis. Mendacio quaerunt opprimere veritatem, hypocrisi religionem, vi innocenciam: quid illis facias?

22. In summa, quicquid in genere humano mali exoritur, incepit a quoconque, mox radices agit, potenterque ut infelix tolium fratreſcit: nec eradicari facile, aut etiam villo modo, patitur. Coepit primus homo, omnium nostrorum progenitor, Adam, illicita appetre, DEO non obsequi, mandata eius transgredi: punitusque fuit, mox, ne malum impunitum abiret in exemplum. Nos tamen strenue continuamus: plenus enim est simillima progenie mundus totus. Coepit Cain DEO fucum facere hypocrisi, & punitus fuit: totus tamen mundus hypocitarum & homicidarum plenus est. Coepit prior mundus commessari, perpotare, libidinari, DEV M non curare: puniti sunt diluicio, perieruntque, at non perit exemplum, imitantur id mundi huius, qui nunc est, incolae, perfrenue. Coepit Noe ingurgitare se vino, turpique ludibrio & scandalo esse suis, confusus propterea, nec tamen desistimus nos: ebriosorum turpitudines suas denudantium plena omnia. Coepit populus a diluicio aedificare in coelum turrim, h. e. propriis cerebri sui adiumentionibus ad DEV M quaerere vias. Confusi fuit & dissipati, nos tamen ne sic etiam per orbem disieeti, desimus aedificare Babel: non solum continuando conspirationes contra DEV M, vel nos iniucem, varias (colonias enim inde duximus omnes, omnesque simul sumti Babylon illa magna sumus, dispergenda in aeternum, nisi resipuerimus adhuc) sed & singuli etiam peculiares intra seipſos concipientes minutulas Babylones. Plenus certe confusionum est mundus vniuersus. Coepit Nimrod venari homines, monarchiamque sibi super gentes constituit, quam euertit dominus, sicut & alius sequentes: nos tamen non definimus scandere alii super alios, ad opprimendum quos datur.

23. Auget incommoda, quod haec corruptelae in nos recidant, nos ipsos perdant. Minimum quidem inter cactera res literaria genus hummanum vastat, quantum ad externa: quoniam sapientiae aemulatio bella & sanguinis diluua nulla adhucdum produxit, sicuti ab aemulationibus religionum & politiarum fieri videntur. Non defunsi tamen eruditorum etiam confusio quis perniciet suam. Nempe dum docti inter se digladiantur, iudocti stucent: dum illi delirant, hi in vertiginem aguntur: ad nutum quippe istorum hi versantur. Atque sic dum caeci caecorum duces sunt, quid fiet? Quid autem veritatis de qua altercantur? illam nimis altercando amitti, vetus & verum est dictum. Dum enim victoriam alii tantum de aliis querunt, sophistificationibus plerumque res agitur: posthabito, quid veritati fiat, modo nos non succumbamus. Sed & qui veras defendant sententias, plerumque acerbis in ignorantes inuestigatis rem agunt: vt non aliud quam odium sui, & quam defendant veritatis, reportent.

24. Ex confusione linguarum venientia noxae caput hoc est, quod Eteius que dum commune vinculum non habemus, vt corporibus ita animis in linguis est. dispersi manemus: dumque non penetramus ad inuicem ubique, (vt posset, si essemus gens una, labii vnius) ignoramus nos inuicem pleraque gentes, nostraque bona & mala. Vnde sit, vt nec mala commiserari, & inuicem succurrere, nec bona impertiri ac communicare, valeamus.

25. Magis autem oculos incurront ea damna, quae dominantium aemulationes generi humano attrabunt. Memorare alia nihil opus: teterima illa pernicio, bella, quantas humano generi (bone DEVIS!) offerunt clades! Patebit id, si vel praesens hoc bellum, quo quadraginta fere annis infelix flagravit Europa, intueamur. Quo tot exinanitae vrbes, tot vastatae prouinciae, excisi populi, subuerfae florentissimae respublicae, integra regna cadauer facta. Nec dum omnino furoris finis: qui supersunt, vt se conficiant in id laborant strenue. Quis modus aut finis malorum?

26. Quid autem religiorum aemulationes? magnafurentium, & res sine fine intricantium pars, illi ipsi sunt, qui inter DEV M & homines pacis autores, & proxenetae, esse debebant. Calamitosius vero est, quod huius religiosi in infinitum productis, & nodosissime implicatis controversiis, & doctorum ingenia, & indoctorum conscientias, sine fine fatigant: eoque animas, quas deliciis paradisi implerentur, debebant, angoribus & tormentis implent: vt multi vitae huius

Noxa in specie litterariarum confusionum.

pertæsi, futurae incerti, quo se vertant nesciant. Nam quid aduersus haec omnia? vbi? apud quem? veri ac solidi solatii quaerendum? Non nasci præstiterat, quara nasci ad tot miseras: tandemque præcipitari in mortis abyssum, nec scire quo ultra.

Miseriarum fias-
sis ne quidem
in vita fine
petrandus.

27. Voluerunt in gentilitate quidam aduersus calamitates vi-
tae id solatio esse, quod exitus vindicat patet. At vero id aduersus
calamitates aeternas nihil valet: inde enim exitum quis speret?
& quo? Lamentabilis igitur fors nostra, nisi aduersus tot vitae mor-
tisque præsentes & futuros terrores solidi aliquid, quod intrepide
opponamus, inueniatur. O DEVS, DEVS, DEVS,
miserere!

CAPUT VII.

De emendatione rerum humanarum con- sultatum fuisse a corruptionis initio bucusque.

Consultare
quid sit? & quo
trino modo
sat?

Consultare, dicuntur homines, cum de rebus nouis recte
constituendis, aut corruptis restituendis, aut amissis re-
cuperandis, cogitationes suscipiunt: sive (1) apud ant-
num suum quisque, (2) sive sermonibus apud amicos
reciprocati, (3) aut etiam deniq; re ipsa aliquid, pro eur-
tando aliquo malo, aut obtinendo aliquo bono tentantes.

De RR. huma-
narum emen-
datione sem-
per consultat-
tur, diuinæ
& humanitatis.

2. Trino hoc sensu de rerum humanarum emendatione consultatum
semper fuisse dicimus, b. e. cogitationibus, sermonibus, moliminiisque va-
riis, seruis, indefessis, DEI & hominum respectu. Quia nec DEVS prola-
psis rebus humanis vñquam defuit, nec homines sibi ipsis per o-
mnia. Iis tamen quae DEVS in reparationem perditi generis huc-
usque egit, agitque (quam ab ipso corruptionis initio errores no-
stros viis omnibus emendare quaerat, quamque omnia diuinæ,
prudentiae opera vñice eo tendant) in aliud locum reseruatis:
nunc, quid homines ipsi pro rerum suarum emendatione hucusq;
tentarint, molitique sint, persecuamur.

Hominum sa-
pientum ab o-
rum, prudentum, qui inde ab exordio rerum humanarum vixerunt, posset
mini aeuo mo-
litiones, non
aliae fuerunt.

3. Prorsus sic existimo: si quis omnium hominum sapientum, pio-
intucri cogitationes, audire sermones, legere scripta, considerare facta, vix
aliud illa fuisse repotest, quam morborum generū humani vestigationes, &
remo-

remediorum aduersus morbos tentamina varia : quanquam successu ea-
tenus semper votis minore, vt mox patebit.

4. Sed nec illa, quae reliqua hominum turba vnguam egit, & bucu-
que agit, aliud sunt, quam pro emendatione rerum suarum molimina per-
petua : etiam si quid agant non intelligunt. Scire enim omnis homo at
liquid desiderat ; & vt sciat, quotidie scientiam augere, h. e. quo-
tidie aliquid audire, videre, tangere, agere, etiam nouum aliquid
excogitare, quaerit : torpere proorsus, vix cuiquam possibile est.
Tum vero pro libertate, sive comparanda, sive tutanda , quid non
vulgo tentant ? etiam qui seruunt, seruitutis excutiendae occasi-
onibus quam intenti sunt ! conscientiae etiam ut consulant, nihil non
agunt omnes homines. Alii nempe tenerime eam in obsequio
DEI custodiendo , ut eam experiantur pacatam ! alii per vim ob-
tundendo, ne experiantur oblatrancem. Praeterea, quid est, quod
nemo mortaliū sua forte contentus vivit ? quod quisque semper quiddam,
unde sibi melius sit, quaerit ? Affluat aliquis eo vsque bonis quibus-
cunque, ut aliorum iudicio beatus videatur, ille tamen sibi semper
aliquid deesse sentit : ideoque de augendis, vel in melius mutan-
dis, rebus suis cogitare non desinit. Etiam qui ad naturam hu-
manam minus pertinentia sectantur , opes , honores , voluptates,
bonum tamen sectari se sibi persuadent , eoque solum fine , quia
se rebus istis leuare sperant, istis inhiando, melioris cuiusdam sta-
tus desiderium produnt.

5. Missis tamen vulgaribus istis, quae quotidiana sunt , & Catalogus re-
quisi a priuatis priuatim sunt: quid publice & a viris sapientibus,
expressa publicae rerum emendationis intentione , tentatum huc
usque fugit, videamus: primum in sapientiae studio , deinde in pro RERVM
religione , tandem in politica prudentia : addito vbique , quid reperto EMENDATI-
vno quoque remediorum effectum , aut in melius profectum, sit. I.

6. In sapientiae studio tentamen primum hoc fuit: quod viri qui-
dam ingeniosiores rerum contemplationi totos se dabant, nihil a-
liud, aut nihil aequum, per totam vitam acturi , quam ut rerum na-
turam scrutando, cognitionis lumen sibi & aliis augerent. Nomen
his Φιλοσόφων, h. e. sapientiae amatorum, datum : quorum opera
humanum ingenium multum profecit, scientiaeque & artes inuen-
tae multae.

7. At cum non vbique ad rerum medullas penetrarent, aliter-
que multa posterioribus obseruarentur quam prioribus ; aut etiam rum dogmata
coaequis haec & illa aliter aliis via : enascebantur subinde nouae
hypotheseos.

hypotheses, tentaturis num sic, vel sic, aut sic melius, procedere vellet negotium? donec ad infallibiles formas & normas reducentur omnia, repertaque sunt multa prioribus meliora. Sed dum sibi alii sua deserere dogmata dedecori ducerent; aut quae recentioris erant inuentionis nihilo viderentur certiora, enatae sunt variæ philosophorum familiae, diuisæ iam in sectas, qualibet illarum suæ defendente placida. Quae occasio fuit, partim in veritatem rerum acris inquirendi, partim tamen rursum de veritate rerum tam controversiarum dubitandi, aut etiam tandem in errores varios prolabendi.

3. De dogmatibus disputatio-

nes.

8. Cum ergo nusquam tam clarum, quod res eodem modo ostenderet omnibus, appareret lumen dissensionesque humanas animus moleste ferret, ventum est ad concertationes de dogmatum, seu veritate seu verisimilitudine. Quae fuit origo disputationum, quibus per tot secula omnia eruditorum perfrepunt; nonnulo quidem ad eliciendum hic & illic veritatem profectu, minore tamen illo quam ut operae pretium sit. Disputationes enim illae ostendunt, firmissimog, argumento sunt, res non intelligi: quia si intelligenterentur, commonistrarentur etiam ut videri possent. Et quid indicat vistata illa disputationum vehementia, rixae, clamores, odia? Certe non solemus videntes caecis irasci, commiserascere potius. Res ergo ad propagandum cognitionis lumen non satis proportionatae sunt palestricæ illæ disputationes.

4. Collegiatae placidae dis-

quisitiones.

9. Mollius fuit institutum eorum philosophorum, qui blanda sententiâ collatione vti maluerunt, collegiali opera. Talia enim sociata collegia & apud antiquos in vsu fuerunt (collegia intelligentiæ patriarcharum, Aegyptiorum sacerdotum, Brachmanorum, Magorum, Druidarum, Rabinorum) & sunt haëtenus: nempe in Italia collegium Lynceorum, in Gallia Rosiorum, in Hispania Illuminatorum, in Germania Frugitorum, & si quae alia sunt.

5. Professores publicae scho-

laeque.

10. Alii vt prodeissent magis, & in publicum, scholas publicas aperiendi inierunt consilium: quas frequentare, varios sapientiam professos de rebus quibusvis differentes audire, eoquè animos scientiae lumine tingere, cuius liberum esset, adeoque solenne, multo multorum profectu. Hinc Philosophos Seneca genera-
tum humani paedagogos appellandos censuit.

6. Libri in pu-

blicum scripti.

11. Et vt ad absentes quoque eruditio[n]is lumen spargi posset, inibatur consilium libros scribendi, iisque quicquid pulcrum & memorabile esset consignandi: sive vt in bibliothecis adseruati quoties v[er]sus po-
ficeret

sceret expromi , siue etiam vt transcriptione multiplicari , & quibusus mortalium communicari , posseint . Quae res sapientiae studia per varias gentes & linguas spargendi occasionem dedit.

12. *Quod consilium ab inuenta arte typographica validissimam repetit promotionem . Arte inquam , qua incredibili celeritate & elegancia multiplicari possunt ; vt se iis ad lubetum infatuere , nibilque pro pemedum ignorare , cuius in promptu sit . Artis enim huius beneficio , quicquid ab omni antiquitate monumentorum ad nos transmissum fuit , in lucem protractum est : & quicquid nostri aei ingenia (antiquis haud minus foecunda) parturiunt , facilissime a gente in gentem transmittitur . Si modo ingratitudo , tanti que doni DEL abusu non unus , non accessifet . Nempe ambitio & auaritia : quae libros (bonos , malos) sine necessitate multiplicauit , scholasque & ingenia diluuii cuiusdam instar inundat & adobruit : vt quanta prius librorum fuit fames , tantum iam insecurum sit fastidium . Accedit hominum societas , libros propter indices coementium : quibus dum se in omni casu iuuari , & quod vsus poscit reperire posse , confidunt , animum scientia rerum instruere non curant . Vnde fit , vt seculum hoc libros habeat doctos , viros non item : cumque antiqui sapientiam gestarint in pectore , nos gestemus in chartis .*

7. Libros cef-
lestrime trans-
scribendi ars
Typographica.

13. *Istis tamen , quantumuis variis moliminiibus , nondum o. mnem sapientiam ab antiquis ad nos deriuatam fuisse indicio porro esse potest , proximo hoc seculo indefessa tot scripturientium diligentia , nouosque istos libros legere desiderantium ardor : qualiter nullo ante hac seculo contigit . Fatendumque est , multa in hisce recentibus libris interdum detegi , quae ignorata fuerunt ante . Nonne ergo tam scripturientes isti quam lecturientes publice fateri videntur , illaqueae ante hac existere , haud sufficere ? omninoque melius commodiusque aliquid quaerendum restare ? vt taceam iactantiam nonnullorum de arcana circa has vel illas artes scientia : quam seu vere habeant , seu yane iactent , argumentum tamen est vulgo nota vulgaria esse ; nec rebus , aut humanae auditati , satisfacere .*

8. Libros no-
vos scribendi
& legendi ar-
dos , extenu-
tis , inexplabilis ,
imperfectionis
reliterariae
testis.

14. *Agmen tamen horum omnium claudunt , qui nostra de- g. Sicut & no-
mum aetate numero bene multo passim prodire , didacticis . Hi ua didactico-
scilicet anxi molestissimoque labore viam excoxitare , ac monstrare , rum molimi-
conati sunt , quomodo insectia e rudiorum mentibus tolli , scolarum erra- na .
ta corrigi , scolasisticaeque crucis minuti ; contra eruditio plenior & solidior
or leviori negotio , minorique tam docentium quam discentium fastidio ,*

com-

comparari debat. Pro quo obtinendo scopo alius hanc , alius aliam rationem , vti dispari ingenio aut diligentia , ita dispari quoque successu , iniuit . Omnes quidem laude sua digni , pro suo quisq; tentamine ; at erratis istis funditus amouendis nondum pares sufficientesque deprehensi . *Mundus enim tenebris ac barbarie fere eadem , vti semper adhuc , laborat : totque sapientiae thesauri & infundibula apud plerosque sine usu sunt.*

II.

*In religione ,
quid hucusque
tentatum.*
1. Coetus sacri
publici.

2. Ceremoniae
sacrae variae.

3. Ordines sa-
cri varii.

4. Sectae va-
riæ.

5. Religionum
indifferentia.

15. Pro emendando religionis statu tentata quoque iam sunt varia. Et primo obseruatū ab omni antiquitate , per omnes gentes re ceperūs iam , festis diebus coetus sacros cogendi mos : vbi congressa multitudine de Numinis cultu deuote exhibendo , verbis & exemplis docetur. Sed & intermissum id rursum est passim gentium : & vbi retinetur , vix usquam pro aeternae Maiestatis dignitate res tra catur.

16. Vt tamen decor tam sanctae rei non deesset , esset autem vnde homines tam allicerentur ad coetus sacros , quam detinerentur in attentione , instituti sunt diuinitatis (aut etiam adiuuentis humanis) variū ritus sacri , sensus captiuentes , animosque ad hoc agendum , quod agitur , excitantes . Sed & illa omnia partim obsolescere , partim in superstitiones degenerare consueuerunt : vt alii in aliis vi demus , & culpamus.

17. Cum ne sic quidem ad religiosam mentem traduci possent omnes , turbaque hominum & ceremoniarum turbaret potius quam foueret , puriorē animarum zelum : factum est passim gentium & seculorum , vt magis pii & deuoti in peculiares quosdam ordines , aut societates , coalescerent , strictioribus quibusdam legibus , ceremoniis , exercitiis , ad serio ac deuote seruendum DEO inter se obligati , exemplisq; mutuis se se inuicem excitantes .

18. Quin & , si corruptus visus fuit , totus religionis status , nec emendandi eius ex toto spes esset , a toto ecclesiæ coetu se se separandi , peculiaresque coetus , & peculiares religiones , consti tuendi , apud Iudeos , Christianos , Mahomedanos exempla habemus . Vnde scismata & sectæ , heresque integrillos exortae . Tam impotens est animis humanis , DEO quam purissime seruendi , desiderium : tam insuperabilis veriora & meliora videndi , aliisque commonstrandi , aut etiam commonstrantibus obsequendi , cupido .

19. Romani olim omnes omnium DEORVM dearumque religiones , quos & quas apud ullam gentem reperissent , in suam rem publicam recipiebant : aberrare se sic a vero veri DEI cultu , quis-

quisquis esset, non posse rati. Ideoque omnibus ac singulis aedificabant templo, tandem & unum omnibus, πάντας dicitur: sicuti & Abeniens et altare, IGNOTO DEO. Sed confusio fuit veri DEI cum idolis, religionisque purae cum spuriis; cum nec DEVS verus nisi vnum; nec religio vera nisi vna, esse possit; quia verum plus vno esse non potest.

20. Contrarium huic nonnulli insistere tentarunt viam; *religionem nisi vnam, nempe suam, non tolerando.* Cum enim numinis colendi viam, quam sequebantur ipsi, solam crederent legitimam: (id autem quis non credit?) putabant se DEO praestare cultum, si hauc propagarent vnam; reliquas, tanquam numini inuisas, abolerent. Quo zelo hucusque videmus flagrare plerosque, ut omnes a se dissidentes religiones extirpari posse perquam optent; manus etiam, si occasiones viresque finunt, non illubentes operi admouentes. Sed zelus hic non est secundum scientiam: nec enim tali exemplo praeit DEVS, qui tolerat omnes.

21. Reperti tandem sunt, qui ob tot tantasque in religione confusiones horrore correpti, conscientiae tranquillitatem in ipsa irreligiositate quaerere attenderunt, b. e. in Numinis abnegatione: experiri volentes, an vel sic meliuscule possit esse animo, si amoueatuerit is, quem alioquin in aeternum trepidare necessum esset. Extrema quidem haec istorum dementia est, ex eodem tamen quo caetera illa fonte promanat. Numinis sensu: a cuius pauore liberare se sequaerunt.

22. Ita videmus, quam nihil intentatum relinquatur pro excolendo numinis commercio, tranquillandisque conscientiis. Profectumque aliquid saltum esse, hoc testimonio sit, quod quae adeo olim invulerat infania, πολύθεια (multorum Deorum cultus) iam DEI operata est. Quotquot enim nunc orbem terrarum incolimus, vnum adoramus DÉVM, coeli & terrae creatorem; vsque ad paucos adhuc superstites, qui quid adorent nesciunt. Quos o illuminet iam quoque aeterna lux! nobisque caeteris lucidiorem in dies sui concedat conspectum, vt videamus talem qualis est, & illi seruiamus sic vti beneplacitum est sibi.

23. Videamus iani quid pro obtinenda in genere humano pace & concordia tentatum sit, quam varie, & quo successu? primum medium fuit, societatum fundatio; ubi plures coalescunt, ut in unum corpus membrata, tentatum regenda tamen a capite vno, ordinu caussa. Talis societatis primitus fuit domestica, in vna familia: deinde plurium familiarum, in v-

^{6.} Religionum intolerantia.

^{7.} Religionum omnium ab-negatio.

Quo omnia ita profectu.

III.

Pro cobabita-
tione pace, uid
1. Societatis
fundatio.

no vico : tum plurium vicorum in vna ciuitate : tandem plurium ciuitatum in vna regione , aut regionum in regno vno : cuiusmodi subordinatio fundamentum est omnis boni ordinis , omnibus in rebus : per se tamen , sine aliis vinculis , non satis firmum ad cohibendum exorbitationes.

2. Legum via-
cula.

24. *Ventum ergo ad leges hominibus ferendas , ut quisquis suo loco munia sua non ignorans , ex praescripto regulariter viuere consueceret.* Quod vt ordini externe conseruando non inidoneum est medium , ita internas tollendi ataxias vim prorsus habet nullam : quia natura humana concreatae sibi libertatis memor , nihil aegrius quam legibus constringi , tolerat. *Nitimus (potius) in vetitum semper , cupimusque negata : quia nostrae spontis esse cupimus.*

3. In exorbi-
tantes inue-
ctivae.

25. *Venerunt ergo potestatibus auxilio sapientes , philosophi & poetae ; exprobantes turpitudinem , si animal rationale nolit duci , sed impetu bruto agi.* Hinc Diogenes in ipso meridie Athenis , cum accentu lucerna per medianam hominum turbam discursans , homines se quaerere dictabat : confundere sic brutalitatem vulgi , & ad aliquam sui cognitionem permouere , quaeritans. Hinc Heraclitus suspiriis , lacrymis , lamentisque perpetuis humanas stultitias perpetuo deflebat. *Democritus vice versa ad cuiusvis hominis conspectum ridens , omnes vanos & irrisione dignos esse testabatur.* Aliisque alia simili sensu factitarunt , praesertim poetae comici , tragicis , & satyricis : qui iam laudando , encomiaque humanae naturae , & ideas , scribendo ; iam vituperando & mordendo , exitusq; scelestorum horrendos praemonstrando , virtutum & vitiorum exempla , praemia ac poenas , conuocato ad publica spectacula populo exhibebant. Sed confusiones querelis , aut fletu , aut risu (si ad remedia non veniatur) non tolli , res ipsa docuit : plerisque hominum pro stoliditate sua sapientura illorum aequae fletum ac risum irridentibus.

4. Philosophia
practica , seu
moralis.

26. *Quae situm ergo laboranti humanae naturae consilii bona subvenire ; unde philosophiae studium (rerum fines vestigans , & ad fines media disponens) enatnum.* Quanquam autem ingentibus euecta fuerit laudibus philosophia : quod esset animi medicina , vita dux , virtutum indagatrix , viriorum expultrix , ad beatitudinem lux , & quae hominem DEO parem faceret &c. id tamen & paucis , & parum profuit , plerisque nec voces ipsas exaudientibus , nec rem intelligentibus.

27. Con-

27. Constitutae itaque legum transgressoribus poenae, irrogataeque : quia sine his indomita esset malorum licentia ; neque consistere posset villa humana societas in villa gente. Nec tamen vel sic etiam omnis malignitas & violentia reprimi , nedum tolli, possunt : quod carceres , cippi, patibula , similiaque maleficos & maleficia refrenandi instrumenta, vix vnquam otiosa, satis testantur.

5. Transgressoribus constitutae poenae.

28. Cum sic etiam vacillarent omnia, tentatae sunt variae regiminis formae : iam uni permittendo totius reipublicae arbitrium , iam pluribus selectio, iam omnibus promiscue. Sed singulas hasce gubernandi formas (Monarchicam, Aristocraticam, Democraticam) sua secum ferre incommoda, ordinisque suo modo soluere repagula, deprehensum est. Nempe quia vbique se aliquid admisceret violentiae: innatus autem menti humanae libertatis amor vsque adeo expugnari non potest, vt vbiunque se circumueniri & constringi (seu vnius seu plurimum concessae potestatis abuso) sentit, non quaerere exitum, qua datur, impossibile fit.

6. Regiminis tentatae diversae formae.

29. Etiam ut alii ab aliis tutiores esse possent, coeptum est foederibus 7. Foederum sese copulare, primum quidem reges cum subditis suis , & vice versa , le- suis. gibus certis, cum vicinae ciuitates, regiones, regna. Si autem violari foedus altera pars sentiret, nec emendari querelis & expostulati- nibus res posset; bellis vlcisci iniurias, seque restituere libertati, quaesitum.

8. Reductio potestatum sub caput unum.

30. Sed & aliud minus violentum discordiarum remedium, tentatum est, reductio nempe plurium terrarum sub sceptrum unum : vt dissidiorum praeveniuntur occasiones. Inde regnum minorum coniunctiones, usque ad tentamen, omnia mundi regna sub unum reduendi caput. At nec id satis feliciter sucessit vñquam, a tot monarchis & nationibus toties tentatum. Nec enim vnum hominem sufficere omnibus possibile: administratio, etiam in monarchico statu, committenda est pluribus. Qui aut ambitioni sunt, regna reque malunt quam ministrare , & contra dominos suos insurgentes, eos regnis exuunt (vti non semel factum) aut mercenariorum instar perfundentie res agunt, auaritiaeque suae aut libidini indulgent. Vnde populorum impatientia , murmura , tandem tumultuationes, seditiones, bella, regnum ruinae, & ex recollectis rui- nis noua rursum minitoria regna.

31. Hoc igitur istis regnum & rerum publicarum collisionibus profectum est: vt tametsi mundus toties iam sanguinis diluvio, desolationesque horrendas , passus sit, causae tamen bellorum

Causae nihil minus tamen bellorum per- stant semper.

perstent: dum alii aliorum libertati insidiari, & hi rursum pro libertate sua excubare, & sic leuissima occasione ad certamina & caedes redire, non intermittunt.

Imo confusio-
nes in dies au-
gentur magis.

32. Videmus ergo, tametsi mille modis tentetur religio, mille modis politia, mille modis literatura, seu scientiarum status: nihil tamen reperiri, quod omnibus sufficiat. Laudant quidem plerique sua, sibique in illis complacent: at reuera vix quisquam est sine scrupulis conscientiae, aut periculo status sui. Alii vero in aliis quid non monstrosi videmus? Imo non solum nihil remediis insigniter profectum est, creuerunt magis mala sub ipsis remediis. Sectae dum se inuicem extinguere quaerunt, non extinctae sunt, sed auctae. Hostilitates dum se expugnare quaerunt, non sublatae, sed radicatae. Res literaria quo plures accurrunt, eo reditut intricatio. Ita prius morbia laboratum est, post remediis, nunc proisque. Nec enim iam vel morbos nostros, vel remedia, ferre possumus.

Ostenditur id
exempli me-
dicinae. . .

33. Exemplis pateat, quam remedia haec tenus quaesita morbos non nisi auxerint. Non postrema scientiae humanae pars est medicina: quae quomodo creverit, & quid proficerit, videamus! Antiquis hominibus morborum remedium vnicum fuit, vitae frugalitatis: a qua cum paulatim ad delicias, & inde in intemperiem, deflectetur, eruperunt morbi, hi & illi. Quaesita his remedia, reportaque ruditer primum, sufficienter tamen. Cum morbis deinde crevissent, & cum arte morbi: ut infinitum quid factum sit vtrumque. Morbis enim obliquetatur ars, quotquot potest modis: artique rursum morbi. Quia dum ars corpora humana afficit varietate infinita: infinita elicit & excitat in corporibus latitantia (alias sese vix exsertura) morborum semina: hominesque ipsi, dum configiomedicinae freti, in omnem intemperantiam ruunt, omnem in se tartarivm commouent; stragesque valetudinis edunt infinitas: quibus tandem omnis medicinae vis succumbit. Ut iam felicissimi videantur, qui medicinam ignorant, nec ea vivuntur: ac, ne vti opus habent, temperantia praecaudent.

Et iurispru-
dentialiae.

34. Similiter se res habet in administranda iustitiae ratione, ubi leges legumque interpretationes in tantum creverunt, ut praxis facta sit, & difficilis supra modum, & lubrica, & periculosa, passim denique peruersa. Quod facit, ut praefare videatur ignorari omnia, & ad solim naturalium iuris dictamen componi omnia. Ostendunt id exempla regiminis in gentibus minime cultis, pro barbaris licet a nobis reliquis habitis: qui dum interuenientes lites ex aequo & bono inter se dirimunt,

& minus rixarum habent, & quietius sua possident.

35. Idem iudicium de sapientiae studiis, philosophia, obtinet: multiplicata esse, & in millies millenas minutias dissecta, de rebus qui- busuis minoribus (maiora enim rerum vulgarium philosophia ignorat ad- buc) opinamenta, subtilitatibusque spinosis tam intricata omnia, vt quisquis se istis immergit, vertigine non corripi, (seu sensuum, seu phantasiae) vix possibile sit. Ut propemodum ignorare praestet o- mnia, quam opinionibus infinitu infinite distracti: Et pro scientiae luce opi- nionum tantum habere sumos.

36. De religionis cultu, theologia, non aliud iidem pronuntiare ve- ritatis permittit, quam esse opinionum de DEO, rebusque diuinis, intermina- bile chaos: sive quidem tot religiones, quas vbique per orbem vi- dere est, cum inuicem conferamus, sive vnamquamque in seipso consideremus. Nam si velimus inspectare omnes, quis numerate- re? Si singulas, quis penetrare, poterit? Rudissimae illarum nihil sunt nisi tenebrarum abyssus, non tam inanitate sua, quam mon- strosissimis de DEO, rebusque diuinis conceptibus, horribiles. Contra quae cultissimae videri volunt religiones, theologiam suam in tot millenas habent dissectam quaestiones, dubitationes, contro- versias, & sine fine casus & lites; vt nec ullum ingenium subtilita- bus omnibus comprehendendis; nec villa conscientia scrupulis q- mnibus (qui quo plus quis istis scrutandis se occupat, eo plures e- nascuntur) concoquendis, sufficiat. Ut non immerito nonnullorum tot infinitis scopolis allisae, tot infinitis angoribus excruciatae mentes, in eam veniant opinionem: praestare ignorari omnes factio- fas rixosusque religiones, vnumque tacitum & occultum mentis cum numine coli commercium.

Et denique
theologiae.

CAPUT VIII.

*De rerum humanarum emendatione an
porro consultandum videatur? & qua-
re id urgendum?*

Adeo inualuisse mala nostra, vt remedio vix amplius vi- deatur locus (postquam tentata etiam remedia in per- niciem vertunt) est cur indoleamus omnes. Sed an, & manus remitemus omnes? absit! medicinam cessare (F) 3 non

non conuenit, non cessante morbo : instare potius, & variare, iuxta illud Poetae,

Ere quoniam variant morbi, variabimus artes :

Mille mali species, mille salutis erunt.

1. Morbi etiam Felix quandoque medicus in morbum declinantem inscidit, qui aetate languescunt. ante validioribus remediis cedere refractarius, lenioribus postcedit. *Quis ergo sit, annos nostris tam diuturnis malis tempus ipsum aliquod ferat auxilium? certe quibusdam iuuenilibus morbis ipsa senectus remedio est.*

2. Radices in nobis boni corruptae licet, non tamen sublatae sunt. Res humanae corruptae sint licet, sublatae tamen non sunt: quia etiam sub errorum, vitorum, confusioneumque fermento, remanet diuinoperia massa. Adest desiderium sciendi, sensus numinis colendi, amor quiete agendi. Reparari haec, aut denuo creari, opus non est: sed reconcinnari, & intra cancellos suos reduci, DEI operae ne exorbitent. Nec obstat, quod instinctus ad bonum sint hebetati, notitia ad verum obscuratae, facultates ad operandum debilitatae: quippe omnia ista in ipsa corruptione naturam suam exserunt, aberrando etiam scopum petunt, praeualente operae DEI admista corruptione. Quid enim? admittunt homines mala? non certe, nisi sub specie alicuius boni. Amplectuntur falsa? non aliter quam sub specie veri. Declinant facienda? non profecto, nisi sub specie impossibilis, aut difficilis, aut inutilis. Detrahantur ergo rebus laruae, vt quid vere verum, vere bonum, vere possibile, facile, vtile sit, vere videant: qui nunc non videndo decipiuntur, videndo non decipi, coque singulae facultates obiecta sua vera, vere persequi, gaudebunt.

3. Potenter adhuc in nobis aberrent licet, operantur. Nec adesset tantum hominibus, sed potenter adesse facultatibus istas, hoc offendit: quod dum illis viti ne scimus, in infinitos errores, vicia, temeritates, & inde casus, nos impellant potius quam ut otiosae sint. Malunt nempe homines errare, quam nihil opinari; & eligere mala, quam nihil ambire; & operari prava, quam torpere. Quidni ergo spes sit, si prouideatur, vt tam aude pabula sua querentibus offerantur vere: vera, bona, facilia, emendatores prodituras actiones? plane sperandum, si offerantur intellectui nonnisi vera obiecta, notiones communes praefestu affuturas, quae adsentiantur: si voluntati nonnisi vera bona, instinctum communem vere affuturum, qui assilit & rapiat: si facultatibus operatiuis, nonnisi agibilis legitima, ipsum harmoniae amorem pulchre quam monstrose operandum esse mox cuique suasurum. Nam profecto tam imponent-

potentet querit natura humana perfici, vt si quid veri, boni, possibilis, alios videat consequi, se desperet posse assequi, inuidia ac moerore se conficiat. Gaudet nempe quisque ea scire, quae circa se sunt, & se concernunt. Gaudet se & sua regere, eoque sibi omnia ad nutum succedere. Gaudet denique Numen habere propitium, illiusque fauore beatus esse, hic & in aeternum. Mallet non esse, quam sibi male esse. Dum igitur aliquando se ista non adsequi, quibus fruuntur alii, videt, ringitur, dolet, tristatur, ad desperationem vsque.

4. Si ergo hominibus ostendi posset omne suum bonum: non ferri ad illud, imo non rapi, impossibile foret. Nempe si particulare quoduis bonum homines ad se rapit, quidni totum bonum? (plus efficere posse ignem quam scintillam, mare quam guttam, montem quam puluisculum, necesse est.) Nunc homines non vident omne suum bonum, quia non vident omnes suos fines, praesertim ultimos: & quia non distinguunt inter vera bona, & apparenter bona: & quia in bonis etiam gradus non attendunt, vt inter bona & meliora, & optima, electionem sciant. Et tamen quod quis vider, & quantum vider, tantum consecutatur. Spes igitur est: si videant omnia, & videant crita errorem, electuros potius meliora quam deteriora.

5. Tum si hominibus ostendantur ad omne bonum suum media prorsus certa; tot illae aberrations, ob quae votis suis excidunt miseri, abesse profecto possent. Errores quippe hominum omnes in connectionibus fere sunt: quod media finibus applicare nesciunt. Hinc est quod aut non applicant, aut male applicant, aut non constanter: & sic a finibus & votis aberrant suis.

6. Si denique hominibus ab impedimentis soluantur omnes suae facultates, ut quod volunt, & sciunt, etiam se posse sciant: progressuros ad optimos fines suos, spes est. Et per consequens, si instinctus communes, & notiones communes, in ordinatum diductae sint (in conspectu mentium) syntagma, aliam prodituram rerum faciem, optatum nempe animorum, voluntatum, & actionum consensum.

7. Id autem inde; quis communes in instantibus quid omnes velle debeamus, ne discordemus voluntate, docerent nos. Et communes notiones quomodo res in fundamento intelligendae sint, ne dissentiamus intellectu, instruerent nos. Communes vero facultates quid operari omnes conueniat, ne dissonemus studiis, ostenderent nobis. Atque ita si ex communib[us] sensibus saperemus, amare-

Si modo ho-
minibus vere
ostendatur ve-
rum suum bo-
num.

Et vera ad il-
lud media.

Facultatesque
itali affuetu-
dine ligatae
soluantur.

Ex iisdem fon-
tibus iisdem
promanant
riuali.

mūs, ageremus, omnes: haberi posse una & vera, bona, catholicā, omnibus sufficiens; Philosophia, Religio, Politia.

Demonstratur
id exemplo cu-
iusque haec
legentis.

8. Adiuro te qui legis haec, examina te ipsum: annon si philosophandum tibi sit, optes te veras per omnia rerum rationes adsequi posse? vt hallucineris nusquam, penetres vbique, peruiderasq; omnia quae sunt, ita vt sunt, caussasq; cur ita sint, vere? Tum si religio tibi colenda est; annon verum numen malis quam falsum? veroque potius quam falso, nihil tibi profuturo, Numen potius contra irritaturo, colere cultu? denique si regnandum tibi sit, annon optes securam tibi maiestatem, quietag, omnia potius, quam turbata? si talia in te reperis, ex te ipso genus humanum aestima; communisque pro communi felicitate votum certo collige. Nam quod tu optare scis, in bonum tibi: non optare non potest sibi quisquis sanae mentis est. Ex te igitur uno desideria cognosce omnium!

Et omnium
quaerentium,

9. Sed & circumspeta alios, pro communi bono communia iam esse omnium studia & conatus videbis: tametsi, quod iam quaerunt, inuenire nondum sciant. Emicant enim e lucidioribus animis fulgoris diuini reliquiae in nobis scintillulae, confusionumque tenebras discutere magis magisque quaerunt. Quis sperare prohibebit, fore vt tandem iunctis illis, & in flammarum coēuntibus scintillis, ipsa clara scientiae verae, virtutis verae, potentiaeque verae, oriatur lux?

seu lucidam,
philosophiam,

10. Quaerunt enim permultū lucem, accenduntque alii post alios variae scientiae lampadas: vt velut infinitas iam babeamus accensas, satiisque veritatis luce flammantes, facies. Modus tantum inueniatur, quomodo faces iungantur omnes, vt ex omnibus lucibus fiat lux una; lumen erit prorsus magnum.

seu perfectam
religionem,

11. Quaerunt alii religionem aliquam perfectam, eoque fine excogitant etiam alias post alias. Si dederit DEVS, vt veram, videant omnes (qua grata omnibus colatur omnium DEVS, benedictionemque suam super omnes effundat) non acceptare eam, non poterunt. Si (inquam) veram, & vnam solam perfectam, DEV M colendi rationem, videndo videbunt omnes.

seu tranqui-
llam politiam.

12. Quaerit denique mundus pacem & tranquillitatem, quaerendo que se fatigat, imo conficit. Omnia enim bella non nisi pro pace geruntur: dum aut pacatas sibi monarchias, regna, dominia, quaerunt, qui alias bello subiugant; aut sartam tectam libertatem, qui se defendant: hi & illi vi & armis, dum aliter se & sua tutari non posse confidunt, rem gerentes. Quid ergo si. mollieribus viis DEV S

DEVS veram, certam, securam, omnibus communem, often-dat pacem? non sperandum vt eam amplexu dignentur omnes, putabimus? Sperabimus certe, fore vt omnes homines incipient esse sui reges; reges autem regum reges; sapienter, blande, potenter, DEI loco administratur mundum.

13. Auget redigendi aliquando in harmoniarum mundi spem, illud ipsum atrox odium: quo sese inuicem settae omnes in religionibus, philosophiis, politiisque prosequuntur. Vnde enim illud nisi ex amore veritatis, veritatis, bonitatis, profluit? Vnitas nempe principium est omnis entis: quia partium coadunatione fit, earundemque complexu mutuo conseruatur. Hinc est, quod dum vnitatis vera est, bene sibi esse sentit omnis res. Et per consequens a disunione quia venit distractio, & inde corruptio, prouenit etiam anxietas & dolor. Vnionem ergo quia rumpere videtur, quisquis nobiscum non facit, odio dignus habetur. Sed quamdiu non eodem modo res intelligimus, tam diu fieri non potest quin quemadmodum intellectu, ita voluntate, & dehinc studiis, ab inuicem abeamus: eoque merus & formidinis, odiorumque & dolorum, alii aliis caussa simus. Dolorem vero cum fugiat omnis natura, amore autem oblectetur, spes est vt detectis vnionis verae (& hinc veritatis ac pacis) fundamentis veris, affilant cum gaudio, odioque mutua in amores mutuos lubentes commutent. Nec aliud restat in praesens, nisi vt impetremus a DEO placidae disquisitionis propositum, dicentes alii ad alios: iudicium eligamus nobis, & inter nos videamus; quid sit melius! Iob. XXXIV. 4.

14. Voluntatem itaque in harmoniam redeundi (cum rebus, Et mundi in cum inuicem, cum DEO) ipsi humanae naturae non deesse vi- vnitatem sele dentes, hominibus aliquando persuaderi posse vt faciant, ad quod ultra propendent, cur dubitamus? Praesertim cum per ipsam quoque re- colligendi studium. rerum naturam id ipsum, quod vt fiat suademus, fieri possit. Mundus namque unus est naturaliter; quidni & moraliter fiat? Evidem Europa ab Asia, Asia ab Africa, Africa ab America; regna item & prouinciae aliae ab aliis, montibus & vallibus, fluuiis & maribus, distinguantur: vt non omnes commeare queamus ad inuicem. Communis interim mater terra omnes gestat & nutrit: aer & venti omnes transpirant & vegetant; idem coelum omnes tegit; idem sol cum sideribus reliquis omnes circumveunt, & per vices lustrant: vt communi habitaculo omnes vti, communique spiritu foueri, palam sit. Concives igitur vnius mundi cum simus omnes, in ynam rem-

republicam, sub easdemque leges, coire quid prohibet? Fuit, cum per agros viuerent dispersi mortales, a mutuis commerciis seclusi: faciebat quisque quod bonum visum fuit in oculis suis. Cogitabat nempe quilibet figmenta sua, loquebatur quisque idioma, suum cum suis, egit cum suis quod voluit: hinc in tantam diuersitatem abierunt figmenta, linguae, opera mortaliuum. Sed postquam inhabitare oppida & vrbes, colligere se in societas, & colligare legibus cooperant: cooperant quoque multa, prius varie disceppta, coire. Familiae in ciuitates, ciuitates in regna, regna minora in maiora. Postquam igitur vnum ille mundi conditor & dominator, DEVS, in dies mundum sibi ipsi magis patentem, & vndique peruum, facere non desistit: quid sperare prohibet fore tandem, vt omnes siamus vnum, bene ordinatus, iisdemque earundem scientiarum, legum, religionisque verae vinculis bene colligatus, coetus? certe quacunque sparsa in numeros, & numeri quicunque sparsi in summas, colligi possunt, etiam in summarum summam venire nihil prohibet.

Et humanae
naturae iden-
titas.

15. *Natura etiam humana una eademque est omnibus, quorumcumq; terrae climatum habitatoribus: sensum, ratiocinationis, voluntatis & appetituum, facultatumque operatiuarum, idem apparatus omnibus: res rerumque apparentiac, actiones & passiones, eadem: DEVS idem. Subesse & praecesse, ordinis causa, mos receptus omnibus.* In omnibus autem illis omnes optant idem, nempe optimum. Faeterent profecto omnibus errores omnes, si clare satis ostendere sciremus omnibus veritates omnes. Faeteret religio falsa, si ostendere nouerimus veram. Faeteret tyrannis, omnisque violentia, si libertatis verae gultum verum dare possemus omnibus. Vt plane nihil restet, nisi vt quod volumus & possimus omnes, sciamus quoque omnes.

Et considera-
tio diuinae, in
bonum tan-
dem exitum o-
mnia dispo-
nentis prou-
dentialiae.

16. *Tandem melioris aliquando rerum status spem felicitatis diuinae, bonitatis consideratio: qui sibi, non satanae, genus humanum condidit: tolerare igitur imposturas non semper poterit. Et sapientiae: quae gradatim opera sua perficere, aliena destruere, gaudet. Per-
ficiet itaque opus sapientiae sue in nobis, destruet satanae versu-
tias, ne metuamus. Et quia est optimus, permittere mala nolle:
nisi sine optimo: nempe, vt occasione mali semper emergat ali-
quid boni, ad summum vsque. Sic itaque ille moderabitur o-
mnia, vt fabulam a creaturis suis male coeptam (aut certe sapien-
ter a se coeptam, a creaturis irrationaliter agentibus interturbata) in optimam deducat catastrophem. Eum igitur tam in-
felici*

felici mundanae fabulae felicem impositurum catastrophēn confidamus?

17. *Præsertim cum se in magnam quandam mutationem evidenter iam disponant omnia.* Nunquam certe ab orbe condito tantus fuit multorum in emendandis rebus seruor, bono cum successu passim: quidni speremus reliqua? ut tandem in conspectum veniat totum, quod a tam diuersis, tam solicite, per partes elaborari curat occulta omnium architectatrix, prouidentia Dei? Non externus sane, architectus consiliorum suorum rationem detegere solet operaris: ex partium tamen apparatu de futuri operis magnificentia iudicari solet. Nec igitur nos errauerimus, si sapientissimum DEVM (qui frustra nihil agere potest) spiritum publicum non excitare nisi in ysum publicum, colligerimus: conatibusque piis pro ecclesiae salute, & incrementis gloriae DEI, obstetricaturam ipsam DEI manum.

18. *Haec ergo spes si nos habet, eia venturi boni scrutemur vias!* promouendoque communè generis humani bonum, ministri sumus diuinae bonitatis! Imo vero, si villa in nobis est numinis veneratio, ea non tam suadere nobis, quam cogere nos debet, ut vindicias gloriae DEI meditari, qua vsquam possibile, non intermittamus. Si non aliud profecturi: certe ut coelum & terram, angelos & homines, DEVMque ipsum, testes habeamus, dolere nobis quod a taxiis nostris paternum eius cor tantopere contristemus, nos miserae creaturae. Eamus itaque, & confringendi compedes satanae, nosque in libertatem ad quam conditi sumus afferendi, modos viasque vestigemus! DEVM, ut veras ostendat, humiliiter, precati.

Promouendū
ergo hoc regen-
erandi seculi
opus animose.

19. Verum enim vero tollendi videntur scrupuli, subnasci hic quibusdam conscientiis (nostrae etiam antehac) soliti. *Tale hoc prius tollendi.* Scrupuli tamē propositum, emendandi res humanas uniuersaliter, annon supra humanum quid sit? Annon si temere aliquid ab homine, quod solum DEO relinquendum sit, attentetur? Videndum id est: ut si non prohiberi nos talibus ausis conscientiis nostris patuerit, rem tanto confidentius aggrediamur, ministeriale ea re operam commodaturi DEO: si forsitan ea vti, viisque, quas videre dabit sapientia eius, omnipotencia eius explanatis, ad finem tanti desiderii facilius, celeriusque nos promouere bonitati ipsius placeat?

20. *Licere autem nobis salua conscientia, imo per conscientiam nos te- neri, emendationis quaerere vias ostendunt sequentia.* Primum: in res, (i) Quia in res suas cuique ius sua potestasq; est.

quae potest atque cuimque subiecte sunt, ius suum usurpare (h.e. res suas ad suos usus accommodare, si quid in illis corruptum emendare, & ad quamvis necessitatem transformare) iure naturae cuius licet. At res nostra, nostra sunt: non tantum inferiores illae, dominio nostro subiectae: (terra, lapides, metalla, plantae, animalia:) sed & quae nobis de suo liberaliter adiecit creator, intellectus veri, voluntas boni, prosequendique omnia concupita facultas. Omnia inquam nostra sunt, nobis data, nostraque custodiae concredita. Quae si non custodiuiimus fideliter, corrumpe quia ius, emendare ius fasque est: DEO non tantum id non prohibente, sed congratulante, si dona sua non semper a nobis dispergi, aliquando etiam recolligi, & reuenter haberi, videat.

(1) Quia de-
perdita sua
quaerere, pro-
hiberi nemo
potest.

21. Deinde, desperita sua quaerere naturae iure cuius licet. At nobis omnibus desperita sunt, rerum ordo, animorum consensio, conscientiae tranquillitas: plerique etiam DEV M, & nos ipsos, adeoque omnia amissimus. An ergo quaerere amissa prohibere quisquam poterit? Res DEV S nobis creavit; Nos nobis sociavit? Se nobis dedit. Est autem DEV S quem benignitatis suae non poenitet: quia essentialiter bonus cum sit, non mutatur, neque decreta sua mutat, neque data reuocat, neque cuiquam quidquam sui negat, si sint qui quaerant, & petant, & pulsent. Quaeramus ergo amissa bona! petamus rursum nobis ob culpas nostras subtracta! pulssemus ut nobis aperiantur occlusa! hac via ituri, obuium certo habebimus DEV M, sua nobis differentem, nostra reddentem!

(2) Quia erro-
rem agnoscen-
ti de reditu co-
gitare inte-
grum est.

22. Cogitandum & hoc. Quicunque de via deerrauerit, redire in viam (nedum de redeundo cogitare) non prohibetur, obligatur potius: quo negotium, ob quod viam ingressus, maius, eo magis; & quo periculosiora sunt illa, in qua incident, auia. Atqui nos omnes a rerum luce, a DEO animorum duce, ab angelorum comitatu; interque nos ipsos a concordia, enormiter aberrauimus; inque horrende periculosa corporis & animae praecepsit prolapsi sumus. De redeundo igitur cogitationes suscipere, quomodo nos prohibere possit benignissimus ille DEV S? qui nostri commiseratione ipsemet nos inclamat, pericula ostendit, reuerti iubet, reuertique tergiversantes variis castigationibus submonere non intermitit. (Omnes quippe calamitates vitae, nihil sunt nisi manus DEI nos errorum adiunctionis.) Nisi ergo erroribus addere volumus blasphemiam, de DEO aliter quam quod velit, optet, offerat, salutem nostram.

stram, cogitare caueamus: & ad eum a quo aberrauiimus, & qui nos flagellis etiam suis ad se reuocat, redire festinemus.

23. Porro, *Quaecunque licet optare & quaerere, eorundem simul rationes, quomodo siant, intelligere, & ut intelligantur scrutari, licet: quia DEVS quemadmodum irrationale nihil nobis mandat, ita, irrationabiliter nos aliquid operari non postulat, imo non vult. Omnia vero quae vniuersalis lucis beneficio vniuersalem sortitura effectum sperantur, ea sigillatim iam nunc nobis iniuncta esse, ac proinde rationes eorum nos intelligere teneri, certum est. Certum ergo etiam, nos iunctorum rationes intelligere non prohibesi. Exempli gratia. Tenemur nunc iam omnes vera & bona quaeque, quemque docere, falsa & prava dedocere, illiusque rei occasiones certas nosse. Quid ergo modum quaerere probabit, quo omnes, omnibus, omni occasione, vera & bona demonstrare, a falsis & prauis potenter deterrere, valeamus? Tenemur iam nunc Christiani, quicque pro se, regnum Christi ampliari, diaboli destruere: quidni ergo & viam quaerere, quomodo ad idem nobiscum agendum persuadeamus omnes? Tenemur scelari pacem cum omnibus: quidni ergo & alio monstrare pacis omnes, & omnibus si possumus, vias? Atque si veritati e tenebris eruendae, vel a contradictionibus propugnandae, hactenus liberis ingenii vacare libuit; quidni veritati erutae, ac defensae, iam etiam per omnia diffundenda vacare liceat? quod si bona pace DEI (qui veritas est, & a nemine veritatem ignorari vult) licet: quidni quoque veritatem sic omnibus in conspectum ponendi quaerere vias? Pendent illa ab inuicem, nec diuelli possunt.*

24. Summa: *quae extra nos sunt & sunt, illa sine cura nostra sunt (lob. XXXVIII. 4. 12. 21. &c.) Quae autem nostrum in usum definitur, sunt & disponuntur non sine nobis. Ex. gr. Formatio nostri primaria in matris utero sine nobis fieri videtur: nec tamen sine cooperacione spiritus nostri a parentibus in nos transfusi, & in matris sua se se agitantis, habitaculumque sibi efformantis. Dum nascitur infans, DEI & matris opus est: foetum tamen ipsum cooperari, exitumque quaerere & inuenire; obstetricem denique & adstantes, ministrando nihil non agere, oportet. Multo vero magis, quae ad ulteriorem nati formaturam, corporis & animae respectu, requiruntur, humana ope peragi patet. Vita enim ipsa virtus DEI donum est, beneficio tamen alimentorum (ad quae pertinenda, & reparanda, nostra manu; & ad coctionem viscerum nostrorum operatione, opus est) continuatur. Egregio valetudinem (G) 3*

(4) Quia quod
optare licet,
ambire licet.

(5) Quia quae
hominibus
DEVS dat
petentibus
quaerentibus,
pullantibus
dat,

DEVS restituit; sed Medici & medicinae ope. Creato homini si-
ne homine parauit, quaecunque ad tuendum felicitatis statum
erant necessaria; sed mox tueri sibi ipsem iussus fuit. Noacho
interitum effugiendi commonstrauit medium, Arcam: sed' quam
ipsem sibi exstruere necesse habuit. Traduxit Israëlitas per ma-
re rubrum, sed illos festinare per noctem quoque ipsam oportuit,
Induxit in promissam terram: sed quem illi hostibus eripere ne-
cessé habuerunt. Dedit Dauidi regnum: sed pro quo adipiscen-
do eum multa prius agere ac pati necesse fuit. Misit euangelium
in orbem; sed destinatos ad id apostolos, vt conuertendi gentes
instrumentum essent aptum DEO, conuocari, exerceri, praepa-
rari, & instrui oportuit: qui se ideo cooperarios DEI vocabant (z.
Cor. III.) Ergo & ultima vniuersalis euangelii praedicatio, gentiumq;
conuersio, cooperarios requiret. Nuptias parat magnus rex ma-
gnas, Filio suo: opus ergo non tantum qui exeant in uitatum po-
pulos, sed etiam qui domi apparatum instruant, venturos exce-
pturi,

(6) Quia etiam generationem nostri non sine cooperatione nostra perage re solenne, DEO est.

25. Ita ergo DEVS, quanquam ultimam Ecclesiae propagationem par-
tum suum appellat (Ies. XLVI, 7. 8. 9.) media tamen profecto non ex-
cludet. Atque si partus, seu foetus ille noua sic luce vestiendus,
nos ipsi sumus, tempusque ταλινγενείας adesse sentimus, con-
nitamur DEO! si administri sumus eorum qui renasci debent,
obstetricemur gnauiter; fascias, cuñas, alimenta & fomenta-,
ministrantes alacriter. Ita implebimus voluntatem DEI, qui secundum absolutam potentiam mox primo mundi seculo perfectam
donare poterat sapientiam, sicut & cuius recens edito infanti pos-
set: secundum tamen ordinarium sapientiae processum nec hoc
nec illud fecit; quia sapientiae est gradatim ire, saltum non admittere.
Vnde sequitur, sicut hominum singuli, Deo quidem sapientiam non
dante, sapientiam sibi accipere non possunt; si tamen cum aetatis
processu sapientiae augmenta volunt, laborem & prudentiam ad-
hibere oportere, non otiosos & inertes, dum per somnum influat,
exspectare: ita humanum genus, si matura nunc iam aetate ma-
tura imbuendum est sapientia, cura omni pro ea solutum se non
somniabit. Exspectare enim miracula, quamdiu media (qualia
qualia tandem) non desunt, DEVm tentare est.

II. 26. Dixerit quis: omnipotentiæ DEI esse opus, non humanæ im-
præbiles no- bilitatis, omnium conuersionem moliri? resp. DEVS vtique est qui
stræ?
operator omnia in omnibus: sine quo vt creatura omnis nihil est,
ita

ita & nihil sine illo potest nisi errare , labi , interire . At constat DEVM ab ipsa prima creatione nihil in creaturis per se immediate agere , omnia per creature ipsas ; potissimum autem *creaturem quamlibet regere per semetipsam* . Ideo enim cuilibet amorem sui , & sui conseruandi studium , & eo spectantia quaerendi solertiam , indidit . Animalibus certe DEVS dat escam : sed quam quaerere ipsamet necesse habent . Auiculis parat nidos , sed per ipsas aui-
culas : vulpibus foueas , sed per ipsam , quam vulpinae naturae , indidit , solertiam &c . An ergo homini mente sagaci instructo , ad omnia caetera curioso , & cui circa salutis suae curam in primis vi-
gilanti esse DEVS mandauit , conueniet , vt cura sui a se abiecta DEO insultet ? Atqui ordinaria DEI circa hominem prouidentia non aliter se exserit , nisi vt homo Deo fuisus vtratur ; & mediis vsus , DEO fidat . Licit aegro orare , Domine saname : sed & licet , adeoque necesse est , (nisi tentare velit DEVM) medicamentis vti . Licit orare , panem nostrum danobū : sed & licet , adeoque necesse est (nisi tentas DEVM) pro acquirendo pane laborare . In summa , omnia utrumque hoc ostendunt : & hominem nihil posse sine DEO , & DEVM nihil velle sine homine , in iis quae ad hominem , vt paulo ante dictum . Ne igitur contemniamus consilium DEI aduersus nosmetipso : sed pro rebus ad salutem necessariis & oremus , & labo-
remus , gnauiter !

27. Posset denuo quis : *vera haec sunt de salute propria , curam III.*
sui requiri ab unoquoque . At pro orbis salute solicitorum esse velle non no-
strum est , superiorem ista requirunt curam : quemadmodum prouer-
*bio dicimus , quisquis pro se , Deus pro omnibus . Resp . Si vt pro - annos extra
 verbium hoc modestiae causa usurpari videatur ; non tam encer- sphaerae
 te satis pie usurpatur , hic autem impertinenter . Potius , si DEO
 omnium cura est , nobis quoque esse debet : quia imago DEI su- mandatae
 mus . Accede , qui haec legis ad speculum : imaginem tui vide-
 bis talem , qualis ipse es : & hoc idem agentem quod tu agis . Ru-
 bes tu ? illa quoque . Palles ? illa itidem . Auertis te ? & illa a te Ri-
 des ? ridet . Lacrymaris ? lacrymatur . Tractas aliquid ? & illa . Ponis ? illa quoque &c . Hoc tibi documento sit , quid te viui DEI
 imaginem viuam deceat , o homo ! vides illum esse bonum ? esse
 quoque labora . Vides bonitatis suae communicatiuum ? esto
 idem . Vides ad communionem bonorum suorum inuitantem ?
 fac similiter . Vides pro auertenda a creaturis suis pernicie nihil
 non agentem ? tibi idem agendum credo : aut imaginem DEI te ,
 non*

non esse, sed imaginis cadauer, cogita. Nihil proinde restat, nisi quia DEVS omnium hominum emendationem, eoque salutem, quaerit, vt quaeramus nos quoque, pie, serio, constanter, donec inueniatur.

IV.

Annon arro-
gans, tam infor-
mata, tam in-
sensu, tam in-
sensu?

28. *Nimum est dicet quis, sapientiam sibi, reformandi totius mundi tribuere? respondeo. Omnes hoc faciunt qui in publicum scribunt: modo tantum differimus, & applicatione. Ex. gr. Qui scribit Logicam, Ethicam, Physicam, Historiam &c. ad quid scribit? an ut lumen inferat mentibus? vtique. Sed quibus mentibus? quibus cuncte. Omnibus enim conuenit talia scire, si velint. Uniformes enim sunt hominum mentes: vnam si noris, omnes noris. Ergo quicquid aliquid sapienter scribit, reuera omnibus scribit. Nos ergo nihil ultra alios, praeter applicandi modum: quod putemus quaerendas omnino rationes, per quas quicquid DEVS in commune bonum humani generis destinauit, & offert, & quicquid a sapientibus referatur est, commune fiat. Quid hic insolens?*

V.

Annon metus
substanti, &
cut bucusque
sonatus?

Resp.
Non subest,
quia causae ne-
gati etenim
successus non
iam ignoran-
tia,

29. *Ad spem denique tam indulgentiae diuinae, quam boni successus (si hinc gnauimus) accedit ipsa causarum (cur haec tenus tentata, errorum humanorum remedia parum processerint) iam tandem diuina bonitate detecta ratio. Quas si vere deprehenderimus, remedii principium vere in manu habebimus: sicuti medicus ubi morbi radices videt veras, verum opponere se posse morbo pellendo remedium confidit. Quidni ergo confidamus nos quoque errorum posse reperire remedia: si totius mundi, omniumque retro seculorum, erroribus adiuti, non errare tandem didicerimus? videmus certe iam, unde aberratum sit. Videmus ergo simul, quo redeundum sit. Videmus, quae media ballenus inutiliter fuerint tentata: videre ergo simul possumus quae amplius non tentari, sed illis opposita, oporteat. Tandem enim aliquando ad errorum etiam fundum veniri necesse est.*

Cum medicis
igitur depre-
hensia verius
morbi causa
denuo res ag-
gredienda,

30. Solent certe medici per ipsos errores, suos & alienos, proficere; vt medicationem hac, illa, ista via non procedere videntes, alias tandem, etiam contraria, tentent idem: atque tum saluberrima saepe reperiunt consilia, quibus vel desperata mala expugnante. Hoc ut nobis nostro in proposito sperare cum Deo liceat, libeat iam audire, quam pulchrum quiddam, & boni successus praegrandem secum serens spem, tentandum restet.

CAPUT IX.

Emendationem rerum humanarum tentari oportere, si tentanda est, viis nondum tentatis, prorsus catholicis: nempe via unitatis, simplicitatis, sponte- neitatis.

IN harmoniam reducendi homines, humanasque res omnes, viam nondum tentatam, eam tamen facilem, amoenam, patentem, ostendit DEVS triplicem; *viam unitatis, viam simplicitatis, viamque sponte- neitatis.* Quas si recte habuerimus ex planetas, illisque institerimus recte, tam impossibile videtur omnes nos, & omnia nostra, non desideratum illum attingere harmoniae terminum, quam impossibile est aliquem per viam communem, qua omnes incedunt, euntem, non eodem quo ceteri veniunt venire.

2. Frustra vero quis suspicetur, aliquid hic viae nouae, aut miraculose, iactari. Vetus est, generi humano coaeua, & quam DEVS semper hominibus ostendit, eaque in conspectu nostro semper ipse vtitur: sed homines in illa obseruanda parum attenti, nec viderunt eam distincte satis, nec ingressi vnquam sunt ex toto, per sua dilapsi diuerticula. Videamus ista propius, primum singula, mox coniunctim.

3. Unum vocamus, quod omnibus suis partibus inter se connexus ita *Vnum & omnia*, cohæret, ut moto ipso toto, moveantur omnia eius. Qualiter sol in coelio vnus est, radiis licet infinitis coruscans. Omnes enim ei cohærent, mundoque lucem omnes simul ministrant. *Vnitati huius opportunitur multiplicitas:* vbi res disiunctae sunt, nec cohærent, ideo nec se mutuo mouent, aut trahunt, aut afficiunt. Qualiter accensi apud nos ignes per diuersa loca diuersi sunt, nec se inuicem partcipant.

4. Simplex autem vocamus, quod ex plurib[us] intra se compositum *Simplex & sim- plicitas quid?* non est: ideoque sibi unidique simile, seipso contentum, inuariabile. Vt est splendor solis, a proprio fonte veniens, ideoque inextinguibilis. *Compositum contra in quo se plura miscent:* ideoque sui dissimile, variabile, inconstans. Vt flamma ignis nostri, pinguedine lignorum

(H)

rum

Via emenda-
tionis nondum
tentata tri-
plex:

1. Unitatis.
2. Simplicitatis.
3. Spontaneita-
tis.

A DEO qui-
dem nobis
monstrata, a
nobis vero
nunquam serio
tentata.

rum alterius materiae sustentata: ideoque seipsa non contenta pabula extra se quaerens, ac per consequens dissipabilis, h.e. extingui bilis.

*Spontaneum &
spontaneitatem
quid?*

5. Spontaneum denique est, quod sua sponte, b.e. libere, propria que inclinacione, aut sit, aut operatur. Ut cum flamma sursum fertur, radios vero in circuitum eiacylatur. Opponitur huic coadum: quod non suo, sed alieno aliquo motu fieri, aliquid agere, impellitur: vt cum lapis sursum proiicitur.

*Ad infinitum,
simplicitatem,
spontaneita-
temque redire,
quid?*

6. Patere iam aliquantulum potest, quid in praesenti proposito per unitatum, simplicitatim, & spontaneitatem viam intelligamus. Sensus est: redeundum nobis esse a multiplicitate, in quam dilapsi sumus, ad unitatem: h.e. ab infinitis partium studiis, quibus infinito distrahimur, ad unam communem communis salutis curam. Redeundum item a perplexitatibus variis, quibus intricamur, ad concretam nobis & rebus simplicitatem. A violentius denique, quibus omnia nostra impleuimus, ad congenitam libertatem. Certe enim si omnia nostra essent simplicia, sine nodis & tricis; & omnia blanda, ad se vltro inuitantia, sine terriculamentis; & omnia denique in communem vsum directa, vtque possint ab omnibus participari sapienter omnibus attemperata: quam longe alia cset rerum nostrarum facies quis non videt?

*Tria hic obser-
vanda maximi
momenti.*

7. Plenius tamen explicandum est: Primum, quomodo illam unionem, illam simplicitatem, illamque spontaneitatem, DEVSI in nobis & rebus fundauerit: quomodoque exemplis perpetuis, ita esse procedendum, ostendat (a §. 8. ad 18.) Secundo, quomodo nos has vias & amiserimus pridem, & in illas regressi non simus habetenus (a §. 19. ad 21.) Tertio, quomodo tandem regrediendum sit, si vnuquam meliorem rerum statum optamus (a §. 22. ad finem.)

*L.
Quomodo tria
illa in nobis
fundauerit
DEVSI.*

8. Unitas, & debinc unio & communio, diuinitatis imago est. DEVSI enim vnum quid est, & tamen omnia est: omnia est, & tamen vnum est. Vnum est essentia, omnia virtutibus: quia radices, ideas, virtutes omnium, in se uno continet. Quas cum extra se porrexisset, rerumque omnem multitudinem dispendisset, omnia tamen connexuit ordine uno: vt intoto vniuerso nihil non toti suo cohaereat, illique seruiat. Sed missa nunc machina mundi: quam sibi inuicem ipsos homines aduauerit rerum fator consideremus!

*Vnionis in no-
bis posita fun-
damenta tria.
1. Habitaculi
unitas.*

9. Fundamenta vniuersalis inter homines unionis & communionis, ut poneret immota DEVSI, haec fecit. Formauit omnes ex una eademque materia. Impresit omnibus idem ciuidem imaginis suae sigillam. Exfrustratio communis omnium habitaculorum, mundum. Substravit omnibus unum

com-

commune pavimentum , terram . Superstruxit communi habitaculo commune sectum , coelum . Ad sustentandam vitam ordinavit eadem omnibus media, terrae prouentus . Ad obeundum idonee actiones, praebet omnibus idem lumen : quod in coelo, communi prospectu, suspensum, ori quotidie facit omnibus simul, ad vrgendum coniunctim labores ; rursumque abire omnibus simul, ad capiendam, coniunctim quietem .

10. *Maiorū considerationis est, quod cum potuisse omnes homines 2. Stirps vni- creare simul, sicut creauit angelos unumquemque seorsim, ex se & fibi ^{cas.} existentem : ille creauit unicum, tanquam stirpem, moxque reliquos, tanquam eiusdem stirpis ramos , ex illa vna radice progerminare iussit : apertissimo voluntatis suae, de arctissima inter omnes vniione & communione, indicio. Ita enim reuera inter nos coniunctiores sumus, quam angelis inter se : cum illi sint tanquam diuerfae plantae, coelestis paradisi, quaelibet seorsim stans, suis propriis radicibus nixa: nos vt vnius eiusdemque arboris rami, vna radice omnes nixi, ex eaque haerientes vitam & omnia. De eadem enim natura quae primo illi concreata est, participamus omnes totam natu- ram integre : sicut quilibet arboris ramus, frondes, foliaque singula, de tota arboris natura participant. Quae sanguinis & na- turae identitas perfectae cuiusdam necessitudinem infert vnionis, & communionis.*

11. *Accedit : quod utrum nos creator noster per faciem terrae di- 3. Distantium spersit, montibusque, filiis, hominibus, maribus discriminavit, transi- copulandorum tuis tamen parentes & liberos vbiique reliquit ? vt iam in alterum quoq; detecta tatio. orbis hemisphaerium (nauigationis beneficio) aditum patere vi- deamus. Et licet etiam seculorum interuersus nos ab iniunxit (dum non nisi) alios post alios in theatrum prodire, rursumque in absconditum redire, voluit.) sic tamen etiam commercii mutui aperuit viam, scripturae beneficio, quo nos necessaria quaeque posteris nostris tradere ; illi vero tanquam nobiscum viuerent no- stra intueri, suos in vsus vertere, tandemque ad posteros rursum suos nostra illa & sua transmittere, possunt. Sic DEVS, ecce, qui unus est OMNIA, nos imaginem suam OMNES esse vult VNM. Ved- niamus ad simplicitatem !*

12. *Simplicitas vestigium DEI, recte dictum est. Ille enim ut in Simplicitatis se simplicissimus est, nullisque ex partibus compositus (pura poten- fundatum tia, pura sapientia, pura bonitas) ita opera eius simplicissima sunt, eius in BEO. & nostri respectu. Ipsius ; nihil enim cogitat, vult, operatur, cum aliis (H) 2 qua*

qua difficultate, obstaculis, nisi, lucta, sed simplici intuitu videt omnia quae sunt, sine hallucinatione; simplici voluntate vult omnia quae vult, sine haesitatione; simplici nutu operatur omnia quae operatur, sine instrumentorum apparatu. Ipse enim sibi est oculus, manus, os, cor, omnia. *Nostris respectu opera DEI simplicia sunt*: quia quas semel rebus (secundum praeuisas ab aeterno ideas) impressit formas, eas nec tollit nec variat. Eadem scilicet est natura bouis, aquilae, delphini, pomi, rosae, ferri, auri &c. nunc, quae ab initio: eadem hic, quae alibi. Tametsi enim in diuersas species, seu gradus, res diuidetae sint: ut tamendidae sunt ita manent, ita conseruantur. Vagum & incertum in operibus DEI nihil inuenit mens humana, tametsi interdum affingat; sibi ex ratione, non DEO & operibus eius, illudens.

Inde translatum in nos imaginem DEI.

13. Et quia ipse quoque homo DEI opus est, adeoque ultimum, h. e. perfectissimum: certum est in homine simplicitatis DEI non vestigium duntaxat, sed imaginem extare, b. e. hominem ita esse factum, ut aliunde quam minimum pendeat, sibi ipse post (DEVM) sufficiens. Nempe DEVS, ut sciat aliquid, non opus habet alieno oculo, aure, lingua, h. e. relatione seu narratione, ipse videt omnia. Ergo verisimile est, hominem quoq; sic esse factum, ut oculum intellectum intra se habeat, quo contempletur, & contemplando diuidet, omnia; non vero iudicio de rebus pendent aliunde. Similiter DEVS, ut velit aliquid non opus habet aliena suasione, multo minus mandatis, aut imperio: quia ipse sibi & omnibus pondus est, ad ea quae vult per se inclinat liberrime. Verisimile igitur est hominem quoque sic factum, ut quae vult libere velit, cogi nolit, habens suas inclinationes, & insinclus in se, tanquam addita rationali naturae pondera, quae voluntatem ad obiecta sua trahant. Denique sicut DEVS ad edendum opera sua omnipotentiam suam in se habet, externis auxiliis non egens: ita verisimile est homini datas internas vires, quibus ea quae naturae suae conuenient efficiat, b. e. quae intelligit & vult exsequatur.

Animae nostrae simplicitas ad tria maxima sufficiens intellectu, ratione, operationeque omnium rerum.

14. Et vero videamus animae nostrae (qua potissimum homines sumus) structuram, apparatus illum inueniemus. Constat enim anima nostra facultate trina, intellectiva, volitiva, potestativa. *Facultas intellectiva est mens*, internum illud rerum speculum: in quod quicquid per sensuum canales infertur, figuratur ibi; resplendet. *Facultas volitiva est ipsa voluntas*, intima illa actionum arbitria, libere se rebus obueriens aut ab illis auertens. *Facultas potestativa est ipsa voluntas*, ea quae intelligit & vult exsequendi. *Quae tria infinitate sunt*

capitatis: quia mens infinita cogitare , voluntas infinita appetere , facultas infinita machinari (aliud ex alio) potest , & solet . Tam euidenter trinum infinitudinis suae (omni scientiae , omni- volentiae , omnipotentiaeque) characterem animae nostrae im- pressit DEVS ! Sed & simplicitatis simul , iisdem in rebus . *Ecce enim unicum mentis speculum omnibus rebus sufficit !* imo quo simplicius , accessoriisque minus oneratum , eo melius & purius . Sicut & voluntas una omnibus desiderabilibus , quae in tempore & aeternitate inueniri possunt , sufficit : quoque fuerit simplicior , impertinentibus non distracta , eo melius . Tandem & facultates naturales o- mnibus agibilibus sufficiunt : quo simpliciores & puriores , eo melius . (Nemo enim excogitauerit in aeternum , quomodo melius con- strui , aut locari , possit hominis oculus , auris , manus , & reliqua omnia .

15. Non tamen satis visum fuit , virtutibus illis animam instrui : ad- dite sunt normae , seu directoria , intellectum , voluntatem , actionesq; a noxiis erroribus praemunientia . Nempe , ne intellectus rerum ve- ritatem vestigans a falsis ; voluntas rerum bonitatem persequens a malis ; vix exsequitua in opera se effundens a mendis , obruat- tur ; & pro legitimo conceptu , amplexu , effectu , conceptuum , amplexuum , effectuum monstra producat . Habet itaque mens nostra intra semetipsam *dictamina* quaedam intima , *ceuluces* innatas : secundum quas omnia cogitare celerrime dijudicat , veraque a falsis discernit . Quae quia omni homini insunt , *communes noti- tiae* dicuntur . Habet & voluntas *dictamina* sua , seu *libramina* , ve- huti pondera quaedam innata : quibus ad bonum , vbiubi oblatum , mox impellitur , a malo vero repellitur . Haec rursus quia omni homini insunt , *communes instinctus* dicuntur . Habet deniq; vis exsequitua sua organa , fibi & actionibus suis bene proportionata : per quae , quicquid intelligit & vult , scite etiam operari pot- est . Et haec quia rursus omni homini insunt , *communes facultates* dici merentur .

Additae his
normae , com-
munes noti-
tiae , commu-
nes instinctus ,
communesque
facultates .

16. Haec tria sunt *simplissima* illa , & tamen *sufficientissima* , omnis Haec tria quia
verae rationationis , omnis bona voluntatis , omnis efficacis operationis , *omnibus eo-*
ab ipso creatore DEO in nobis omnibus posita fundamenta : *universalis* *dem modo in-*
inter omnes consensus & concordiae , si nos intra concellos nostros contine- *funt , & ad o-*
amus , bases . Communes enim notitiae ad mensuranda omnia *mnia suffici-*
intelligibilia ; communes instinctus ad regulanda omnia volibilia ; *N.B.*
communes facultates ad moderanda omnia agibilia , sufficientes ;
DEO sic hominem ad fines suos sufficientibus instruente mediis .

Vniuersalis igitur emendationis radices intra nos habemus.

17. Vnde duo sequuntur: *primo* de notitiis communibus, tanquam particularum notitiarum normis, recte dixisse Augustinum: *nemo iudicat de illis, sed per illas.* Recteque de communibus instinctibus dici posse; *nemo instigatur ad illos, sed per illos.* Et de communibus potentiss, seu facultatibus: *nemo parat sibi illas, sed alia per illas.* *Secundo* sequitur: si omnes omnia vera vere iudicamus per illa; & ad omnia bona bene instigaremur per illa; eosdem fore omnium hominum de obiectis iisdem sensus, eosdem erga eadem affectus, eadem circa eadem studia: id est, harmoniam inter homines, pacem, & concordiam. Quia DEVS primas illas, puras & simplices, normas similiter indidit omnibus hominibus. Inde enim est, quod *quicquid omnes eodem modo naturaliter sentiunt, indubie verum est.* *Quicquid omnes eodem modo naturaliter appetunt, indubie bonum est.* *Ad quicquid omnes naturalia organa habent, indubie possibile est.*

Spontaneitas, seu libertas, diuinum in nobis character.

18. Veniamus ad spontaneitatem, de qua merito pronuntiamus magnum illud, libertas diuinitatis character. DEVS enim cum superiore non habeat essentia, nec haber a quo dependeat voluntate. Et quia nec potentior illo est: nec ergo vnde potentia eius ligari aut impediri possit, est. Liber itaque sibi est, facit quicquid vult. *Quem eundem characterem ideo imagini sua, homini, imprestit, ut in variis, liberisque illius, tanquam ectypis sui, actionibus, scipsum tanquam archetypum spectaret, oblationemque haberet.* Subiecit ergo illi omnia: (nempe non creaturas tantum inferiores, sed & corpus proprium, animamque:) *ut in manu sua haberet quid facere vellet, & quomodo: si bene, suo bono; si male, suo malo.* Vt tamen bene cogitare, velle, operari queat, monet eum,, docet, hortatur, deterret, non tam vi cohibet: quia obsequii spontaneitatem tollere, & arbitrii libertatam semel datam destruere (h. e. ex homine facere non hominem) non vult. Hinc est, quod vbi res male aguntur, culpam a se amouer, irascitur, castigat, punit: (quippe dederat homini, vnde bona velle, vera nosse, facienda posse, posset:) vbi autem bene, hominibus id quoque tribuit, laudat, de re bene gesta gratulatur, praemia promittit, redditque. *Et quemadmodum ipse vim humanae naturae non infert, ita si aliunde inferatur admodum aegre fert.* Quod ex eo patet: quia contra infirmiorum a potentioribus oppressiones tam crebro protestatur, rationabilem & placidam cohabitationem ab omniibus requiriens.

19. Ita

19. Ita videmus, quam aperte DEVS nobis & actionibus nostris vnitatis, simplicitatis, spontaneitatisque commendet viam! Sed quam male illa commendata fuerit nobis ballenus, res loquitur. Et primumquidem, quantum ad unionis & communionis, b. e. uniuersalitatis viam, vix usquam apud nos satia iusta etiam vestigia. Frustillata & lacera sunt omnia, in doctrinis, religione, rerum & actionum (politico & oeconomico, & quocunque alio) ordine. Vix usquam satis res cohaerent: vix nullum est regnum, ecclesia, schola, domus, animus, vbi ad instar machinae automatae omnia omnibus tam commensurata sint, vt nil ab aliis impediti, singula singulis iuuari, necesse habeant. Caussa est: *vix usquam in commune laboramus, partium studia ubique obtinent.* Non opus est gentium, linguarum, religionum, philosophiarum, rerum publicarum, allegare dissidia; quot capita tot sensus, tot voluntates, tot studia diversa. Quisque se sapere solum putat (aut si multum praefstat, suos,) delirare caeteros. Quisque bene esse vult, & laborat, sibi tantum (aut sane suis:) caeterorum nulla cura. Inuidia potius, & metus, ne quid praeripiunt sibi. Praeripit enim quisquis potest; tanquam hic essemus in ludo, vbi in direptionem bona, proiiciantur. Imo pro augendis commodis suis nemo vel sanguini alterius parcit: homo hominem, societas societatem, populus populum, depascat ac depraedatur.

20. Aberrauimus & a simplicitatu via enormiter, totum humanum genus. Quod obseruans Hebraeorum sapiens dixit: *boc inueni, quod hominem DEVS reuelum fecit, sed ipse se infinitis miscuit quaestionebus* (Eccles. VII. 30.) Nempe non acquiescent homines a DEO inditu nostri, fingunt sibi particularia phantasmata infinita: & dum quisque id quod opinatur esse credit verum, vult alios credere idem: disseminatque opiniones suas, & alias rursum suas! & sic dissensiones dissensionibus cumulantur sine fine. Item, *dum non acquiescent communib[us] infinitibus* (h. e. veris illis bonis, ad quae DEVS & conscientia impellunt) fingunt sibi particularia quaedam bona, monstruosissimo saepe appetitu, & plerumque ad interitum intendente: in quibus rursum dissidia & contentiones. (Quia dum ab uno & simplici disceditur, terminos inuenire difficile est.) Denique dum non acquiescimus mensura virium nostrarum, facultatum felicet a DEO nobis assignatarum, sed tentamus alia quoctius, secundumphantasmatum deliria: sic, ut temeraria, vana, successu cassa, pleraque mortaliuum sint conamina. Ita per desperationem communis illius, a DEO

II.
Quomodo lab-
errauerimus
ros omnes.
1. Ab omniū
& communio-
niū fia.

2. A simplicita-
tibus.

a DEO omnibus praescriptae, simplicissimae viae, in multiuia dilapsi, dissensiones experimur mentium, voluntatum, studiorumque & actionum, infinita varietate. Ita quilibet aedificat minutam suam Babylonem (quanquam alii aliis maiorem) omnes autem simul magnam illam, quae est teterrimarum confusionum abyssus, interminabileque chaos.

*3. A libertatis
via.*

21. Vnde & libertas amissa: violenter, coacte, seruilitate, pleras sunt in scholis, templis, foro. In scholis certe, & vbiunque docemus alii alios, & discimus alii ab aliis, raro sua sponte influere sentimus rerum intellectum. Quia doctrinae non ex innatis notitiis, per lucis canales rectos, fluunt: sed ex collectis aliunde opinorum lacunis, per methodi durae flexuosos tubos, vi intruduntur. Vnde fit, ut assensum in plerisque nonnisi precario obtineamus, auctorisationibus eliciamus, vel extorqueamus vi, vel denique extundamus minis & plagis: ut se aliquid intelligere, credere, vel le, posse, putent aut dicant, qui reuera, si proprius inspicias, non intelligunt, non credunt, non volunt, non possunt. Non alter fere sit in religionis negotio: coacta & dehinc simulata ac fucata, apud plerosque sunt omnia. Res politica quam plena vbique sit violentiae, nullis puto verbis opus esse, clamant omnia.

*III.
Quomodo redeundum sit
eo, vnde aber-*
ratum est.

22. Si ergo redeundum est, ad principia redeundum est: vnde ab errauimus, eo reuertamur! a dispersione ad unionem; a multiplicitate ad simplicitatem; a violentiis, ad spontaneitatem. Haec erit via regia, regis regum via; via lucis, pacis & securitatis; via emendationem rerum tentantibus nondum tentata, iam autem in sancto DEI nomine omnino tentanda!

Via hæc tri-
plex quo sensu
nondum tenta-
ta dicitur.

23. Nondum tentatam dixi: quia licet particularia multa pulchre emendentur, bic, illic, istib; vniuersaliter tamen omnes & omnia emendiari nondum est tentatum. Notiones enim innatae omnes, instinctus natui omnes, facultates naturales omnes, in numerum collecta, in ordinem redacta, humanisque cogitationibus, desideriis, actionibus, tabulaturee instar adaptata nondum sunt: nedum vt a supercumulatarum opinionum & errorum colluvie liberata sint. Inde est, quod plerique mortalium intra semetipsos propriasque cogitationes, concupiscentias studiaque & actiones suas, tanquam in densissimis sylvis, imperiusque saltibus, oberrant. (Cultiores viderint, annon & ipsi varios intra se labyrinthinos experiantur!) Prorsus huc accommodandum videtur illud Salomonis: *per agrum hominis pigris transui,* & *per vineam viri fulgi:*

Ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceriam lapidum destructa erat. (Proverb. XXIV. 30.) Ecce enim cor-dis nostri agellos vndique vrticis, spinis, ruderibusque oppletos! o vtinam nobis hic Salomonis sit mens, qui de se ibidem; quod cum vidissim, posui in corde meo, & exemplo diidi ci disciplinam. Vtinam audiamus consilium DEI apud prophetam nouate vobis nouale, & nolite amplius ferre super spinas! (Ier. IV. v. 3.)

24. *Vrticæ itaque nostræ exurendi, spinas euellendi, maceriam re-parandi, tempus esse credamus! tempus inquam, deferendi ambages nostras, infeliciterque pro via publica trita diuerticula! Rede-undi autem ad viam vere publicam, regiam, diuinam, ab errori-bus nos liberare, securosque praestare, solam idoneam. Viam, nempe uniuersalitatis, simplicitatis, spontaneitatis. Quae singula quid requirant, & quam certa verae catholicae rerum emendationis spes inde pendeat, & quam praxi facilia haec sint, quamque nihi-li sit quicquid inde metus apt diffidentiae alicui oboriri possit, or-dine videamus!*

25. *Via uniuersalis docebit nos iungere quacunque iungi possunt, ac debent, b. e. OMNIA. Omnes putas res corruptas, in philosophia, re-ligione, politia. Et quidem in communem vsum omnium homi-num. Sumtisque in auxilium omnibus diuinitus concessis medi-is; ne eorum quicquam (per ingratitudinem aut incuriam) omit-tatur. Verbo, OMNIA, OMNIBVS, OMNIMODE.*

26. *OMNIA pro emendationis materia sumi necesse est! quia omnia in rebus cohaerent. Non tamen dato vel uno, corruptio ad cetera redibit; & sic in eadem relabemur semper. vide horologium corru-ptum, emendandumque. Non prius id recte emendatum dici poterit, quam vsum sui recte praestet. Non autem prius praesta-bit: quam per omnes partes sui restitutum: deficiente, aut vacil-lante, aut incuruo, vel uno denticulo, motus impedimenta ha-bebit, non procedet. Similiter se res habet cum corpore humano morbis affecto, morbisque liberando. Quamdiu non omnia re-stituta, radices morbi sublatae fuerint, a recidiva semper pericu-lum erit: quia pars affecta trahet sinceram, inficietque denuo. Gaudet enim semen in terra relictum, vel recisae arboris radix quantulacunque fuerint, germinare: & in nouas integras herbas & arbores excrescere. Semperque res facilius corrumpuntur, quam fiunt. Nec igitur rerum humanarum corruptelas (quae licet sunt multæ, vnum tamen corpus faciunt) integre posse restitu-*

Et quanta be-ni successus spe omnino tentanda sit.

Via uniuersali-tatis docebit tria magna.

1. Pro emenda-tionis materia sumi OMNIA: totam scilicet corruptelarum massam.

spes sit, nisi omnia quae corrupta sunt, ad radices vsq; restituantur.

2. OMNES: totum scilicet humanum genus.

27. Sed & necesse, omnia restituiri OMNIBVS: quia omnes homines itidem unum corpus sumus, per omnia sui membra cohaerens. Nam autem vidimus, non restituto integratati vel uno membro, caeteris esse periculum. Ideo Medici cum ulceribus totum scatens, aut phthisicum aut hydropticum, vel febricitans, ante se habent corpus, non naso aut pedi applicant emplastrum; sed indunt medicinam corpori, vnde vis eius per omnes corporis, partes sese diffundens humores noxios vndique pellendi, vitales contra potentias (compedibus liberatas) vbiique se recolligendi, & naturae vigorem reparandi, vias inueniat. Pariter igitur cum totum humanae societas corpus laborat, frustra reparationem a reparata parte aliqua speres: quia nec procedit medicatio, vicinis membris nouum semper contagii virus affudentibus; nec si procedere videatur, diturnum esse potest, quando corpora corporibus miscentur mortua viuis: membris scilicet morbida sanis.

(Particularitas studium aeterna confusione basi.)

28. Attendatur & hoc! prima primo homini corruptionis origo non alia fuit, quam quod communis fonte reliquo, ad priuatam sui curam se conuerit. Nec aliae bucusque corruptelarum, sive causa sive occasio, unquam deprehenditur, quam infelix particularitatis studium: Dum non communis saluti operam damus, sed sibi quisque. Nec ex ipsis nobis etiam prospiciunt, vt vndique, solida sint omnia nostra; sed frustillatim aliis in hoc, aliis in illud, exardet, aliorum magis forte necessiariorum oblitus. Ita discepta sunt omnia, imo confusa: praemissaque particularitatis nostrae referimus iurgia aeterna, cum iniucem, & secum quisque, & cum DEO. Qui cum sit omnia, & crearit omnia, & amet cunctaque omnia; partialitatem non odisse, non punire, non potest. Hinc dum Nimrod regnare querit solus, sibique aedificat Babylonem, confusio fit linguarum & gentium. Dum philosophi sapere volunt quisque sibi; supra alios & contra alios, ruunt in contradictiones; sitque confusio sensuum & mentium. Et dum religio quaedam regnare vult sola, fiunt odia, contemtus, & dehinc aut persecutions & Janienae, aut profanitas & atheismus. Ita dum se reformat una schola, ecclesia, genus, sine altera, non procedit, corruptela redireunt: quia unum corporis membrum sine caeteris nunquam vere vivescit. Pereat itaque partialitas in omnibus ubiq; ut redat universalitas (verus catholicismus) jis omnibus denique.

3. OMNIMO. DE: toto scilicet auxiliorum apparatu.

29. Opus denique emendationem orgeri OMNIMODI: medie scilicet in auxilium assumpis, quaecunque DEVIS ostendit, omnibus. Illa quippe

pé demum simul sumpta dare poterunt emendationi fundamen-
tum tam vniuersale , vt omnibus superstruendis ; & tam firmum ,
vt omnibus sustinendis , sufficere valeat. Quale habitationis hic
omnium nostrum fundamentum habemus , terram ; ex qua nemo
potest aufugere , terminis eius inclusus : nec prolabi , firmaret ab
illa sustentatus. Secure non tantum per illam ambulamus , sed &
illi domos , turres , vrbes , superaedificamus. Simile ergo quae-
ramus nostro huic proposito fundamentum ; tam vniuersale , vt nihil ef-
fugere , tam firmum , vt nihil non superaedificari , possit. Nisi enim
aliquando ad tam stabiles , aeternas , inuariabilesque rationes nos
& nostra omnia redegerimus , nunquam veniemus in consensum ;
dissidebimus semper : quo magis disputabimus & litigabimus , ea
magis. Quia ingenium , voluntas , facultatesque omnes hominis ,
infiniti imaginem in se habentes , per infinita errant , nisi immo-
bilibus affixa . Nec unquam quicquam apud nos ipsos stabile erit :
mutabimur semper , & nobiscum omnia nostra , opiniones , studia ,
actiones , ut hactenus. Penelopes tela erunt omnia : quam alter
texet , alter retexet. Imo idem ille suam telam (vt Penelope) in-
terdiu texet , noctu retexet.

30. Si quis cogitat , nimia hic proponi , & impossibilia : responde- Obi. Via haec
tur ; Non impossibilitatem tantum his propositis subesse , sed & facilitatem ; vniuersalitatis
maiores quam cum res , homines , media , frustillatim sumuntur. De- an impossibilis ?
monstrandum id est , naturae & artis exemplis. Sol , quando ter- Relp. Imo &
rae habitatoribus ad labores lumine opus est , non particulariter facilis.
ad hanc vel illam prouinciam , vrbum , agrum , hortum , radios Quod osten-
extendit : sed se eodem tempore omnibus simul eleuat , ascen- dunt
densque in altum e sublimi intuetur omnes , ministratque lumen , i. Naturae &
calorem , vitam , omnibus : vt se nec abscondere , nec rursum de
sui neglēctu conqueri , quicquam possit. Similiter cum opus est
nocte , aestate , hyeme , pluvia , vento &c. simul illa ministrantur eius-
dem plague habitatoribus. Confusionis , iraeque DEI signum est , si
quando super unam ciuitatem pluit , super aliam non pluit , (Amos IV.7.)
Similes sunt alibi naturae processus , quos ars recte passim imitatur :
cur ergo non hic etiam ? nempe facilius arborator efficit vegetam ,
formosam , foecundam , arborem totam , si prouide plantet , riget ,
curetque totam : quam si partem duntaxat . Tum si marcere incipit arbor , facilius decorticatam totam , radicibusque ex toto cir-
cumfossam & stercoratam restituet : quam si restituere vellet , aut
retinere in vigore , partem eius aliquam . At nos omnes stirps vna
(I) 2 sumus

sumus, corruptionumque nostrarum omnis propago ab iisdem radicibus venit. Facilius item medicus restituit corpus totum, si morbidum sit totum, procedendo catholice; quam si partem dunt taxat curare velit vnam empirice. Facilius itaq; spiritualem quoq; medicinam catholicam, catholico morbo oppositam operaturam, spes sit, propinatam toti gentis humanae corpori, quam seorsim.

a. Naturae humanae identitas.

31. *Tollit quoque impossibilitatis imaginationem idenitatem naturae consideratio. Homines enim multi: sed natura humana una. Vnum sing-
ri, omnes non: unum si docere, curare, regere scieris, omnes scieris. Nam
quod vnum vult, volunt omnes: esse, seu viuere; habere, seu possi-
dere; scire aliquid, & posse aliquid. Imo multum possidere, scire,
posse, & quidem vere possidere, vere scire, vere posse: quia falli ne-
mo vult, cur enim velit? Id quod ab hac radice venit, quod quisque
hominum seipsum amat, sibique bene esse optat, & miseras refugit.
Et quidem optat vere bene esse: si quando secus eligit, errore dece-
ptus eligit. Et optat totaliter sibi bene esse: hinc salutem sui totius
partis iactura, si alter nequeat, redimit. Et quidem optat sine fi-
ne esse: hinc mortem, tanquam sui destructiunam, horret. Hinc
post mortem si quid restat, beatum esse optat. In summa, non be-
atus fieri nemo desiderare potest: vsque adeo, vt etiam qui mortem
cupiunt, aut etiam ipsis sibi inferunt, id amore sui faciant, sc. mali
alicuius impatientia, vt eius inueniant finem. Ita ergo *instinctus o-
mnium hominum eodem tendunt: si modo vias nossent omnes. Innata-
rum notionum similius est ratio. Quod vnum natura magistra nouit, no-
uit & alter. Ex. gr. Totum esse maius sua parte: bi: bina esse quatuor :
si aequalibus addas inaequalia, reliqua erunt inaequalia, &c. Et talium
multa millia: quae se inter cogitationes de rebus, tanquam recti
iudicii necessariae normae, vltra offerunt. Nec aliter comparatum
est cum facultatibus naturalibus. Quod potest vnum, possunt omnes:
res videre, gustare, palpare, prosequi, assequi, in suos conuertere
vsius, mille modis. (Gradus enim solum variant, & occasiones, non
res ipsae.) Id quod inde est: quia similem membrorum &
facultatum apparatus habent omnes, intus & extra. Nempe quia
finem esse sine mediis ad finem, vel rursus media sine fine, nec DEVS passitur,
nec ipsa rerum natura. Omne itaque hominem natum, natura
humana instrui oportuit: rursumque omnem natura humana do-
tatum, ad naturae humanae munia rite obeunda facultatibus in-
strui, necesse fuit. Haec de vniuersalitatibus via,**

via

32. *Via SIMPLICITATIS*, docebit nos, nolle sapere ultra quam sapere nos vult *DEVS*: nolle cupere ultra illa bona quae offert *DEVS*: nolle agere ultra ea, ad quae agendum constituit nos *DEVS*. Hoc erit redire nos ad principia: eo scilicet vbi non dissentimus, nec erroris periculum est: quia pura, clara, certa, tuta sunt omnia. Nempe si constitutum fuerit, (id quod naturalis ratio suadet) nihil a quoquam praecise affirmari, nisi evidenter verum; nihil negari, nisi evidenter falsum; de ceteris (in $\epsilon\chi\sigma\tau\iota$) assensum suspendi. Item, nihil absolute approbari, nisi manifeste bonum: nihil reprobari, nisi manifeste malum; cetera in medio relinqui. Denique, nihil quenquam conari, nisi prius rei necessitate, possibilitate, facilitate, recte perspecta: nihil non conari (in rebus necessario requisitis), nisi impossibilitatis aut difficultatis clare perspellit obiciibus; cetera haberi indifferenter. Haec si recte seruentur ab omnibus, anno ad sapientiam, prudentiam, omnesque virtutes, simplicissima foret via?

33. *Atque tali via opus est*, si perplexitatibus nostris aliquando inueniendus est exitus. Ut a circumferentiis, per quas dispersi sumus, in centra nos recolligamus. Tum denum aliquid intellecturi, si nos prius & subacturi nobis alia, si prius nos ipsis: & habituri a rebus securitatem, si a nobis ipsis prius. Certe arbor etiam stabilitatis suae (aduersus ventorum impetus, & solis ardores, aliasque iniurias) in radice quaerit securitatem; desectaque e radice seipsam resuscitat. Medicina autem in desperatissimis morbis (vbi medicinae, etiam complicitissimae, nihil proficiunt) ad simplicissimum diaetae praesidium refugunt. Indicitur scilicet aegro sola temperantia, reliqua permittunt naturae, h. e. per simplices naturae vias operanti DEO; admirando saepe successu. Postquam igitur ad morbos generis humani loco mouendos multipliciter commixta illa & violenta remedia (ad inquinatus humanitas, & in immensum cumulatae opiniones, leges, ritus, disputationes, subtilitates; tum & rixae, odia, bella, caedes & clades) nihil profueret: simplicissimum hoc remedium, contemplatur scilicet ex solis communibus infirmitibus, nostris, facultatibus, diaetas experiri quid vetat? Multa subest spes! quia prouidentia DEI venenis nostris antidota (quod millies ingeminandum) vbique in proximo posuit. *Vnde pernicies, inde salus.* In infirmitibus, nostris, facultatibus que depravatis, tota corruptio nostra: in rectificatis ergo infirmitibus, nostris, facultatibus, tota rursum salutis spes. Non secus ac in corpore nostro a tartaro impuro omnes fere morbi; a tartaro depurato eorumdem omnium remedia.

Via spontaneitatis emendationem promittit certam.

34. *Via SPONTANEITATIS*, obtinere querit, ut homines veranossae, bona velle, faciendaque facere, ultra appetant. Quod fieri non potest, nisi reiectis in conspectu mentis rerum rationibus: vt quid vere certum aut incertum, bonum aut malum, possibile aut impossibile sit, clare peruidendo, ipsam hanc mentis lucem, blandum omnium agendorum omittendorumque ducem, intra seipso habent, eoque cum lubentia sequantur. Vere enim Salomon: *dulce est lumen & delectabile oculus*, (Eccl. XI. 7.) Ut ergo caecus ducē opus habeat (quem ramen nec ipsum sine metu trepidationeque sequi potest) certe qui oculis lumen, & in lumine ante se viam, ipse videt, alio ducē non eger: ultra pergit laetus, siveque securus. Ita prorsus interne caecus, rationes rerum ignorans, vt agat quod cur fieri necesse sit non intelligit, cogendus est & impellendus. Qui ipse videt, videre se gaudet: proque adipiscendo vero bono, vel auertendo vero malo, quicquid expedire iudicat facit. Sensus ergo est: *emendationem rerum non processuram, si non quicquid violentum est in rebus humanis, sublatum fuerit.* Nec violentia tolli posse, nisi restituta hominibus libertate, qua eos donauit rerum conditor. Restitui vero banc prius non posse, quam sublatae fuerint ab oculis tenebrae: in quibus quam diu sunt, sibi permitti non possunt.

Citra spontaneitatem impenetratam nihil inquam procedet.

35. Quicquid ergo pro emendatione rerum humanaarum unquam tentatum est, vel adhuc tentari queat, nisi accelererit (vnde tandem obuentura) illa de qua loquimur spontaneitas, omnia frustra erunt. Componatur ex universalitate & simplicitate quicquid concinnissimum excogitari poterit: sine addita tamen spontaneitate, inutilis erit machina, cui scilicet anima motuque desurit. Perinde ac si ad profectionem paratum habeas currum, & in illo omnia; nullos autem praeciunctos equos. Aut paratam ad nauigandum triremem; nullum autem ventum, aut remiges. Aut artificiose constructum automaton; sed illi appensa pondera nulla.

Spontaneitatem ad bona impetrare, an possibile?

36. Quaeritur autem: an ab hominibus ealem ad res bonas spontaneitatem obtinere possibile sit? Resp. Si perstat, *instinctu naturales omnibus inesse*, plane possibile est vt omnes sponte quod agendum est agant. *Instinctum enim obiectum adaequatum est bonum*: ad quod non ultra ferri impossibile, per omnes facultatum differentias. Offer alicui videndum quod videre desiderat: non obuertere oculos non poterit. Da auribus obiecta sua grata, da palato, da ventriculo, da animo, da voluntati: ultra assilient. *Cuilibet facultati obiectum suum*

suum illecebra est; pabulum est; non obuertere se illi sponte sua, non dele-
ctari illo, non potest. Modus tantum tenendus, ne quid intempe-
stive, ne quid nimis: alias suauissima etiam nauseam parient.

37. De tria illa via obseruandum tandem est, simplicitatem, *lunigam ta-*
men Uniuer-
sitate, & Spont-
tate.
rebus emendandis ponere fundatum; spontaneitatem emendatio impo-
nere fastigium. Nam quaecunque corrupta restituuntur, reductio-
ne ad principia restituuntur: iuxta illud Christi abusus emandan-
tis, ab initio non fuit sic. Iam autem principia anno propter simplici-
tatem suam principia sunt? vtique. Et quia simplicibus, varie com-
ponibilibus, quiduis surgere potest: patet e simplicitate immediata
fluere vniuersalitatem, etiam in illa quam intendimus rerum
humanarum restitutione. Simplicissima enim omnes habent, sciunt,
possunt: aut certe oblata non acceptare, non scire, non posse, non
possunt. Vnde demum spontaneitas sequitur: quia seipsum sequi, si
se duce progredi posse videat, nemo non potest: cum sui juris es-
se velle, innatum sit omnibus, & naturae humanae inseparabile.
Et quia quicquid omnes volunt, indubie bonum est; quicquid omnes intelligi-
gunt, indubie verum est; quicquid omnes possunt indubie facile est: patet
quam certa consensus tandem aliquando vniuersalis via sit, dum-
modo placeret ille ad principia illa nobiscum nata, (instinctus
communes, notiones communes, facultatesque communes) re-
gressus. Et quam certae spei (de deferendis tandem non invite-
ali quando subingressis, & in tantum ubique cumulatis, tritis, &
spinis) hic certum sit fundamentum.

38. Ergone ad destructionem hodiernarum philosophiarum, religio-
num, politiarum, tendit noua haec via? dicit aliquis. Resp. Via haec
nihil abolere, omnia perficere, querere. Nempe quod vulgaribus in-
tricatis viis assequi non licuit, simpliciore hac vt liceat. Quid iste
huc? veritatum, beatitudinem, studiorum, eadunatio. Quaeeso enim
consideretur hoc. Stulte aliquid opinari, nulla ex professo docet philosophia;
impie agere, nulla religio: res humanas turbare, nulla politia. Et tam-
en aliis stultarum opinionum insinulamus, blasphemiarum accusamus
violentiarum arguimus: nec vane. Reperiuntur enim verae absur-
ditates, verae impietates, verae tyrannides: quia se, nolentibus
etiam nobis, intermiscent veris falsa, bonis mala, pacisque studiis
turbae. Hoc igitur quod se impertinenter admiscet, separandi
modus quaeritur: quem in sacra illa *instinctum, notiarum, facul-*
tarumque suppellectile inuentum iri, omnia spem faciunt. Nempe

Obi. Haec tia,
anno ad rece-
ptorum iam de-
structionem
tendit?
Resp. Ad per-
fessionem.

si notitias communes a subingressa confusione haberemus extricatas, habéremus lampadas, ad omnem rerum cognitionem clare nobis praelucentes: intelligeremusque nos omnes per omnia. Siq; instinctus communes, desideriorumque leges recte intelligeremus, & a spuriis sese intermiscentibus liberare sciremus: haberemus ad beatos fines (communes & priuatós) instinctuum satis: conueniremusque voluntatibus belle, nec bellis esset opus. Denique, si facultates communes distincte cognitas, & ab admista confusione liberas haberemus omnes, possemus omnia omnes, quae nos posse voluit DEVS. Ex his ergo simplicibus, planis, certis, si construerentur (praeunte DEO) sciendorum, eligendorum, agendorumque syntagmata: quid est, cur aliqua suae philosophiae, suae religionis, suae politiae, metuat? cum scilicet hic veri, boni tranquilli, perire queat nihil: colligi tantum, & in communem thesaurum comportari, debeat.

2. Obi. Recepta
tamen circum-
siderentur,
Resp. Utique a
superflua.

36. Oggeri adhuc posset. Sed sic in angustis redigeretur terminos philosophia, religio, politicaque scientia nostra. Resp. DEVS quid nobis ad sapienter, bene, beateque viuendum satis sit, ignorare non potuit: huius ductui acquiescere tutissimum. Praestat infistere certius, quam litigare de incertis: & ire per viam communem, errorum securam; quam aberrare per diuerricula intuta. Si ergo philosophia simplicior; modo rebus, ingeniosisque modestis, satisfaciat. Sit ergo religio simplicior, modo satisfaciat DEO simplicitatis fonti, conscientiusque rectis. Sit & politia simplicior; modo satisfaciat fini sua, vt in pace seruetur humanum genus.

Conclusio ca-
pitis.

40. Ita nobis vniuersalitatis, simplicitatis, spontaneitatisq; viam fatis fore sperabimus commendatam, vt illi nunc iam infistere incipiamus omnes: quum ad fam vniuersalem intentionem nihil particulare sufficeret; ad tantas dissoluendam tricas nihil multiplex & intricatum idoneum esse; ad tantas mitigandum exacerbationes, tollendumque violentias, nihil praeterspontaneum consensum vim habiturum, nimis sit in aperto.

CAPUT X.

Consultationis legitimae forma legesq; ad quas magna haec consultatio attemperanda erit.

Omnis opus, quod rationabiliter suscipiendum est, prae-
cedit consilium: aut, si negotium fuerit momenti ma-
ioris, & ad plures spectans, consultatio: h. e. consilio-
rum plurium, donec pateat optimum, collatio. At no-
bis esse sub manu negotium maius ac ullum sub sole, iam
cognovimus: quippe & omnes, & omnia, & omnimode, con-
cernens. Consultatione igitur opus omnino: at quali? consituamus nobis
quaesitο: consultandi leges certas: ut ne quid interueniat, quod opus coeptum
turbet, vel abrumpat, vel sine usu esse faciat.

2. Leges vero istas non aliunde quam a sapienter instituen-
dae consultationis Idea, recteque deprehensis ibi requisitis peti-
possunt. Ne igitur subsistere, & rem hanc circumspecta mentis
indagine scrutari pigeat, obsecro.

3. Consultare, est de re quapiam optata, sed difficultatibus implicata, Consultare
an quaerenda sit, & per quid inueniri, quomodone facile obtineri pos- quid.
fit, inter plures amica & prudens disquisitio.

4. Concurrentia itaque in omni consultatione tria:

- (1) *Propositum*: res aliqua utilis, sed ob interuenientes scrupulos, Concurrentia
aut impedimenta, dubia. in consultatio-
ne tria,
- (2) *Personae plures*, eadem inter se agitantes.
- (3) *Placida & prudens in omnia quae obueniunt inquisitio*, donec o-
mnibus videatur idem. Tum enim cessat consultatio, incipit
exsequutio.

5. Materiam consultationi dare dixi rem aliquam vtilem, sed (1) Materia
dubiam: nec enim aliter potest. Nam
Axioma) I. *De nibili consultatio est nulla.* consultationis.

II. *De re inutili consultatio est fulta.*

III. *De re certa consultatio est otiosa.*

(Si nempe constet aliquid esse nihil; esse inutile; esse certum.)

6. Personae requiruntur plures necessario: ut sit (1) qui casum propo- (2) Personae
natur, consiliumque exquirat. (2) Qui consilium exprimat. (3) Qui plures
rursum ventilet, donec euentilatis omnibus certi aliquid constitu-
atur.

(K)

atur. Praesertim si plures sint consulentes, aut consulti, aut etiam consilia ipsa: quorum nullum relinquendum est inexpensum. Vnde axiomatum instar haberri possunt ista:

VI. Nemine consilium requirente, consultatio non inchoat.

V. Nemine consilium expromente, consultatio non procedit.

VI. Nemine consilium terminante, consultatio non absolvitur.

7. Consultationis modus in eo est, vt disquisitio fiat (1) in omnia quae interueniunt, (2) placide, (3) prudenter.

8. In omnia: nempe (1) in scopum consultationis: vt pateat, i. Omnia quae quid opteret? (2) in media: per quae scopum nos assequi posse feretur? (3) in modos: quibus media iam inuenta adhiberi possint recte. Horum quicquid inuenitur & profertur, ventilandum est, an ita recte? & quare? donec finis optai viilitas, & mediorum repertorum possibilias, modique agendi facilitas, omnibus patescat; nec restet cui videatur aliter. Ergo

Ax. VII. Consultantes necesse est conueniant scopo.

(Inter enim diuersa volentes consultatio nulla: sicut inter diuersa loca potentes, comitatus nullus.)

VIII. Consultantes mediis conuenire necesse est.

(Nisi enim de mediis fuerit conuentum, consultatio dissoluetur: vt si viatorum alius velit terra, alius aqua: hic pedibus, ille curru &c. diuelluntur necessario.)

IX. Consultantes conuenient necesse est de modis quoque agendi.

(Nam si alius sic, alius aliter, rem inchoari, & continuari volet, nec inchoari, nec continuari poterit: erunt cum finis, tum media quantumcunque ille desiderabilis, & haec certa, sine vsu.)

9. Additur, requiri consultando disquisitionem amicam, & placidam.

10. Amicam: quia inimici, quatenus inimici, non consultant, sed rixantur.

X. Consultantes amici sint, & amice agant, necesse est.

11. Placida disquisitione opus est: quia inter amicos etiam disquisitio, quoties vehemens esse incipit & impetuosa, altercatio fit & contentio; raro utilis, bonumque sortiens effectum

XI. Consultantes lente ac placide procedant.

(Affectus enim, quia ministri sunt non intellectus, sed voluntatis; neque hoc simpliciter, sed in ordine ad actiones, tanquam illarum stimuli, & sic medium quid inter voluntatem & facultatem: ca-
ven-

(3) Modus ob-
fernandus tri-
nus. Nempe vt
executantur,
1. Omnia quae
ad rem.

2. Amice ac
placide.

vendum est ne in deliberando, vbi rerum pondera expendi debent, ad libeatur affectuum concitatio. Seruandum id est ad extremum, vbi inuentorum iam consiliorum vrgenda est exsequitio. Sancti igitur consultoris non est accendere affectus (praesertim tristes illos, metum, iram, odium) sedare potius ac placare. Nemo sanus libens bibit aquam turbidam, ni eam prius finat quiescendo fieri limpida. Ita ergo nec animo vtendum ad consilia commoto: impedit ira animum, ne possit cernere verum. Amor autem sui & suorum, vt & odium alienae causae, prauum sunt perspicillum, res ultra verum augens aut minuens, alioue situ, figura, colore, quam- sunt, ostentans.)

12. Prudentia denique requiritur in consultantibus; tum scilicet in consilium requirente, quam dante, & ventilante.

13. In consilium requirente prudentia requiritur, vt quid velit, & vbi circa rem illam baerat, & quidcum baerere faciat, exponat. Idque sincere quantumque potest, breniter, ac dilucide: vt is a quo consilium petitur, dextre omnia percipiat.

XII. Consilium requirens rem recte proponat.

XIII. Scrupulos circa eam suos detegat.

XIV. Scrupulorumque simul causas explicet.

(Alioqui manca & obscura consultatio, mancum & obscurum pariet consilium.)

14. In consilium dante requiritur, (1) ut omnia plane percipiat, (2) Et qualis in rerum momenta recte expendat, (3) qui quid optimum apud se invenit, sincere aperiat. Primum illud requirit hominem attentum & diligenter, qui hoc agat. Secundum, fundamenta rerum intelligentem, aut certe in ea circumspecte inquirentem. Tertium, virum bonum, qui etiam inimico fidele det consilium.

XV. Quaestionis statu non percepto, consilium est temerarium.

XVI. Rei fundamenta ignorantis solutio est dubia.

XVII. Subdola controversiae decisio est impia, & in DEV' M, veritatis authorem, blasphema.

(Consilium enim res sacra est, venerabiliter tractanda.)

15. In consilium ventilante requiritur, vt expendat (1) an verus scopus petatur? (2) an media, quae ostenduntur, cum recte petant? an adhibendi media illa praxis ostendatur facilis? Potest enim fieri vt aliquid bonum suadeatur, nec tamen ad consulentis mentem: potest vt media bona sint, sed ad obtineendum aliud quid, quam in praefatis sensis

(K) 2

Qualis deniq; in consilium ventilante.

sens petitur: potest, vt ad hoc ipsum bona sint, sed usurpatu difficultia. Quod faciet, vt consilium videatur impossibile: quia difficultia pro impossibilibus habentur. Ergo

XVIII. Consilium an verum petat scopum, vide.

XIX. Media num scopum attingam certo, obserua.

XX. Modus agendi an sit facilis, expende.

Quo maior consultantium numerus, eo maiori prudencia opus.

16. Quod si ad quampiam consultationem plurimos continet vocari, aut venire, prudentia noua erit opus

(1) Ut desideria sua explicare nemini non permittatur.

(2) Ut a sententia dicenda nemo excludatur, nedum pellatur.

(3) Ut nihil nisi communi omnium consensu decernatur atque concludatur.

(NB. Consultandi methodus perpetua.)

Puta, vbiis qui conueniunt idem ius est in res, quorum causa in deliberationem conueniunt. Tum demum enim consultatio esse poterit & plena, & f. ilis, & solida; si nihil nisi omnibus consentientibus & propontatur, & tractetur, & concludatur. Modo ad easdem communes leges (nempe, vt semper primo de fine, tum de media tandem de mediorum prudenti usq., agatur.) Suam alii sententiam tanquam oraculum obtrudere, nemini liceat: audire prius aliorum & sententias & rationes, omnes parati sint. Etenim hae si concordabunt, firmiores prodibit conclusio: si discordabunt, melius expendendi omnia, donec pateat aliquid optimum, occasio erit. Sententiarum quippe & rationum diuersitas, semper materiam fert solidius aliquid & querendi, & inueniendi, quod nemine contradicente concludi possit. Ergo

XXI. Ad consultandum congressi propositiones habeant communes.

XXII. Quorum propositiones sunt communes, communes sunt & sententiae, ac razones.

XXIII. Quorum sunt communes sententiae, eorundem sunt & conclusiones communes.

Quippe tam demum exsequutio quoque esse poterit vnamis: de qua itidem aliquid hic monendum.

Consiliorum exequutio quid requirat.

17. In consiliorum exequutione tria sunt obseruanda. (1) Ne sit praeceps. (2) Ne diu dilata. (3) Ne arrogans & praesumptuosa. Præcipitania, vt alibi ita in consultando & consilia exsequendo, res euerit. Raro simul esse duo ista, cito & bene, contingit. Saepius quod cito sit, cito perit: canisque properans caecos parit catulos. Cunctatio rursum in rebus bene praeuisis plerumque damna est: dum consul-

sultando agendi quoque tempora transmittuntur, occasionesque rerum gerendarum manibus elabi finuntur. Si quis denique *fudicia* prudentiae suaे nimia de consiliis, consiliorumque euentu, sibi & aliis promittit, facillime fit vt in securitatem & negligentiam prolapsus euentuque frustratus, ludibrii se exponat. Ergo

XXVI. Deliberandum diu, quod statuendum semel.

XXV. Deliberatum recte semel, executioni dandum cito.

XXIV. Executionis bona ratione susceptae euentus expectan-
dus, qualem dabit DEVS.

Executionem consiliorum tuadere, vbi omnia bonum promittunt euentum, boni viri est: euentum ipsum polliceri (praefertim in rebus ambiguis, quas fortuitas vocant) non est prudentis. Maxime ob hominum ingratitudinem, qui, si bene cadat consilium, cuius fida manuductione eo ventum sit facile obliuiscuntur: sin aliter, consultorem accusant. Quasi vero euentum quoque dare possit, qui potuit consilium. Videatur quid hic sapiens Salomo sub sole se obseruasse testetur, Eccles. IX. 11.

18. Atque hae sunt legitime obeundae consultationis iustissi-
mae, vti confidimus, leges; quas si nobis magna in consultatione
nostra obseruandas eligimus (debemus autem certe) quid nostri of-
ficii sit, & futurum sit, peruidere satis promtum est. Innuamus
principia quaedam repetendo, vt ne quidquam eorum ignorari a
quoquam possit.

Applicatio horum ad praesentem magnam consultationem.

19. *Quia cauſa eſt communis, RES HUMANAE* (quarum emen-
dationem optare, quaerere, moliri, per ipsam naturae humanae
participationem nemini non conuenit) *nemo igitur homo ab hac con-*
sultatione excludi, nemo scipsum excludere, debet. Nos igitur quoque
communi iure proponimus, propositurique sumus, omnes qui nos
vrgent scrupulos: alii autem omnes, an vrgeant merito, eodem
iure expendant.

1. Vt hinc nemo excludatur.

20. *Et quia in cauſa communi cuiuscunque interesse licet, consilia quo-*
que dare licet; iure nostro virisque viramur. Nos quidem, vt quid in
singulis propositis casibus nobis videatur aperte proferamus: vos
autem eadem iure aperte excipiatis, & dijudicetis.

2. Nemo que non audiatur.

21. Tandem, quis consultandum nobis eſt, non rixandum: affectum
ergo afferamus omnes undique purum & serenum: qualem ego a me pro-
mitto, ab aliis stipulor. Stipulor inquam, a me & aliis, in hac tam
sancta consiliorum tam sanctorum collatione, primum candorem

3. Sed omnes hic purissimo candore agant omnia.

candidissimum, deinde severitatem severissimam, tertio attentionem attentissimam. Tum audiendi patientiam debitam, iudicandi libertatem placidam, & dissentiendi modestiam. Perpetua denique ad DEVm suspiria fiduciae plena.

22. Verum enim uero quia communis omnium alloquio ad consiliorum communionem omnes inuitare, conditionibusq; & pactis certis obligare, animus est, istuc iam veniamus !

CAPUT XI.

Ad placidam de rerum emendatione consultationem omnium hominum inuitatio.

Consilii opus, quando negotium est cum creatura rationali.

Q Vando agrum conferere paramus seminibus, aut demetere fruges: aut aptare aedificiis ligna & lapides, aut reparare collapsa aedificia, vel simile quid: respectare quidem ad res istas (quid de se fieri patiantur, aut desiderent, visuri) solemus: conferre tamen cum illis consilia nihil est opus, quia sub potestate nostra sunt: manibusq; nostris, falcibus nostris, securibus nostris, resistere nesciunt. Non ita vero est, quando cum creatura rationali negotium est: quae arbitrii donata libertate, nihil de se sine se statui permittit.

Quod omnes concernit omnes sciunt,

2. Cum ergo opus hoc nostrum homines concernat, clam illis nihil statuere poterimus. *Et quia concernit omnes: cum omnibus communicandum est.* Ideo nos in aperto hacc agimus, coram sole hoc: vt eadem haec audiant, videant, diuident, agant etiam nobiscum, illi ipsi, quos haec ipsa tangunt omnia, omnes: adeo illa ad rerum emendationem requisita universalitas, simplicitas, spontaneitas, in ipsa ita consultatione hac necessario veniunt obseruanda.

Quod omnibus dicitur, ex communis dignatura habet sit.

3. *Quicquid ergo hic dicetur, omnibus dicitur: Et tam simplius, ut intelligi non possit non omnibus: Et relata iudicia plena libertate maximo & minimo cuique.* Ex omnibus enim principiis loquemur omnibus omnia. Nempe, vt nobis communes omnium hominum instinctus ostendant communes, omnibusque desiderabiles, fines: communes autem diuinatus omnibus concessae facultates, communia ad fines nostros media. *Sensu* denique *communes*, & inscriptae cuiusque cordi notiones, ostendant modos, mediis illis sic vtendi, vt fines non assequi non licet.

4. Scri-

4. Scribunt Pythagoram dicere solitum: *Si quis puerum oculen-
tem intelligenter de quibusvis philosophiae partibus interrogare sciat; ra-
tionabiliter ad omnia responsurum: eo, quadrationis lumen, si sciamus ut-
ti, omnium rerum mensura fit.* Incipiamus huius rei praxin in
praesenti negotio! confido, si intelligenter quaestiones propone-
re scieremus, neminem fore qui haec legat, quin ad omnia inter-
rogata consilium vel reperturus sit apud seipsum, vel approbatu-
rus ea quae afferri videbit. Praeibimus enim: neque casus
proponemus solum, sed & remedia; tandemque determinatio-
nem, quid inter plura (vbi erunt plura) videatur optimum.

5. Non erit igitur cur aliquis ad haec consilia accedere vere-
tur, vbi nemo illi praeiudicabit; sed ipse sibi in omnibus ac singu-
lis actor, iudex, testis, erit. Speramusque hac via profectum a-
liquem, vbi nemo in ignotam sibi *auctorum filiam* protrudetur: sed
per apertum *rerum campum* sic deducetur, vt propriis oculis, non
alienis perspiciliis, omnia & videre & palpare possit. *Solae quippe
res, quia sunt id quod sunt, reducere nos in consensum possunt: qui de re-
bus inter se ipsimes litigant, nunquam id praefabuntur.*

6. Patebit iam tandem, ope DEI: tria illa omnibus nobis in-
nata, cognoscendi, volendi, operandique principia (noticias, insti-
tutus, facultatesque communes) esse depositae in nobis sapientiae DEI
sacrosanctas pandetas: quibus si quid non continetur, necessario finitum, fa-
spurium sit. Esseque *in sculptis nobis, tanquam imagini DEI, aeter-
nas leges: a quibus vt quis recedit longius, ita se erroribus, sce-
leribus, miseriisque, implicat profundius.* Et aureas bases, ada-
mantinaque fundamenta: quibus omnis humanae sapientiae, virtu-
tum, operumque superaedificatur structura. Et fixissimos cancellos:
quibus cogitationum, desideriorum, actionumque nostrarum,
omnium vias omnes sepfit DEVS: e quibus quicquid euagatur, se-
ipsum in certissima errandi, peccandi, pereundi, praecipitet peri-
cula. Ese polos & axes: circa quos omnia nostra cogitata & cogi-
tanda, dicta & dicenda, facta & facienda, vertuntur: a quibus
quicquid aberrat, eccentricum, anomalum, vagum & errabun-
dum est. Soles denique & sidera nostra, intus nobis lucentia, quo-
quo nos vertimus nos comitantia, & ab erroribus, vitiis, pericu-
lis, praemonentia: fine quibus quicquid est, tenebrosum est.
*Consultatio ergo haec nostra, tam communibus principiis innixa, erit com-
muni illa, magna, tuta, amoenaria via; nos eo, vbi nos intelligere & sub-
lenare incipiamus, deducere sola vna idonea.*

In praesenti
magna consul-
tatione pro-
mittitur o-
mnibus.
1. Consiliorum
evidentia.

2. Suffragio-
rum libertas.

3. Decernendo-
rum certitudo.
(Innatarum
notionum, in-
stinctuum, fa-
cultatumque
encomia.)

Invitantur omnes gentes, linguae, sectae.

7. *Venite igitur, quibus sua & generis sui salus cordi est, ex qua cuncte gente, lingua, secta, omnes DEI timentes, omnes confusione humanarum pertaesi, omnes meliorum cupidi! venite, & a tam communis de communi salute consilio consilia vestra ne separete!* Miserecat vos misericordiarum generis nostri: vt si a quoquam quidquam consilio vel auxilii ferri potest, in commune conferamus.

1. Ad spectandum communium desideriorum fines, media, modos.

8. *Venite, finem habemus bonum, imo excellentem, corruptelarum nostrarum emendationem: DEO in honorem, Satanae in confusione, generi humano in salutem. Habituri et ad secpum tam excellentem media pulchra; nec non modos mediis illis vivendi amoenos: vt exitus bonus, benedicente conatibus nostris DEO, non possit non sperari.*

2. Et ad quemdum communem lucem, solatia, quietem.

9. *Venite! audeamus cum libertate resumere animos, veritatem rerum, in rebus ipsis spectandi; & bona nostra quaecunque sunt, ab admista illuuii liberandi; communibusque usibus adaptandi! nempe vt quicquid nos a luce mentium excludit, quicquid a DEO communi creatore separat, quicquid ab inuicem dissociat, tollatur, id communi ope quaeramus!*

3. Et ad examinandum varietatem religiounum.

Politiarum.

Philosophiarum.

Venite! disquiramus inter nos placide, num certi aliquid de omnibus illis, quae nos sic usque diuellunt, haberi possit? num sit DEVIS? & qui si? quie cultus eius verus? vt vni illi soli seruimus brachio vno omnes; aberret ab illius voluntate nemo. Disquiramus: numnam aliis super alios aliqua sit potestas? & qualis illa? vt non sic opprimamus concilcemusque alii alios. Et quia similes habemus sensus, mentem, manus, reliquumque naturae apparatus, omnes; resque similiter se praesentant nobis omnibus omnes; Dispiciamus quaeso, numne fieri possit vt eodem modo videamus, audiamus, sentiamus, intelligamus, cupiamus, agamus omnes, ea quae sunt, & facienda aut expectanda sunt? fascinare nos non permittentes iis quae non sunt, vel facienda non sunt, nec expectanda.

4. Et ad communicandum nobis inuicem quicquid usquam repertum fuerit optimum.

10. *Venite quaeso: dispiciamus numnam forsitan alicubi veritas sit sine falsitate; pietas sine superstitione; ordo sine confusione? si alicubi est, vos penes quos est ostendite: bonumq; vestrum, vt bonum commune fiat, efficite. Vos qui veram habetis scientiarum lucem, exponite eam mundi candelabro, vt in commune luceat. Vos qui DEVIM habetis verum, eiusque colendi tenetis leges veras; vt animalium illa beata lux alii similiter luceat, efficite. Si qui tandem regiminis vere liberi & pacifici (seu regni, seu ciuitatis, seu domus*

domus , seu sui ipsius) veram nostis formam , communicate : vt
desinamus sursum & deorsum volui , & in inuitem ruere , & sine fi-
ne dilabim.

12. Si forsitan nihil adeo absolutum , quod omnibus & sufficiat & pla-
ceat , repertum fuerit : quaerendi tamen meliora , quam quibus abhuc di-
finiemur , occasio erit : atque adeo iam haec ipsa est . Venite igitur ,
quaeramus meliora , quaeramus optima ! quaeramus nobis , quaer-
amus omnibus ! quaeramus constantes , quaeramus semper , dum
hic sumus . Quid enim melius agi potest invita , quam ut quae-
rendo veritatem , inueniamus & veritatem , & pacem , & vitam .

13. Nos nihil quaerendum proponere proponimus , nisi quod omnibus
prositus desiderabile videatur : nihil suadere , nisi quod esse possibile omnes
homines mox ipsimet agnitus sint : nihil denique polliceri , nisi cuius iam
explanatae , aut certa facilius ratione explanabiles , ostendi poterunt ac
possibile , ac si res cum ratione suscipiatur facile , videatur) indi-
cetur esto , deleto , consilii non boni , aut certe inutilis , nota
damnator . Quia occasione excitabit aliquem DEVS , qui melio-
ra & certiora , quae in commune magis profint , ostendere poterit .

14. Quod ut sperare liceat , venire amici , quaeramus (DEI nos
miserantis ope) e tenebris nostris , e tristis nostris e profanitatibus
nostris , exitum ! Et quidem omnes , ut bene sit omnibus ! Si non
obtinebimus , desiderium nostrum totum , totum tamen frustra
esse non permittet bonitas DEI . Saltem obtinere nos faciet , vt
plus sit in orbe terrarum lucis , caliginis minus ; plus DEI , Sata-
nae minus ; plus pacis & ordinis , minus discordiae & confusio-
num . Si omnibus moribus non inneniemus remedia ; at saltem ut repe-
riantur quam plurimis , magisque santicis , videamus . Ignoran-
tiam ex humana vita omnem tollere si neque amus (futurae vitae forsitan id
seruatur) saltem ignorantiae ignoratio ut tollatur , danda est opera:
tum ne putemus nos scire , quae nescimus ; tum ut quantum illud
sit quod nescimus , scire ; & ad vitam illam , ubi cum aliis bonis
scientiae quoque asseruentur thesauri , appetitum magis extende-
re incipiamus . Si non omnem impietatem tollere possumus ; saltem , ut
ne tamen tantis impetratur blasphemis sanctissimum numen , anni-
tamur . Si denique non omnes lites nostras tollere possumus ; saltem ne
ita perpetuo conflictetur , & nos conteramus , obtineri poterit :
si non tamen constanti temeritate cum DEO , rebus , nobisque
ipsis , agemus , omnes tamen aliquando vias rationis sequuti . In
(L)

5. Aut si nihil
quam perfectum
inuenientur , ad vesti-
gandum tamē
perfectiora
quam hacce-
nus .

6. Et ad audi-
endum nos
placide , de his
consilia requi-
rentes placide .

7. Et ad parti-
cipandum ho-
nos successus ,
qualescumque
futuri sunt .

summa: satius est, ad quaedam non penetrare, quam negligere omnia.

8. Aut certe ad participandum horrem, qui ex obstinatione malorum nostrorum oritur.

15. Quo maior haec res est, eo obligatores sumu ad eam quaerendam omnes: eo etiam excusatores, si forsitan cunctu destituerum. Magnis ausis excidere etiam melius est, quam non aggredi. Sed excidere in totum non possumus. Nam vel innueniemus quod quaerimus, vel certe quo plures & maiori nisu rem hanc quaerimus, & quo minus successuum reperiemus, eoque haec etiam via inefficax apparebit: adaperietur nobis eo magis horrenda corruptionis nostrae abyssus, cui sola DEI omnipotentia sufficit: eoque magis hominum suspicia ad DEV.M, vt brachium exserat, inardescat: magisque tandem aeternitatem ipsam, vbi dies erit plena restitutionis omnium, omnes pii anhelabunt.

In summa, ad communicandum de communis salutis solitudine,

In specie ro-
gantur, ut hu-
cumentem ad-
vertant, quibus
rerum huma-
norum com-
missa est cura.

16. De quibus tantis rebus quicunque iudicare potestis, adesse, consiliaque audire & ferre, ne aspernemini! Nemo sibi tam bo-
sper in mundo videatur, ut haec aliena a se paret. Nemo tam sublimis, qui non se huc demittat. Nemo tam humilius, qui non hic se attollat. Omnis vallis exaltetur, omnis mons & collis humilietur: quia Domino paratur via.

17. Ante omnia vero euigilate, quibus praeceps rebus humanis datum est? Vos generis humani paedagogi, philosophi: Vos animarum a terrestribus ad coelestia duces, Theologi: Vos orbis interea arbitri, pacique inter populos sequentes ac custodes, potestates seculares! Omnes vos simul humani generis medici estis; pro obice habemus intellectus, voluntatis, facultatumque morbos. En vos agnos vestros similius omnes simul, torum mundi nosocomium! Venite igitur, in commune consultate! id actuari ad quod vos DEV.S vocavit, aegerque ipse, salutem suam vobis committens, suppliciter a vobis requirit! ad minimum certe, dum haec sic de communii salute deliberanda proponuntur, vos prae aliis, & ante alios, attendetis: vtque deliberatio recte procedat ad-
vertetis. DEO reddituri rationem, si quid somnolentia vestra fu-
erit admissum, quo aut rebus humanis fraus inferatur, aut salutare aliiquid intercipi & perire permittatur.

Quid hic vi-
dendum
1. Philosophis.

2. Theologis.

3. Politicis.

18. Avobu philosophi, quorum est rationes rerum scrutari, in specie postulo: vt videatis, num quod proponitur, per omnia sit rationabile; & num rationes rerum sic recludantur melius, quam vulgatis vi-
is? Avobus autem theologi, quorum est separare pretium a vili, & sic esse quasi os DEI. (Ierem.XV.19.) vt attendatis & iudicetis, num hic satis caute separentur pretiosa a vili? hominesque a vanis mundanis ad vera coelestia sic traducantur melius? a vobis denique politici, quo-
rum est videre ne quid respubl. detrimenti capiat, postulo vt videatis, num redu-

reductis hoc modo ad legis DEI & naturae omnibus , reipublicae mundanae a detrimentis & cladibus sic satis cautum iam fore sperari possit?

19. *Pacificamur vero iam in operi limine constituti religiose, tanquam Postulata se in conspectu DEI, omnes nos.* Primum, ut nebis omnibus scopus non nisi lennientia sit opus unicus sit, SALVS GENERIS HVMANI. *Quomodo nimur liberari possit mundus (1) a partium studiis,* quibus infinite scindimur, 1. Sincere, communis salutis in scholis, Ecclesia, Politia, (2) a multiplicitate, qua infinite intricatum ac perplexamur, in scholis, ecclesia, politia: (3) a coalitionibus promouendae & violentiis, quibus distorquemur & affligimur infinite, in scholis, ecclesia, politia. Reducique omnes queant ad communis (sed integræ per omnia) salutis studium; ad simplicissimam in omnibus veritatem; ad placidissimam deniq; rerum omnium tranquillitatem.

20. *Cumque susceptum hoc opus DEI sit, agendum id omnes suscipimus reverenter quidem, magna tamen fiducia;* de DEO sic, quomodo maiestatem eius decet: sentiendo. Statuamus esse bonum, qui non aliud velit quam bene esse creaturae suae: & sapientem, qui inuenire sciāt media voluntati suae idonea; & potentem, cui decretas sua exequi in manu sit.

21. *Tertio, consentiamus in eo, vt de his rebus quae generis humani reflectant salutem sermones conferamus, aude sine tergiversatione; & placide, sine tumultu: & rationabiliter, sine sophificatione.* Nempe vi nemo inter nos omnes reperiatur, qui votis omnibus reluctari, aut manifeste veritati repugnare, aut quod in communis boni augmento, conferre possit, non conferre, impeditre potius, animum inducat. Si quis tentauerit, DEVIS vindex effo!

22. *Quarto, vt toto in opere nullus alius nobis omnibus, quam communis salutis respectus sit.* Reffellus personarum, gentium, linguarum, sectarum, in uniuersum seponatur: ne se forsitan consiliis nostris amor aut odium, inuidia contemtusue aliorum, mali ad concordiam, consultores, intermisceant. Cur enim alii despiciamus alios? vnius mundi ciues sumus omnes; imo sanguis unus omnes. Odisse hominem quod alibi natus sit, quod aliam loquatur linguam, quod aliud quid de rebus sentiat; quod plus aut minus quam tu intelligat; quae incognititia? Desinamus obsecro! homines enim sumus omnes: imperfecti ergo omnes: iuuandi ergo omnes: debitores igitur hac in re omnibus omnes. Praesertim quos DEVIS praetaliis sapientia, vel consilio, aut robore instruit, DEVVM imitentur, hiantque omnibus omnia. Et quia DEVIS diuersimode sua largi-

largitur dona, vt alius hic, alius alibi, vel videat vel caecutiat magis, saepiusque: & contemptioribus nonnunquam vtitur organis (vt vbi minus spei, ibi aliqua sapientiae DEI scaturiat vena) relinquamus quaequo morem suum DEO, vt quibus vult vtatur organis: suggeratque in praesenti etiam consultatione quicquid boni consilii vult, ex quacunque gente, tribu, secta, primo vel vltimo, proti vult. Iphius enim sumus omnes, ille nos nouit omnes, ille disponit de nobis omnibus secundum beneficium suum. Non ideo quod nos inuicem toruum aspicimus, aut oculos alii ab aliis auertimus, sol etiam coelestis nobis aliquibus radios subtrahet suos; aut aliter hos, quam illos, intuebitur. Multo minus aeternae misericordiae fulgor nostris se immiscebit affectibus: vt luceat quibus nos volumus, non luceat quibus nolumus. Iterato igitur obtestor & protestor: *consultationis hoc opus tam commune sit omnibus, ut communes sunt confusione illae, quibus remedia quaerimus; & DEV'S ille, a cuius misericordia miseriarum leuamen expetimus, & expectamus.*

¶ In rem autem ipsam intentione leue-

ra.

23. De bine postulo, oro, obtestor, ut dum corruptionum quaerimus emendationem, veram & realem quaeramus, non fidam aut fidam: ne conatur serui in lusum excant, aut ludibri. Quaerendum proponamus rerum cognitionem, sed veram: quaerendum numinis cultum, sed verum: quaerendam humanae societati pacem, sed veram, solidam, duraturam. Falsae philosophiae quis usus esse potest, obscuro? & quis falsae religionis? quis politis falsae? Decipiuntur perpetuo qui decipi volunt! nos ne amplius decipiamur, vera bona quaerendi stet propositum! fucata, quae decipient, nemo sanae mentis optet.

¶ Et praecon-

conceptis opi-

nionibus in-

timis sepolitis.

24. Et quianos, gratia diuina freti, hoc consultationis opere offendere posse speramus quae ille videre dat, ante omnia lucis pniuersalis fontes veros; sum in hac luce expansum rerum orbem plenum; & debine mentibus humanis scientiam rerum blande instillandi infundibula certa; diducendique lucem hanc per omnes gentes canales paratos; melioris denique seculi faciem formosissimam: postulamus, quinto, vt quisquis haec spectatum venies, oculatus venias! oculus tamen puris, & aspectu libero, perspiciliis amotis; ne si quid nouum, & quasi insolens, obueniat, praeiudicio abriparias! Dilapsi enim sumus in opiniones, non eodem modo de rebus iudicamus. Quid moneo, non ut credulitate quisquam pecces, & forsan decipiaris; sed ut videas, annon hic aut illuc decipiaris. Apertis itaque oculis accede nibil time; videbis omnia per claram lucem. Quae si aequi vidisti antea, gaudebis te ista non ignorasse, circa illa non errasse. Si non vidisti, aut aliter vidi-

vidisti, gaudebis magis etiam, te ignorantia & hallucinatione tua liberari. Si denique melius quam nos aut vidisti, aut occasione, hac prospexit, maximo tuo & nostro gaudio meliora illa cacteris ostendere, communemq; sic locupletare thesaurum, poteris.

25. *Postulo sextum: cuicui consultationibus bis intercessus libuerit ut 7. Et afflumto simul libeat non prius quam post auditac consilia omnia, se se subduere.* V-
proposito con-
sultationem e-
durandi.
De tuto proposito iudicandum est: aut omitendum to-
tum. De tuto autem qui iudicare vult, totum prius cognoscatur,
necessè est: quia de re ignota, aut parum nota, male iudicatur.

26. *Septimo, in toto hoc opere pacificor affectus vnde sedatos, a contentionis pruritu puros.* Nolite rixari in via, dixit ad fratres suos Josephus. Neque igitur nos in hac fraternae consultationis via ri-
xemur, reprobrando alii aliis pristinos aliquos errores, aut suspi-
cando. Nouos noua communis veritatis, communiter iam iam omni-
bus affulsuræ spes, meliora nos duntaxat prospectare; eorum quae
a tergo sunt obliuisci, faciat. *Ne rixemur quomodo incendium orum*
sit: potius quomodo sit extingendum laboremus. Nemo amplius cum
filii tonitru, Iacobo & Ioanne, ignem irae de coelo supra contradicentes
deuocet; omnes cum Christo ignem charitatis de coelo mutuemus, viue
super terram ardeat opemus. Nec inflemur scientiae opinione alii
aduersos alias: sed per charitatem demittamus nos ad seruendum
alii aliis; certo persuasi, *magis curas DEO esse humiliter errantes, quam*
per veritatis viam superbe incidentes. Ita nobis coram DEO humili-
tas, & erga confratres charitas, veritatisque cognoscendae amor-
purus, fidi ad vniuersalem consensum duces erunt.

8. Pacateque
agendi.

27. Si nihilominus tamen oculatus aliquis, cur a nobis cum
ratione hic aut illic dissentiat, inuenerit: *postulamus, octauo, ut amici*
dissentiantur, non hostiliter, b. e. proprie dissensum una & altera in re
consensum in reliquis, aut etiam toto tam bormonico opere, ne deserat.
Non frustra hoc monemus qui dissensionis vim ad turbandum con-
sensum non ignoramus. Corporis nostri valetudo blanda humo-
rum ad invicem temperatura potissimum constat: sed quam vel
vnius membra affectio dolorifica turbat, omnibusque membris
non bene esse facit. *Idem in rerum scientia, hominum regimine, Numiniisque cultu, euenire videmus, ut unica dissensio plus aestimetur, quam*
confessiones mille. In tota Mahomedi doctrina consentiunt Tur-
cis Persæ: dissentient in leuiculis quibusdam, & quam atrocias si-
bi ideo faciunt bella? Iudei nostri cum Israelitis Asiaticis Mosen &

9. Etiamque
dissentienti
nonsi amice.

Prophetas pariter amplectuntur: propter traditiones tamen Talmudicas, a nostris receptas ab illis reiectas, horrendum in modum se iniucem exscrantur. Et quid nos Christiani? omnes totam Christi doctrinam acceptamus, interpretationibus tantum, sed eheu quam hostiliter, dissidemus! *Tam felicet harmonice fecit nos Creator noster, ut dissoniam nullam ferre queamus.* Sed delicati est nihil ferre posse: Vir fortis tolerat omnia, & si potest emendat: quod vtrumque DEVS ipse nos exemplis docet perpetuis.

10. De solici-
tando com-
munibus votis
DEO.

28. *Tandem peto, omnes unanimiter DEVMoremus, ne nostra baec,*
pro emendando misero nostro statu molimina, maiestati suae displiceant:
iunet portius benigne, successuque optato coronet. Negotium hoc certe
non nostrum est, sed illius, cuius nos ipsi misera creatura. Corpora quippe nostra, animae nostrae, vita nostra, omnia nostra,
sicut & mundus ipse eius sunt qui fecit, quanquam nostri causa fe-
cit, nostraeque fidei concredidit. Quae ergo emendare quaeri-
rimus, eius sunt: aliena vero tractare inuitio Domino nemini con-
venit. Et quamvis per bonitatem eius liceret, per imbecillitatem
tamen nostram circa auxilium eius quid nos posse speremus? Cor-
rumpere; quae recte constituit sapientia eius, satis gnara est
stultitia nostra! restituere illius est, non nostrum opus. Tum
vero quia lucis opus inimicum est regno tenebrarum, colluctandumque hic
necessario erit, non tantum cum infirmitate, sed malitia quoque & peruersi-
tate, & contumacia, humana & diabolica, assuetas suas tenebras tutanti-
um: si operari luci, & lucis parenti DEO, pergitimus, non nisi sub ipsis
auspicis, directione, scuto, operari poterimus. Ad illum itaque conuer-
simus, ex intimis visceribus viscera misericordiae eius solici-
temus omnes!

CAPUT XII.

Communia generis humani ad DEV suspiria.

A

Dorande mundi Praeses, sancte DEV deorum, solus unus,
verus, viuus DEV'S, extra quem non est alius, DEV'S
vniuersae terrae, quem adorant etiam qui adorare nesciunt.

2. Ad te conuersi omnes laudamus benedictum no-
mentuum, pro omnibus in nos collatis beneficiis suis:
qui nos, & nostri gratia mundum, condidisti: nosq;
per

per tot generationes, torque iam annorum millenarios, vna cum isthoc habitaculo nostro, tam mirabiliter conseruasti. 3. Sed pro-lapsi sumus, eheu! Domine, in tot miserias, quas tu vides: imo in tot abominationes, quos odit anima tua. 4. Corrupti enim sumus omnes: totum generis nostri corpus morbosum est. 5. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas, sed vulnus, & liquor, & plaga tumens. Non est circumligata, neque curata medicamine, neque fota oleo. 6. Quia tu indignatus peccatis nostris, ingredi siuisti gentes omnes vias suas, nunquam licet sine testimonio te reliquisti: benefaciens, & de coelo dans pluuias, & implens cibo & laetitia corda nostra. 7. Et tempora quidem ignorantiae nostrae conniuendo dissimulans, nunc annuntias omnibus hominibus ut poenitentiam agant. 8. Nos igitur, Domine, ecce comparamus nos querere faciem tuam, querere emendationem viarum nostrarum! 9. Sed quia nos miselli nihil nos posse sentimus, nisi manus illa quae creavit nos subueniat nobis: oramus per misericordiam tuam, ne nos miseriis nostris remedia quaerere prohibeas, quaerentesque illa ne destitucas! 10. Da videre, o lux aeterna, quicquid vtile est! da sequi, quicquid bonum est! da tandem exsequi, quicquid placitum est tibi! 11. Tua sumus progenies, miserere nostri! nosque a te, & inter inuicem, sic sine fine dissidere, errare; labi ne permittas! 12. Ah delectarisne tenebris nostris, morbis nostris, interitu nostro? 13. Absit tam impia cogitare de bonitate tua! qui mortem non fecisti, neque delectaris perditione viuorum. 14. Creasti enim omnia vt essent, & fabriles fecisti nationes orbis terrarum. 15. Misereris omnium, quia omnia potes: & dissimulas peccata hominum, vt resipiscant. 16. Diligis enim omnia quae sunt, & nihil odisti eorum quae fecisti: nec enim fecisses, si odisses. 17. Respic quoq; nos dispersos per vniuersum orbem tuum! 18. Ecce Domine, multiplicasti nos secundū promissionem tuam! vt iam impleuerimus Europam, Asiam, Africam, Americam, omnesque Insulas mari! Sed nondum multiplicasti nobis omnibus gaudia. 19. Omiserere igitur iam tandem! o iam tandem miserere! lucemque & benedictionem tuam super nos omnes demitte, omnes pro omnibus oramus! 20. Vnum enim sumus, & tamen non sumus vnum! quia noxie dissidemus. 21. Quod vnum sumus, ate vno creatore est: quod dissidemus, a potente aliquo & astato impostore, hoste tuo & nostro. 22. Semperne imposterum hunc tolerabis? constanterne tibi tuam progeniem,

geniem, quam tu tibi, non illi, genuisti, abduci fines? 23. In aeternum tenebras nostras spectabis, & eas dispelles nunquam? 24. Scimus nostram esse culpam, quod vanitates sequunt te lucem amissimus nostram. 25. Sed reuertere ad nos, vt reuertantur ad te, Domine! 26. Euibra potenter lucis tuae radios, o lux aeterna! vt disiificantur tenebrarum nostrarum caligines! 27. Non aliud quaerimus, quam quod seruiat gloriae tuae, o DEVS! vt tam vnum in regimur omnes, quam tu omnium conditor unus es: recollecti omnes ad agnoscendum te vnum, extra quem non est aliis Devs; & ad serviendum uno humero tibi, praeter quem non est aliis Dominus. 28. Si qui iam videmus in lumine tuo lumen, da vt caeteri quoque videant, & exultent! 29. O Pater luminum, depura in nobis omnibus mentis lumen! vt omnes videamus te, & que a te, & sub te sunt, sicuti sunt. 30. O animarum amator, da vt exardescant in te animae omnium nostrorum, vt te uno puroque amore prosequamur omnes! 31. O Rektor vniuersitatis, corrige vniuersas exorbitantias nostras! vtque sub vniuersali tuo sceptro, in hoc subcoelesti tuo regno, rationabiliter cohabitamus iam tandem omnes, effice! 32. Domine da nobis Philosophiam veram: da religionem puram: da politiam quietam! vt sapienter, sancte, tranquille, degamus in praesenti seculo, donec transferamur ad te: & cohabitamus tibi in beata, nunquam delitura, aeternitate tua! 33. O creator omnium, esto quoque miserator omnium! 34. Qui omnes radiis solis tui circumfulges externe, eosdem quoque omnes misericordiae tuae radiis circumfunde interne! 35. O amor! o bonus! da sentire de te in bonditate! da quaerere te in simplicitate! da inuenire gratiam! 36. Domine misericordia tua in seculum! opera manuum tuarum ne despicias!

AMEN, AMEN, AMEN.

geniem, quam tu tibi, non illi, genuisti, abduci sines? 23. In aeternum tenebras nostras spectabis, & eas dispelles nunquam? 24. Scimus nostram esse culpam, quod vanitates leequati te lucem amissimus nostram. 25. Sed reuertere ad nos, vt reuertamur ad te, Domine! 26. Eubira potenter lucis tuae radios, o lux aeterna! vt disiciantur tenebrarum nostrarum caligines! 27. Non'aliud quaerimus, quam quod seruiat gloriae tuae, o DEVS! vt tam vnum in te simus omnes, quam tu omnium conditor vnum es: recollecti omnes ad agnoscendum te vnum, extra quem non est alias Devs; & ad serviendum vno humero tibi, praeter quem non est alias Dominus. 28. Si qui iam videmus in lumine tuo lumen, da vt caeteri quoque videant, & exultent! 29. O Pater luminum, depura in nobis omnibus mentis lumen! vt omnes videamus te, & quae a te, & sub te sunt, sicuti sunt. 30. O animarum amator, da vt exardescant in te animae omnium nostrum, vt te vno puroque amore prosequamur omnes! 31. O Rektor vniuersi, corrige vniuersas exorbitantias nostras! vtque sub vniuersali tuo sceptro, in hoc subcoelesti tuo regno, rationabiliter cohabitamus iam tandem omnes, effice! 32. Domine da nobis Philosophiam veram: da religionem puram: da politiam quietam! vt sapienter, sancte, tranquille, degamus in praesenti seculo, donec transferamur ad te: & cohabitamus tibi in beata, nunquam desitura, aeternitate tua! 33. O creator omnium, esto quoque misericordia tuae! 34. Qui omnes radiis solis tui circumfulges externe, eosdem quoque omnes misericordiae tuae radiis circumfunde interne! 35. O amor! o bonitas! da sentire de te in bonditate! da querere te in simplicitate! da inuenire gratiam!

36. Domine misericordia tua in seculum! opera manuum tuarum ne despicias!

AMEN, AMEN, AMEN.

geniem , quam tu tibi , non illi , genuisti , abduci sines ? 23. In aeternum tenebras nostras spectabis , & eas dispelles nunquam ? 24. Scimus nostram esse culpam , quod vanitates sequuntur te lucem amissimus nostram . 25. Sed reuertere ad nos , vt reuertamur ad te , Domine ! 26. Eui bra potenter lucis tuae radios , o lux aeterna ! vt disiiciantur tenebrarum nostrarum caligines ! 27. Non aliud quaerimus , quam quod seruat gloriae tuae , o DEVS ! vt tam vnum in te simus omnes , quam tu omnium conditor unus es : recollecti omnes ad agnoscendum te vnum , extra quem non est alias Devs ; & ad serviendum uno humero tibi , praeter quem non est alias Dominus . 28. Si qui iam videmus in lumine tuo lumen , da vt caeteri quoque videant , & exultent ! 29. O Pater lumen , depura in nobis omnibus mentis lumen ! vt omnes videamus te , & quae a te , & sub te sunt , sicuti sunt . 30. O animarum amator , da vt exardescant in te animae omnium nostrum , vt te uno puroque amore prosequamur omnes ! 31. O Rektor vniuersitatis , corrige vniuersas exorbitantias nostras ! vtque sub vniuersali tuo sceptro , in hoc subcoelesti tuo regno , rationabiliter cohabitemus iam tandem omnes , effice ! 32. Domine da nobis Philosophiam veram : da religionem puram : da politiam quietam ! vt sapienter , sancte , tranquille , degamus in praesenti seculo , donec transferamur ad te : & cohabitemus tibi in beata , nonquam dilectione , aeternitate tua ! 33. O creator omnium , esto quoque misericordia omnis ! 34. Qui omnes radiis solis tui circumfulges externe , eosdem quoque omnes misericordiae tuae radiis circumfunde interne ! 35. O amor ! o bonitas ! da sentire de te in bonditate ! da quaerere te in simplicitate ! da inuenire gratiam ! 36. Domine misericordia tua in seculum ! opera manuum tuarum ne despicias !

AMEN , AMEN , AMEN.

geniem , quam tu tibi , non illi , genuisti , abduci sines ? 23. In aeternum tenebras nostras spectabis , & eas dispelles nunquam ? 24. Scimus nostram esse culpam , quod vanitates sequuti te lucem amissimus nostram . 25. Sed reuertere ad nos , vt reuertamur ad te , Domine ! 26. Eubra potenter lucis tuae radios , o lux aeterna ! vt disiificant tenebrarum nostrarum caligines ! 27. Non'aliud quaerimus , quam quod seruat gloriae tuae , o DEVS ! vt tam vnum in te simus omnes , quam tu omnium conditor vnum es : recollecti omnes ad agnoscendum te vnum , extra quem non est aliis Devs ; & ad serviendum vno humero tibi , praeter quem non est aliis Dominus . 28. Si qui iam videmus in lumine tuo lumen , da vt caeteri quoque videant , & exultent ! 29. O Pater luminum , depura in nobis omnibus mentis lumen ! vt omnes videamus te , & quae a te , & sub te sunt , sicuti sunt . 30. O animarum amator , da vt exardescant in te animae omnium nostrum , vt te vno puroque amore prosequamur omnes ! 31. O Rektor vniuersitatis , corrige vniuersas exorbitantias nostras ! vtque sub vniuersali tuo sceptro , in hoc subcoelesti tuo regno , rationabiliter cohabitemus iam tandem omnes , effice ! 32. Domine da nobis Philosophiam veram : da religionem puram : da politiam quietam ! vt sapienter , sancte , tranquille , degamus in praesenti seculo , donec transferamur ad te : & cohabitemus tibi in beata , nunquam delitura , aeternitate tua ! 33. O creator omnium , esto quoque misericordior omnium ! 34. Qui omnes radiis solis tui circumfulges externe , eosdem quoque omnes misericordiae tuae radiis circumfunde interne ! 35. O amor ! o bonitas ! da sentire de te in bonditate ! da quaerere te in simplicitate ! da inuenire gratiam !

36. Domine misericordia tua in seculum ! opera manuum tuarum ne despicias !

AMEN , AMEN , AMEN.

